UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2025 Vendula Sajdlová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Neúplná rodina jako faktor vzniku poruch chování

Bc. Vendula Sajdlová

Olomouc 2025 Vedoucí práce: Mgr. Kristýna Pryč Krahulcová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Neúplná rodina jako faktor vzniku poruch chování“ vypracovala samostatně s využitím uvedených zdrojů.

Bc. Vendula Sajdlová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Kristýně Pryč Krahulcové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, poskytování cenných rad a čas, který mi věnovala. Děkuji také všem rodinám, které se účastnily rozhovorů. Dále děkuji kolegům, kteří ochotně oslovili rodiny pro výzkumné šetření. Velké poděkování patří manželovi za podporu při psaní práce a v rámci celého studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Vendula Sajdlová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Kristýna Pryč Krahulcová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2025

Název práce:	Neúplná rodina jako faktor vzniku poruch chování
Název práce v angličtině:	Single-parent family as a reason of behavioral disorder
Anotace práce:	Diplomová práce se v teoretické části zaměřuje na téma rodiny se specifikací neúplných rodin a poruch chování. Praktická část je věnována rozhovorům s rodinami a případovým studiím rodin. Všechny rodiny jsou klienty střediska výchovné péče. Cílem práce je zjistit, jaké projevy poruch chování se objevují u dětí z neúplných rodin.
Klíčová slova:	Neúplná rodina, poruchy chování, středisko výchovné péče, podpora pro neúplné rodiny
Anotace práce v angličtině:	The diploma thesis focuses on the topic of family in its theoretical part, with a specific emphasis on single-parent families and behavioral disorders. The practical part is dedicated to interviews with families and case studies of families. All the families are clients of an educational care center. The aim of the thesis is to determine what manifestations of behavioral disorders occur in children from single-parent families.

Klíčová slova v angličtině:	Single parent family, behavioral disorder, behavioral support center, support for single parent families
Přílohy vázané k práci:	0
Rozsah práce:	99 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

PODKLAD PRO ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE STUDENTA

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2022/2023

Studijní program: Speciální pedagogika – poradenství
Forma studia: Kombinovaná
Specializace/kombinace: Speciální pedagogika – poradenství (SPOR)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

Jméno a příjmení:	**Bc. Vendula SAJDLOVÁ**
Osobní číslo:	**D22546**
Adresa:	Felberova 684/25, Svitavy – Lány, 56802 Svitavy 2, Česká republika
Téma práce:	Neúplná rodina jako faktor vzniku poruch chování
Téma práce anglicky:	Single-parent family as a reason of behavioral disorder
Jazyk práce:	Čeština
Související osoby:	Mgr. Kristýna Pryč Krahulcová, Ph.D. (Vedoucí) Ústav speciálněpedagogických studií

Zásady pro vypracování:

1. Studium odborné literatury a pramenů vztahujících se k problematice
2. Studium dané problematiky (analýzy, výzkumy), příprava podkladů pro diplomovou práci
3. Zpracování poznatků z odborné literatury a zdrojů
4. Zpracování vlastních poznatků a zkušeností spojených s tématem
5. Charakteristika pojmů, teoretická část práce
6. Příprava metodologie výzkumu praktické části práce
7. Zpracování závěrů a výstupů práce, doporučení pro praxi
8. Pravidelné konzultace s vedoucí práce

Seznam doporučené literatury:

1. AGRESIÓN FÍSICA Y VERBAL EN HIJOS DE FAMILIAS MONOPARENTALES DIVORCIADAS Y BIPARENTALES: EL EFECTO MODERADOR DEL SEXO DE LOS HIJOS. Revista de Psicopatología y Psicología Clínica. 2013, 18(2), 10.
2. BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit cítění dítěte a jak mu pomoci. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-843-2.
3. Effects of Family Interaction on the Child's Behavior In Single-Parent or Reconstructed Families. Family Process. 2002, 4(41), 16.
4. Gendered Associations between Single Parenthood and Child Behavior Problems in the United Kingdom. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2022, 2022(19), 17.
5. HUTYROVÁ, Miluše. Děti a problémy v chování: etopedie v praxi. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1523-3.
6. KRŮTOVÁ, Kateřina a Iva KYSELÁ. Moje děti, tvoje děti, naše šťastná rodina. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-247-2891-9.
7. MATERNAL SINGLE-PARENT FAMILY IN SOCIAL RISK SITUATION. Bulletin of the Transilvania University of Braşov. 2016, 7(1), 13.
8. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-53-4.
9. NÝVLTOVÁ, Václava. Psychopatologie pro speciální pedagogy. Vyd. 2., upr. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-85-3.
10. The Consequences of Divorce for Adults and Children. Journal of Marriage and the Family. 2000, November(62), 19.

© IS/STAG, Portál – Podklad kvalifikační práce, navrve08, 28. března 2025 08:36

Obsah

ÚVOD 11

1 RODINA 13

1.1 Definice rodiny 13

1.2 Role matky a otce v rodině 13

1.2.1 Matka v rodině 13

1.2.2 Otec v rodině 14

1.3 Neúplná rodina 15

1.3.1 Matka jako jediný rodič 16

1.3.2 Otec jako jediný rodič 17

1.4 Možnosti péče a podpory pro neúplné rodiny 18

1.4.1 Podpora ze strany státu 18

1.4.2 Sociální služby 19

1.4.3 Charita 19

1.4.4 Psychologická a psychoterapeutická pomoc 20

1.4.5 Středisko výchovné péče 20

2 PORUCHY CHOVÁNÍ 22

2.1 Faktory ovlivňující chování dítěte 22

2.2 Problémové chování 23

2.3 Diagnostika poruch chování 23

2.3.1 Mezinárodní klasifikace nemocí 23

2.3.2 Diagnostický a statistický manuál duševních poruch 24

2.4 Nejčastější projevy poruch chování 25

3 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ 28

3.1 Vymezení výzkumného problému 28

3.2 Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky 28

3.3 Popis realizace výzkumného šetření 29

3.4 Metody sběru dat 29
3.4.1 Rozhovor 29
3.4.2 Případové studie 30
3.4.3 Výzkumný soubor 30
3.5 Metody analýzy dat 31
3.5.1 Rozhovor 31
3.5.2 Případové studie 31
3.6 Triangulace dat 32
3.7 Etické aspekty výzkumného šetření 32
3.8 Výzkumné prostředí 33
4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ 34
4.1 Případové studie 34
4.1.1 Aneta 34
4.1.2 Barbora 36
4.1.3 Cecil 38
4.1.4 Denisa 39
4.1.5 Erik 41
4.1.6 Františka 43
4.1.7 Gabriel 45
4.2 Analýza rozhovorů 47
4.2.1 Rozhovor s rodičem 47
4.2.2 Rozhovor s dítětem 55
4.3 Sekundární interpretace rozhovorů 61
4.3.1 Rozhovor s rodičem 61
4.3.2 Rozhovor s dítětem 70
4.4 Zodpovězení výzkumných otázek 77
4.4.1 VO1: Jaké projevy poruch chování se objevují u dětí po odchodu rodiče? ... 77

4.4.2 VO2: Co pomáhá dětem s adaptací na novou rodinnou situaci? 81

4.4.3 VO3: S jakými komplikacemi se potýkají rodiče při výchově dítěte po odchodu partnera? 83

4.4.4 VO4: Jaké možnosti podpory využívají rodiče po odchodu partnera? 84

5 DISKUZE 86

5.1 Zhodnocení práce 86

5.2 Limity výzkumného šetření 87

5.3 Rešerše 87

5.4 Návrhy do praxe 89

ZÁVĚR 91

ZDROJE 93

SEZNAM PŘÍLOH 99

ÚVOD

V současnosti vyrůstá velká část dětí pouze s jedním rodičem. Důvody jsou rozdílné, mezi nejčastější důvody patří rozvod nebo rozchod rodičů, úmrtí rodiče či výchovu dítěte již od narození zajišťuje pouze jeden rodič. Autorka se začala s neúplnými rodinami setkávat primárně ve své práci etopeda ve středisku výchovné péče. Tyto setkání byly pro autorku velmi inspirativní. Začala se zamýšlet nad tím, jaké jsou rozdíly ve výchově dětí v neúplných rodinách a jaké dopady na chování dětí tato výchova má. Zároveň chtěla autorka zkvalitnit svou práci s neúplnými rodinami a lépe pochopit život dětí, které vyrůstají pouze s jedním rodičem.

Cílem této diplomové práce je zjistit, jaké projevy poruch chování se objevují u dětí po odchodu rodiče a také s jakými komplikacemi se potýkají rodiče při výchově dítěte. Nepřítomnost druhého rodiče neovlivňuje pouze vyrůstající děti, ovlivňuje také život samotného rodiče. Ten musí zabezpečit potřeby nejen své, ale také všech členů rodiny. Autorka si uvědomuje, že vyrůstání v neúplné rodině je pro rodiče i děti náročné, nechce proto pouze předkládat tento fakt. Z toho důvodu se rozhodla ve své práci zaměřit také na to, jaké faktory pozitivně ovlivňují vývoj dětí v neúplných rodinách a jakou podporu mohou neúplné rodiny v obtížné životní situaci využít.

Diplomová práce je dělena do dvou částí. První částí je část teoretická, která slouží jako podklad k výzkumnému šetření v druhé (empirické) části této práce. Autorka v teoretické části přibližuje téma rodiny (viz. kap. 1) a téma poruch chování (viz. kap. 2). Jako stěžejní autorka vnímá kapitolu 1.3 Neúplná rodina, která se věnuje specifikům neúplných rodin a pohledu na výchovu matek a otců. Důležitá je také kapitola 2.4. Nejčastější projevy poruch chování, kde se autorka rozhodla popsat konkrétní projevy poruch chování, které se dle výzkumů u dětí objevují. Jednotlivé projevy autorka dále popisuje v empirické části s ohledem na informace vycházející z výzkumného šetření.

Druhou rozsáhlejší částí je samotné výzkumné šetření. Pro výzkumné šetření oslovila autorka neúplné rodiny, které spolupracují se střediskem výchovné péče z důvodu problémového chování dětí. Empirická část je členěna do tří hlavních kapitol. První kapitola (viz kap. 3) přibližuje průběh sběru a vyhodnocování dat. Jsou zde také uvedeny výzkumné otázky a sepsán cíl výzkumného šetření. Pro získání maximálního množství relevantních informací probíhaly rozhovory s rodiči i dětmi, které autorka podpořila vypracováním případových studií. Studie naopak popisují celkový pohled na rodinu a vycházejí z informací získaných při studiu spisů klientů vedených ve středisku výchovné péče. Pro rozbor rozhovorů bylo využito otevřené kódování. K analýze rozhovorů byla využita technika vyložení karet.

Druhá kapitola empirické části (viz kap. 4) již přináší samotné zpracování a interpretaci dat. Jako stěžejní vnímá autorka kapitolu 4.4. Zodpovězení výzkumných otázek. V této kapitole autorka zodpověděla jednotlivé výzkumné otázky, provázala informace získané z případových studií i z rozhovorů. Součástí diplomové práce je diskuze, kde je uvedeno celkové zhodnocení práce, limity výzkumného šetření, rešerše a návrhy do praxe.

1 RODINA

S ohledem na téma diplomové práce se jeví jako důležité nejprve přiblížit celkový pohled na rodinu a následně přiblížit specifika neúplných rodin. Pro lepší pochopení tématu bude popsána také role matky a otce v rodině.

1.1 Definice rodiny

Jednoznačná definice rodiny není v České republice ustálena a různí autoři přichází s rozdílnými definicemi.

Pedagogický slovník (1995) popisuje rodinu jako nejstarší společenskou instituci, která vytváří emocionální klima a formuje pohled na vztahy jedince. Dále se zde utváří hodnoty, postoje a základy životního stylu. Dříve byla pod pojmem rodina chápána spíše rodina nukleární, kde žila matka a otec v manželském svazku se svými dětmi. Nyní se však pohled na rodinu mění a zahrnují se i vzdálenější příbuzní.

Zajímavý pohled na rodinu přináší kniha Psychologie rodiny, která přirovnává rodinu k systému nebo soustavě. Všichni členové tohoto systému se spolupodílejí na jeho tvorbě a nastavování norem v tomto systému. Každý jedinec pak ovlivňuje chování své a v reakci na to i chování a jednání ostatních členů rodiny. Nelze tedy nahlížet na rodinu jako na jednotlivce, ale je třeba se zaměřit na celou skupinu a chování jednotlivců lze posuzovat pouze v interakčním kontextu (Sobotková, 2007).

V některých publikacích (Lajda, 2015, Brągiel, 2018) přetrvává tradiční pojetí rodiny. Tedy model heterosexuálního manželského páru s biologickými dětmi. Toto pojetí se většinou přiklání také k patriarchálnímu systému rodiny, kdy muž je živitelem rodiny a matka vytváří pozitivní rodinné klima. Oproti tomu se však jiní autoři (Ondrejkovič, 2018, Stych, 2021) přiklání spíše k tomu, že jednotná definice rodiny není možná a platná pro všechny typy rodin. S ohledem na moderní vývoj a multidisciplinární náhled na rodinné systémy nevnímají jako důležité přesně určovat přesné definice.

1.2 Role matky a otce v rodině

Role matky a otce v rodině je velmi odlišná. Pro zdravý vývoj dětí je vhodné, pokud jsou ve výchově zastoupeny oba vzory, a to jak ženský, tak mužský.

1.2.1 Matka v rodině

Již od nepaměti je matka hlavním symbolem pečující osoby.

Pro dcery je matka ztotožněním toho, jak být ženou. Matka působí jako vzor správného chování. Dívka pozoruje chování své matky a snaží se ho napodobovat. Dcery pozorují u svých matek také to, jak navazují vztahy a jak si nastavují hranice. Zásadním je zde vztah matky a otce. Dcera se učí, jak má vypadat partnerský vztah. Dívky se zároveň od matek učí, jak zvládat stres a jak na něj reagovat. Proto je pro matku nezbytné, aby uměla zvládat své emoce a zbytečně je nepřenášela na své děti. Je důležité, aby se matka nestavěla do role „trpitelky“, která zvládne všechnu zátěž, aniž by poprosila o pomoc. Dívky vyrůstající v tomto prostředí nedbají na své potřeby, snaží se přizpůsobovat okolí. Toto chování poté vede k větší pravděpodobnosti sebepoškozování nebo zneužívání návykových látek (Biddulph, 2013).

Matka při výchově syna má velmi velký vliv na jeho sebevědomí. Pokud ho matka často chválí, chlapec se osměluje v kontaktu s opačným pohlavím. Syn tak získává představu o tom, jak komunikovat s ženami, co mají ženy rády a jak zaujmout jejich pozornost (Biddulph, 2006).

1.2.2 Otec v rodině

Role otce v rodině je velmi různorodá a nikde není jasně popsána. Péče o dítě byla v minulosti zcela v rukou matek a otec odcházel na dlouhé hodiny do práce, aby finančně zabezpečil rodinu.

Otcovská výchova nemá ve 20. stolení velkou tradici. Původně otec prokazoval lásku dítěti hlavně tím, že docházel do práce a rodina tak měla finance na pokrytí životních potřeb. Otcové své děti příliš nemazlili, nehráli si s nimi. Z toho důvodu může být pro spoustu mladších mužů náročné převzít na sebe i část péče o děti (Biddulph, 2006). Důležitost otce ve výchově synů zmiňuje Guy Corneau ve své knize Chybějící otec, chybující syn (2012). Autor popisuje důležitost triády otec-matka-syn. Po narození se každé dítě identifikuje s matkou. Pro správný vývoj identity muže je nezbytné, aby se syn později identifikoval s otcem.

Důležitost vztahové triády popisuje i Ballnik (2012). Ten potvrzuje, že pro dítě je přínosné, pokud je otec od narození zapojen do výchovy, avšak je nutné, aby otec zastával odlišnou výchovnou funkci než matka. Uvádí například důležitost autority a stability.

Pro novorozence je otec první osobou, se kterou se setkává vně matčina břicha. Otec pak přeneseně zastupuje separaci od matky, a podněcuje odloučení dítěte od matky a schopnost připoutat se citově k jiným osobám. Děti, které zažily přítomnost otce v dětství se mnohem lépe prosazují ve společnosti, cítí se jistěji při studiích a v práci i v osobních záležitostech (Corneau, 2012).

Chlapci se přibližně okolo 12 roku života začínají vymezovat vůči autoritám i vůči matce s otcem. Otec v tuto chvíli působí jako zástupce autority. Otec je v symbolem toho, kdo si vždy ví rady a kdo má moc nad svým prožíváním (Biddulph, 2006).

Nepostradatelný význam má otec i pro svou dceru. Laskavý otec v dívkách vzbuzuje pocity bezpečí a ochrany. Otec, který svou moc uplatňuje příliš tvrdě se může stát původcem nebezpečí a nejistoty. Fyzická síla dívkám imponuje, musí však sloužit ke chránění bezpečí. Otec dceru učí, jak by se muž měl k ženám chovat (Biddulph, 2013).

1.3 Neúplná rodina

Vymezit jasnou definici pojmu „neplná rodina“ je složité. Různí autoři uvádějí rozdílné definice, i společnost tento pojem nechápe jednoznačně. Většina dostupných zdrojů uvádí neúplnou rodinu jako rodinu s jedním rodičem.

Český statistický úřad chápe neúplnou rodinu jako jednoho rodiče s nezaopatřeným dítětem nebo s více nezaopatřenými dětmi. Do této definice poté zahrnuje i další členy rodiny jako jsou prarodiče a zaopatřené děti. Čistě neúplná rodina je poté pojem, který definuje pouze rodiče s nezaopatřeným dítětem (dětmi). Úplná rodina je chápána jako domácnost, kterou tvoří manželský pár (druh, družka) s dětmi nebo bez dětí (Český statistický úřad, 2003[online]).

Pod pojmem neúplná rodina jsou chápány také rodiny, kdy matka s otcem dítěte nejsou sezdáni. V této diplomové práci budeme pojmem „neúplná rodina“ chápat pouze rodinu, kdy dítě vyrůstá pouze s jedním rodičem a druhý rodič se o dítě příliš nezajímá, popřípadě s ním není vůbec ve styku.

V dnešní době se již mění pohled na neúplné rodiny a není žádným stigmatem, pokud má dítě pouze jednoho rodiče. Tito rodiče se však potýkají s větší mírou stresu, jsou na ně kladeny mnohem větší požadavky a nemají péči o dítě s kým sdílet (Colorosová, 2008).

Stejný názor zastávají i autorky Zprávy o rodině (2015). Uvádí, že rodina s jedním rodičem je jednou z nejvíce ohrožených skupin rodin s dětmi. Dochází zde k ekonomickému nedostatku, riziku sociální exkluze a přepracovanosti vedoucí k nestabilitě rodiny (Kuchařová a kol., 2015). Na rodiče je pak vyvíjen nátlak. Neúplná rodina je vystavována mnoha stresorům. Rodič, který je zodpovědný za výchovu musí převzít roli chybějícího rodiče a zachovat si svou dosavadní roli v rodině. Rodič může pociťovat smutek, vztek, osamělost a je ohrožen chudobou (Dehghani, 2022).

Rodiny s jedním rodičem také nazýváme „neúplnými“. Vznikají nejčastěji rozvodem, úmrtím jednoho rodiče, odchodem partnera, adopcí nebo početím bez dlouhodobého partnera. Důvod rozpadu rodiny má velký vliv na to, jak bude rodina dále zvládat nastalou situaci.

Dle výzkumu končilo v roce 2015 rozvodem 46,5 % manželství. Manželé se rozváděli v průměru po 13 letech (Kuchařová a kol., 2015 [online]). V posledních letech se trend rozvodů mění. V roce 2022 činila rozvodovost 36,7 %, tedy skoro o 10 % méně než v roce 2015. V průměru se rodiny rozvádějí po 13,6 let, zde je tedy také snižující se trend rozvodů (Paloncyová a kol., 2023 [online]).

Pokud zemře jeden z rodičů, je to pro celou rodinu tragická zpráva, se kterou se velmi těžce vyrovnávají. Dlouho očekávaná smrt, například kvůli dlouhotrvající nemoci, má jiný dopad než zcela náhlá tragická smrt. V obou případech se ale u dítěte může objevovat strach ze zapomnění. Děti se bojí, že si neuchovají dostatečně jasnou vzpomínku na zemřelého a časem zapomenou. Lpí na vzpomínkách a vrací se do období, kdy rodič ještě žil. Toto vzpomínání má na děti negativní dopad, protože děti vysiluje a způsobuje jim stres (Colorosová, 2008).

Velmi traumatizující může být i samotný rozvod nebo rozchod rodičů. Děti o rozvodu nemohou rozhodovat a je to situace, kterou nedokáží ovlivnit. Stabilita rodiny je narušena a děti jsou vystaveny nejistotě. Kdy budou potkávat rodiče, jak budou mezi sebou komunikovat. Jaký dopad bude mít na děti rozvod nebo rozchod rodičů se nedá odhadnout. Záleží na vyspělosti dítěte, na pohlaví a věku, i na tom, jak samotní rodiče průběh rozvodu zvládají. Neexistuje ani žádný návod na to, jak dětem o rozvodu říct. Všeobecně se jeví jako nejlepší informovat děti o rozvodu co nejdříve, ideálně ještě předtím, než dojde ke stěhování. Dále je vhodné, aby o rozvodu informovali dítě oba rodiče společně. Je zcela nezbytné, aby se rodiče vyhnuli přenášení frustrace na dítě a o druhém partnerovi mluvili slušně (tamtéž).

V každé neúplné rodině přijde období, kdy se děti začnou zajímat o druhého nepřítomného rodiče. Toto období je pak velmi náročné pro celou rodinu. Dítě chce svého rodiče poznat nebo o něm alespoň vědět co nejvíc informací. Dalším zlomovým okamžikem je, pokud si rodič najde druhého partnera. V tomto případě je pro celou rodinu velmi těžké zvyknout si na chod nové domácnosti a domluvit nová společná pravidla.

Dítě může zažívat rozporuplné pocity. Možná má radost, že rodič není sám, ale na druhou stranu se mohou objevovat výčitky svědomí z toho, že zrazují druhého rodiče. Jestliže se nový partner dětem líbí, mohou mít děti strach z vytvoření nového pouta. Nechtějí nahradit pouto s biologickým rodičem, ale zároveň si přejí lásku a přijetí (Colorosová, 2008).

1.3.1 Matka jako jediný rodič

Značná část dětí s poruchou chování pochází z neúplné rodiny, kde je za výchovu odpovědná matka. Typickým znakem v těchto rodinách je nedůslednost nebo naopak příliš

striktní a svazující pravidla. Dále se může objevit zanedbávání dítěte až lhostejnost (Vágnerová, 2005).

Výchova dětí je pro osamělé matky velmi náročná. Jako jeden z nejnáročnějších úkolů popisují nutnost převzetí mužské role. Matky opakovaně popisují, že se cítí být „máma i táta v jednom“, a to nejen při zajišťování materiálních potřeb dítěte, tak také zajištění jejich psychické pohody (Carroll a Yeadon-Lee, 2022). Ženy jsou přetíženy povinnostmi a zodpovědností, což má neblahý dopad na jejich vztah s dětmi. Děti jsou vystaveny emočnímu stresu. Důsledkem toho se emocionálně vzdalují od matek, nedodržují pravidla a upínají se na vrstevníky (Dehghani, 2022). I přes náročnost výchovy bez přítomnosti otce si matky uvědomují, že sice mají náročnější finanční situaci a jiné komplikace v životě, ale jejich děti vyrůstají v uvolněnější a šťastnější atmosféře (Carroll a Yeadon-Lee, 2022).

V případě, že matka vychovává svého syna bez přítomnosti otce, nedojde k identifikaci s otcem jako nositelem mužské identity. Absence otce pak znamená větší vliv matky a možnost poruchy sexuální identity (Corneau, 2012).

Nepřítomnost otce ve výchově má vliv na vývoj dětí a jejich subjektivní pocit štěstí a spokojenosti. V rodinách, kde je chybějící otec nahrazen kladným náhradním mužským vzorem je zřetelná vyšší odolnost a spokojenost dětí. Naopak v jiných rodinách, kde se objevuje spíše záporný až hostilní náhradní mužský vzor, dochází k pokroucené představě o úloze mužů v rodinách. Tato představa ovlivňuje u žen výběr partnera a u mužů schopnost být otcem (East et al., 2017).

1.3.2 Otec jako jediný rodič

Výzkumy se většinou zaměřují na neúplné rodiny, kde je hlavní pečující osobou matka. Péče otců zůstávala mimo zorné pole výzkumů. Jedním z výzkumů (Sukhareva a Samoylova, 2024 [online]), který se zabývá výchovou dětí pouze otcem si klade za cíl zjistit, jaký je rozdíl mezi neúplnými rodinami dle pohlaví rodičů. Výsledkem je zjištění, že problémy a úskalí jsou v rodinách velmi podobné. Otcům však chybí rodičovská sebedůvěra. Je to primárně z toho důvodu, že přetrvává názor, že děti by měla vychovávat matka a jedná se také o zažitější stereotyp. Otcové však dokáží pečovat o děti stejně kvalitně, jako matky.

Otcové samoživitelé mají ve společnosti náročnou pozici. Společnost očekává, že muž se namísto péče o děti soustředí na kariérní postup. Otcové, kteří vychovávají své děti bez přítomnosti matky, se však spíše soustředí na péči o děti. Toto smýšlení pomáhá otcům uspořádat si svou práci a nastavit si jasné hranice v pracovním a osobním životě. Většina mužů

samoživitelů se nakonec rozhodne spíše pečovat o děti než upřednostňovat kariéru (Iztayeva, 2024 [online]).

Kombinace péče o rodinu s nutností rodinu finančně zabezpečit otce samoživitele zatěžuje a umocňuje jejich stres. V zahraničním výzkumu (Shipe at al., 2022 [online]) vyšlo najevo, že pokud je jedinou pečující osobou v rodině muž, čelí větší byrokratické zátěži, než když je jedinou pečující osobou žena. Společnost má také potřebu tyto rodiny více kontrolovat a zpochybňovat schopnost mužů vychovávat své děti.

1.4 Možnosti péče a podpory pro neúplné rodiny

Péče o děti a zabezpečení jejich potřeb je náročné pro většinu rodičů. Mnohem větší nároky jsou však kladeny na rodiče samoživitele. Z tohoto pohledu je nezbytně nutné neúplným rodinám poskytnout pomoc a podporu na úrovni státní podpory a dostupných služeb. Autorka v této kapitole nemá za cíl poskytnout kompletní seznam podpůrných služeb. Zaměří se primárně na služby a příspěvky, které zmínily dotazované rodiny v empirickém výzkumu v druhé části této práce.

1.4.1 Podpora ze strany státu

Porodné je sociální dávka, která se původně vyplácela plošně a nyní se vyplácí na základě žádosti matkám s nejnižšími příjmy. Dále je možné žádat o peněžitou pomoc v mateřství, ale pouze pokud byla matka nemocensky pojištěná alespoň 270 dní. Následně je možné čerpat rodičovský příspěvek (mpsv.cz, 2025 [online]).

Dostupnou dávkou sociální podpory je příspěvek na dítě. O ten může žádat rodič, pokud příjem rodiny nepřekročí 3,4násobek životního minima rodiny. Dále má rodič nárok na ošetřovné, tedy sociální dávku vyplácenou správou sociálního zabezpečení. Nárok na ni vzniká, pokud musí zaměstnaný rodič pečovat o nemocné dítě. U samoživitelů se prodlužuje doba ošetřovného z 9 na 16 dní. Pomoc v hmotné nouzi je příspěvek na živobytí nebo na mimořádnou a okamžitou pomoc a je vyplácena na Úřadu práce v případě, kdy příjmy rodiče nemohou zajistit základní životní potřeby rodiče a dítěte. Příspěvek na živobytí se poskytuje osobám, které mají nízké nebo žádné příjmy. Je určen na úhradu potřeb osob v domácnosti, primárně na úhradu bydlení. Pokud nedostačuje příspěvek na živobytí, je možné zažádat o doplatek na bydlení. Pro pomoc s jednorázovými velkými výdaji je možné žádat o mimořádnou okamžitou pomoc s velkými výdaji, která slouží k úhradě nákladů za vzdělání nebo mimoškolní aktivity dítěte, za vybavení domácnosti nebo nezbytný výdaj (algonadace.cz, 2025 [online]).

Pro samoživitele je dostupnou dávkou také výživné. Tato dávka však není vyplácena státem, ale hradí jí druhý rodič, který se nepodílí na péči o dítě. V případě, že rodič výživné neplatí, stanoví se náhradní výživné, které hradí stát a následně ho vymáhá po rodiči, který neplní povinnost platit výživné (portal.gov.cz. 2020 [online]).

1.4.2 Sociální služby

Rodiče samoživitelé mají možnost využívat všechny druhy sociálních služeb. Kapitola bude z důvodu rozsahu obsahovat pouze služby, které mají možnost využít neúplné rodiny, kde rodič vychovává intaktní dítě.

Rodiny mají možnost využít sociální poradenství, pokud se nachází v nepříznivé sociální situaci. Základní sociální poradenství slouží k poskytnutí přehledu sociálních služeb a dávek. Odborné sociální poradenství zaštiťují poradny. Zde mají rodiče možnost oslovit občanské poradny, v době rozvodu a těsně po něm také manželské poradny a rodinné poradny. Služby sociální péče neúplné rodiny příliš nevyužijí. Mohou však využít služby tísňové péče, která je určena osobám, které jsou vystaveny stálému ohrožení zdraví nebo života (mpsv.cz, 2019 [online]).

Nejvyužívanějším druhem sociálních služeb budou služby sociální prevence. Zde mají neúplné rodiny možnost využít telefonickou krizovou pomoc, pokud se nachází v ohrožující situaci, kterou nemohou sami vyřešit. Následně mohou samoživitelé využívat služeb azylových domů, které poskytují pobytové služby osobám, které přišly o bydlení. V některých typech azylových domů mohou bydlet matky společně se svými dětmi. V případě osob ohrožených domácím násilím je možné využít služby intervenčních center. Hojně využívanou službou pro neúplné rodiny jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, kam mohou děti ohrožené sociálním vyloučením ambulantně docházet. Tato služba se snaží předcházet sociálnímu vyloučení. V práci s celou rodinou jako systémem je možné využít sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Tato služba poskytuje péči rodinám, kde existuje riziko ohrožení vývoje dítěte z důvodu dlouhodobě nepříznivé situace (tamtéž).

1.4.3 Charita

Některé z dotazovaných rodin využily také služby charity. Charita je dobročinná nezisková organizace, která je nestátním poskytovatelem sociálních a zdravotních služeb. Poskytuje primárně sociální a zdravotní péči lidem, kteří se ocitli v tíživé situaci. Charita poskytuje různé typy služeb. Neúplné rodiny mohou využít nízkoprahová zařízení, sociálně aktivizační služby, dobrovolnická centra, azylové domy i služby odborného sociálního

poradenství. Výhodou charity je její celostátní působnost a provázanost služeb (charita.cz, 2025 [online]).

1.4.4 Psychologická a psychoterapeutická pomoc

Odchod partnera a rozpad rodiny je pro všechny zúčastněné náročnou životní situací. Důsledky této situace mohou mít vliv na psychické zdraví jak rodičů, tak dětí.

Rodiče i děti mají možnost využívat různé typy podpory. Jednou z nich jsou krizové linky. Tyto linky poskytuje například Modrá linka, která poskytuje krizovou pomoc na telefonní lince 608 902 410. Další možností je využití chatu na stránkách linky (modralinka.cz, 2025[online]). Další podporu poskytuje Linka bezpečí, která poskytuje telefonickou krizovou pomoc pro děti na lince 116 111, také má chatovací poradnu a email (linkabezpeci.cz, 2025[online]). Pro podporu rodičů existuje Rodičovská linka, která nabízí poradenství osobám odpovědným za výchovu (rodicovskalinka.cz, 2025[online]).

Rodiče mají možnost oslovovat také soukromé psychoterapeuty. Psychoterapie jsou hrazené, rodič má však možnost u některých zdravotních pojišťoven (např. Veřejná zdravotní pojišťovna, Pojišťovna ministerstva vnitra nebo Všeobecná zdravotní pojišťovna) čerpat příspěvek z preventivních programů na psychoterapie pro sebe i pro své dítě. Výše příspěvku je individuální a je nezbytné kontaktovat psychoterapeuta, který má smlouvu se zdravotní pojišťovnou rodiče. Přehledný seznam psychoterapeutů je možné nalézt na webových stránkách České asociace pro psychoterapie (czap.cz, 2025[online]).

1.4.5 Středisko výchovné péče

V případě, že se u dítěte po odchodu rodiče objevují problémy v chování, mohou rodiče vyhledat služby středisek výchovné péče.

Středisko výchovné péče je zařízením pro výkon preventivně výchovné péče. Své služby poskytuje dle zákona 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízením a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních v aktuálním znění.

Středisko poskytuje služby dětem s rizikem poruch chování nebo s již rozvinutými poruchami chování a jejich zákonným zástupcům nebo pedagogickým pracovníkům. Klientem střediska je poté dítě nebo zletilá osoba do ukončení přípravy na povolání, avšak maximálně do věku 26 let. Do střediska je možné zařadit dítě i rozhodnutím soudu.

Středisko poskytuje služby:

a) Poradenské – konzultace a poskytování informací klientům, orgánům sociálně-právní ochrany dětí, školám a organizacím
b) Terapeutické – integrace do rodiny a vrstevnické skupiny
c) Diagnostické – speciálně-pedagogické vyšetření, psychologické vyšetření
d) Vzdělávací – posuzuje speciální vzdělávací potřeby dítěte, úroveň dosažených znalostí a dovedností
e) Speciálně pedagogické a psychologické – směřují k nápravě poruch chování a začlenění dítěte do společnosti
f) Výchovné a sociální – vztahují se k rodinné situaci
g) Informační – zprostředkovávají kontakty klientům a zákonným zástupcům na další organizace a zařízení (Zákon 109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízením a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních ve znění pozdějších přepisů).

Středisko poskytuje tři typy služeb – ambulantní, stacionární a internátní. Ambulantní spolupráce má formu pravidelných individuálních a rodinných konzultací. Je časově neomezená a délka a frekvence spolupráce je individuální. Na úvodní konzultaci je s rodinou sepsána smlouva o poskytování ambulantní péče a s rodinou je vyhotoven individuální výchovný plán, který obsahuje cíle spolupráce. Konzultace trvají přibližně jednu hodinu a jejich náplň je odvozena ze stanovených cílů.

Stacionář při středisku výchovné péče poskytuje pobytové služby. Děti sem dochází brzy ráno a odchází v odpoledních hodinách. Během dopoledne zde probíhá výuka jako ve škole, avšak s tím, že učivo vychází z učebního plánu kmenové školy. Žák zde po určitou dobu plní povinnou školní docházku. V odpoledních hodinách probíhají skupinové aktivity zaměřené na zdravé navazování vrstevnických vztahů, sebepoznání, zvládání stresových situací nebo naučení jiných strategií v chování. Internátní oddělení funguje na podobném principu jako stacionární oddělení. Děti zde plní povinnou školní docházku po dobu zpravidla 8 týdnů. V odpoledních hodinách probíhají skupinové aktivity. Rozdíl oproti stacionáři je zde v tom, že děti zde přespávají a k rodičům se vracejí pouze o víkendu.

2 PORUCHY CHOVÁNÍ

Druhá navazující kapitola obsahuje důkladné popsání poruchy chování se speciálním zaměřením na jednotlivé projevy poruch chování.

Poruchy chování často chápeme jako odchylku v socializaci, kvůli které jedinec nemůže nebo nechce respektovat normy společnosti i při dostatečně zachovaných rozumových schopnostech.

Jedná se o takové chování, které nerespektuje sociální normy. Jedinec obvykle projevuje neadekvátní postoj k lidem. Schopnost navázat a udržet sociální vztah je u jedinců s poruchou chování narušena. Problémové chování se objevuje po delší dobu, obvykle se udává minimálně šest měsíců. Nejčastěji se poruchy chování diagnostikují až ve středním školním věku, ale nápadnosti v chování se objevují i dříve (Vágnerová, 2005).

2.1 Faktory ovlivňující chování dítěte

Chování jednotlivců je ovlivněno několika faktory. Všechny tyto faktory se prolínají a navzájem ovlivňují. Pro porozumění chování dítěte je vhodné znát veškeré působící faktory. Tyto faktory jsou často snímány pomocí různých anamnéz. Chování všech jedinců ovlivňují endogenní příčiny ve spojitosti s exogenními vlivy. Sobotková (2014) uvádí přehledné dělení faktorů na biologické, psychologické a sociální. S ohledem na výzkumnou část práce se toto dělení jeví jako dostačující a přehledné.

Mezi biologické faktory ovlivňující chování patří hladiny hormonů v těle, vrozené handicapy, odolnost vůči zátěži a neurovývojové poruchy, jako je například syndrom ADHD. Dědičnost poruch chování se odhaduje kolem 50 % (Hosák a kol. 2015).

Jako rizikové faktory spojené s psychikou jedince, jsou vnímány rysy osobnosti, sebepojetí jedince a jeho hodnoty a postoje (Sobotková, 2014). Dále může být důvodem hledání náhradního uspokojení, disharmonický vývoj dítěte nebo počáteční projevy poruch osobnosti (zapojmevechny.cz, 2020[online]).

Sociálním faktorem je vnímáno naše okolí. Jedná se o vše v okolním světě, co nás ovlivňuje nebo na nás působí. Hlavní a primární skupinou v životě člověka je rodina. Působení rodiny na jedince ovlivňuje jedince po celý jeho život. Mezi rizikové faktory rodinného prostředí patří domácí násilí, závislost na návykových látkách, příliš direktivní rodičovské metody, nedostatečný dohled rodičů nebo deprese matky. Zmíněna je také výchova v neúplné rodině (Hosák a kol. 2015). V dospívání socializační rovinu rodiny přebírá vrstevnická skupina. Vliv vrstevnické skupiny na chování jedince se prolíná s působením rodiny. Z důvodu norem

a pravidel ve skupině jedinec ovlivňuje své chování, přizpůsobuje také své myšlení a jednání. Čím více času jedinec se skupinou tráví, tím větší a trvalejší vliv má skupina na daného jedince. V případě toho, že se jedinec pokouší začlenit do skupiny, která porušuje pravidla a normy, objevuje se riziko, že bude také porušovat normy a pravidla.

2.2 Problémové chování

V popisu problémového chování se autoři značně rozcházejí. Martínek (2015) popisuje problémové chování jako výchovně nežádoucí projevy u dětí, které mají za následek narušení sociální adaptace. Naproti tomu (Navrátil, 2011 [online]) vztahuje problémové chování a jeho důsledky primárně do oblasti vzdělávání. I přes to však zmiňuje například neuposlechnutí autority, prosazování svých přání na úkor druhých, vyrušování či vulgaritu.

Problémy v oblasti chování se projevují například nerespektováním pravidel a narušováním norem. S ohledem na školní prostředí se předpokládá, že dítě školního věku je dostatečně zralé, aby chápalo normy prostředí. Opakované porušování pravidel je zde chápáno jako problémové chování. Mezi nejčastější problémové chování vázané na školní prostředí je nerespektování autorit, negativistické až agresivní projevy žáka, záškoláctví, šikana, vandalismus a verbální nebo fyzická agrese vůči spolužákům i učitelům (Vágnerová, 2005).

2.3 Diagnostika poruch chování

Pro zpřehlednění jednotlivých poruch chování jsou uvedeny různé klasifikace, které se používají pro diagnostiku. Nejčastěji zmiňované klasifikace jsou Mezinárodní klasifikace nemocí a Diagnostický a statistický manuál duševních poruch. V něčem se klasifikace shodují, ale v jiných aspektech se rozcházení. MKN-11 klade důraz spíše na kvalitu socializace a naopak DSM-5 se zaměřuje na míru závažnosti jednotlivých projevů poruch chování.

2.3.1 Mezinárodní klasifikace nemocí

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů je publikace Světové zdravotnické organizace. Tato klasifikace dělí jednotlivá lidská onemocnění, poruchy a zdravotní problémy. V současné době je v platnosti její jedenáctá revize (MKN-11), která vstoupila v platnost 1. ledna 2022 (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. 2024).

V Mezinárodní klasifikaci nemocí jedenácté revize spadají poruchy chování pod oddíl 06 Duševní, behaviorální a neurovývojové poruchy. Tyto poruchy jsou signifikantní poruchou kognitivních funkcí, emoční regulace a chování jedince. Jsou obvykle spojeny s problémy ve vztazích, ve vzdělávání i v zaměstnání (Mezinárodní klasifikace nemocí 11. revize, 2024).

Vyznačují se přetrvávajícími problémy v chování. Nejčastěji se projevují jako vzdorovité, rušivé, provokativní chování, které porušuje základní práva druhých osob nebo společenské normy. Pod kódem 6C90 je popsána porucha opozičního vzdoru. Ta se projevuje vzdorovitým, neposlušným a zlomyslným chováním, které se vyskytuje častěji, než je obvyklé u vrstevníků. Objevuje se podrážděná až zlostná nálada, která vede k výbuchům vzteku nebo hádavému, vzdorovitému chování. Dále je pod kódem 6C91 vedena disociativní porucha, která se vyznačuje opakovaným vzorcem chování, při kterém jedinec porušuje normy nebo práva druhých osob. Nejčastěji sem patří agrese vůči lidem nebo zvířatům, krádeže, ničení majetku nebo podvody. Vzorec chování musí trvat déle než 12 měsíců (tamtéž).

2.3.2 Diagnostický a statistický manuál duševních poruch

Diagnostický a statistický manuál duševních poruch obsahuje podrobnou klasifikaci a popis duševních poruch. Na rozdíl od MKN se zaměřuje pouze na duševní onemocnění a je mnohem podrobnější. Manuál duševních poruch začala vyvíjet Americká psychiatrická asociace a v dnešní době je v platnosti 5. vydání.

Samotné poruchy chování v DSM-5 spadají do kategorie Disruptivní poruchy, poruchy ovládání impulzů a poruchy chování. Porucha chování se nadále specifikuje jako „*opakující se vzorec chování, ve kterém jsou porušovány základní práva druhých nebo věku příslušející pravidla a sociální normy*“ (DSM-5-TR, 2023, str.160).

Manuál uvádí, že pro potvrzení diagnózy poruchy chování je nutné, aby v posledním roce byla přítomna alespoň tři kritéria a minimálně jedno kritérium musí být přítomné v posledním půl roce. Kritéria jsou poté dělena do čtyř skupin. První skupina kritérií se vztahuje k agresi vůči lidem a zvířatům. Zde mezi jednotlivá kritéria patří šikana, fyzické potyčky, použití zbraně, fyzická krutost, vynucení sexuálního aktu a krádeže, které jsou spojeny s fyzickým násilím na oběti. Druhá skupina kritérií se zaměřuje na ničení majetku. Zde je přítomno úmyslné zakládání ohně za účelem způsobit škodu na majetku a úmyslné ničení majetku druhých. Třetí skupina kritérií je spojena s podvodným chováním a krádežemi. Poslední skupinou je vážné porušení pravidel, mezi které patří zůstávání venku pozdě do noci i přes zákaz rodičů a útěky z domu a časté záškoláctví (DSM-5-TR, 2023).

DSM-5 chápe jako poruchu také takové chování, které významně narušuje život jedince v sociálních vztazích a školní nebo pracovní oblasti. Manuál dále specifikuje poruchu chování s počátkem v dětství (před 10. rokem věku), v adolescenci a s nespecifickým začátkem. Dále lze dělit na poruchu chování dle průběhu, a to na mírnou, středně závažnou a závažnou. Mírná porucha chování značí pouze mírné poškození druhých osob, patří sem například lhaní

a záškoláctví. Středně těžká porucha chování se projevuje krádežemi a vandalismem bez ublížení na zdraví. Oproti tomu závažná porucha chování je komplexem více nevhodných projevů chování, které způsobují škody druhým. Patří sem například vynucení sexuálního aktu, krádeže spojené s ublížením na zdraví nebo fyzická krutost (tamtéž).

2.4 Nejčastější projevy poruch chování

Porucha chování má u každého jedince velmi specifické projevy a nelze vždy přesně určit, jak danou poruchu chování klasifikovat. Společné jsou však jednotlivé projevy poruch chování, které jsou u jedince více či méně zastoupeny.

Nadměrné upoutávání pozornosti se projevuje různým vyrušování, vykřikováním. Některé děti jsou vnímány jako třídní „šašci". Důvodem může být skrytý pocit méněcennosti nebo citová deprivace. Objevuje se častěji u chlapců (zapojmevsechny.cz, 2020 [online]).

Vzdorovitost je charakterizována vzdorovitým a neposlušným chováním, které se u dítěte objevuje dlouhodobě a přetrvává i po třetím roce života. V některých zdrojích se ke vzdorovitosti přidružuje také opoziční chování, které se projevuje odmítáním pravidel. Děti s opoziční vzdorovitou poruchou opakovaně porušují pravidla, jsou negativistické a mají nízkou frustrační toleranci, která vede ke konfliktům s autoritami i vrstevníky (Hublová in clanky.rcp.cz, 2020).

Lhaní není vnímáno jako zvlášť rizikové chování. V určité části vývoje dítěte, je běžné. V předškolním věku děti hůře rozpoznávají fantazie a lži. Pokud lži přetrvávají a zasahují do mezilidských vztahů, je třeba situaci řešit (Petrišková in sancedetem.cz, 2023[online]). Dlouhodobé a rezistentní lhaní může být vnímáno jako projev poruchy chování. Na podobném podkladu fungují také podvody. Podvodů se děti dopouští spíše sporadicky a objevují se primárně u dospívajících.

Krádež bývá popisována jako jednání, kdy se jedinec zmocní věci, za účelem si ji ponechat, aniž by majitel věci souhlasil. Předmětem krádeže může být jakákoliv věc, její hodnota není vypovídající. Některé vlastněné věci mají primárně emocionální hodnotu (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, 2010 [online]). Krádeže se objevují také mezi dětmi a dospívajícími ve školních kolektivech. Děti kradou z důvodu touhy po věci jako takové nebo za účelem poškodit druhého jedince. Z pohledu vývoje dítěte nelze považovat za krádež, pokud dítě věc vezme věc a není si vědomo vlastnictví jako pojmu.

Záškoláctví se projevuje úmyslnou neomluvenou absencí žáka, spojeného se zanedbáváním školní docházky. Dle MŠMT se jedná o přestupek proti zanedbávání povinné

školní docházky. Problematiku záškoláctví řeší škola na úrovni školního řádu. Školní docházku eviduje učitel a v případě podezření na záškoláctví kontaktuje zákonného zástupce nebo orgán sociálně právní ochrany dítěte. Záškoláctví se často pojí s dalším rizikovým chováním, jako je zneužívání návykových látek nebo útěky. U dětí, které pravidelně nedochází do školy hrozí nízká úroveň vzdělání a vyloučení z kolektivu (Metodické doporučení MŠMT k prevenci a postihu záškoláctví a omlouvání žáků z vyučování, 2024).

Agrese je jakákoliv forma chování, jejíž cílem je vědomě druhému člověku ublížit nebo ho poškodit. Agrese se dá dělit na několik typů. Dle zaměření ji dělíme na autoagresi, která je mířena proti sobě a heteroagresi, která je mířena vůči okolí (vovcr.cz, 2020 [online]). Autoagrese může přecházet až do sebepoškozování. Heteroagrese je nejčastěji fyzická (bití, kopání, kousání) nebo verbální (nadávky, urážky, zesměšňování). U dětí přibývá především agresivního chování, které se projevuje fyzickým napadáním vrstevníků. Důvodem agresivity může být i nepřímo nárůst úzkostí a strachů u dětí. V poslední době se však ukazuje, že společnost má tendenci opakovat násilné drastické činy. Toto chování se objevuje také u dětí a je závažnější s přísunem informací z digitálního prostředí (Zapletalová in seznamzpravy.cz, 2025[online]).

Negativismus se projevuje odmítáním autorit. Negativistické dítě ve větší míře odmlouvá, nechce se přizpůsobit a celkově se staví do opozice (zapojmevsechny.cz, 2020). Negativismus se může objevovat i ve vrstevnických vztazích, například odmítáním respektování norem a pravidel ve skupině.

Šikana znamená opakované poškozování jedince, který se neumí nebo nemůže bránit. Dlouhodobá šikana má negativní vliv na vývoj jedince (Janošová a kol., 2024 [online]). K šikaně dochází ve všech skupinách a prostředích. Pro tuto práci je však stěžejní šikana ve školním prostředí a vrstevnické skupině. Děti s poruchou chování mohou být jak obětí šikany, tak také jejími iniciátory. Iniciátory šikany mohou být děti, které mají nižší úroveň empatie, mají touhu vést kolektiv vrstevníků a mají sklony k agresivnímu chování. Naopak oběťmi šikany mohou být děti s poruchou chování primárně z toho důvodu, že se obtížně začleňují do kolektivu. Šikana má mnoho podob a v dnešní době se přesouvá spíše do prostoru sociálních sítí a internetu, kde je nazývána kyberšikanou.

Útěky z domova nejsou příliš časté. Na lince důvěry jich však řeší až 300 ročně. Důvodem může být náročná rodinná situace, strach nebo nespokojenost. Ve výjimečných případech jsou útěky z domova následkem týrání dítěte. V období dospívání je nejčastějším důvodem útěku z domu hádka s rodiči, po které dítě odchází k příbuzným nebo kamarádům (Pišiková in linkabezpeci.cz, 2025 [online]).

Toulání jsou dlouhodobé útěky z domova. Mohou být výrazem citové deprivace (zapojmevsechny.cz, 2020 [online]). Toulání se u dětí a dospívajících často objevuje v kombinaci s ničením cizího majetku nebo zneužíváním návykových látek.

Zneužívání návykových látek není vždy přidružováno k poruchám chování, i přes to se jedná o problémové chování jedinců. Mezi žáky základních škol se objevuje trend zneužívání nahřívacích tabákových výrobků a e-cigaret. Konzumace alkoholu u dětí a dospívajících dlouhodobě klesá. V porovnání s ostatními evropskými zeměmi je však konzumace alkoholu u nezletilých častější. Nejčastěji zneužívanou nelegální drogou jsou konopné látky. Na vzestupu je nelegální užívání léků na spaní nebo uklidnění, bez předpisu lékaře (Aktuální přehled situace v oblasti závislostí mezi dětmi a dospívajícími, 2023 [online]).

Nadužívání elektroniky ve starších publikacích nebývá zmiňováno ve spojitosti s poruchami chování. Z důvodu digitalizace a dostupnosti elektronických zařízení je jejich nadužívání významným problémem v dospívaní. Podle studií hraje hry každý den skoro polovina dospívajících. Zhruba každé desáté dítě spadá do kategorie problémového užívání sociálních sítí (Kalman a Baďura, 2023).

Nezřídka se stává, že u dětí je zaměněna porucha chování za nekompenzované poruchy pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) nebo poruchy pozornosti bez hyperaktivity (ADD). Děti s poruchou pozornosti mají podobné projevy v chování jako děti s poruchou chování. Porucha pozornosti je neurovývojovou poruchou a je způsobena odchylkami v oblasti prefrontálního kortexu (Miovský, 2018). Mezi nejčastější projevy patří zhoršená schopnost soustředění. Dítě je snadněji vyrušitelné a déle mu trvá, než se opětovně začne soustředit. S ADHD souvisí zhoršená paměť, která vede k zapomínání, ztrácení věcí, nedokončování činností a zhoršenému prospěchu ve škole (Goetz, 2019).

3 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Kapitola se věnuje vymezení cíle výzkumného šetření a stanovení výzkumných otázek. Výzkumné otázky mají blíže specifikovat výzkumný cíl. Dále je kapitola zaměřena na popis výzkumného šetření se zaměřením na přiblížení základních informací, včetně upřesnění použitých výzkumných metod. Z důvodu citlivého tématu je zařazena i kapitola popisující etické aspekty výzkumného šetření.

3.1 Vymezení výzkumného problému

Autorka se rozhodla pro realizaci tohoto šetření, protože má zkušenosti s cílovou skupinou z pozice etopeda ve středisku výchovné péče. V průběhu bakalářského studia zde absolvovala praxe, které ji natolik zaujaly, že se rozhodla ve středisku výchovné péče pracovat i po ukončení studia. Již od počátku se autorka setkávala s neúplnými rodinami. Tuto problematiku chtěla autorka blíže prozkoumat a popsat. Motivací autorky byla možnost prozkoumání dané problematiky detailněji a možnost aplikování některých poznatků výzkumného šetření do své praxe.

3.2 Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky

Autorka se ve výzkumném šetření zaměřuje na vliv odchodu jednoho z rodičů na chování a prožívání dítěte. Záměrem je zmapovat situaci v neúplných rodinách se zaměřením na problémové projevy v chování spojené s odchodem jednoho z rodičů. Jednou z oblastí, na kterou se autorka ve výzkumu zaměřuje je pomoc rodičům i dětem po rozpadu rodiny.

Hlavním cílem výzkumu je zjistit a popsat, jak děti prožívají odchod jednoho z rodičů a jaký dopad má odchod rodiče na jejich chování. Výzkumné otázky byly stanoveny takto:

1. Jaké projevy poruch chování se objevují u dětí po odchodu rodiče?
2. Co pomáhá dětem s adaptací na novou rodinnou situaci?
3. S jakými komplikacemi se potýkají rodiče při výchově dítěte po odchodu partnera?
4. Jaké možnosti podpory využívají rodiče po odchodu partnera?

Autorka se nesnaží popisovat výzkumné otázky s ohledem na celou populaci. Uvědomuje si, že výzkumné šetření se zaměřuje pouze na vybrané rodiny a nelze ho aplikovat univerzálně.

Cílem výzkumu není zmapovat kompletní systém podpůrných služeb, ale zjistit od rodičů, které možnosti podpory ve svém okolí využívali.

3.3 Popis realizace výzkumného šetření

K realizaci výzkumného šetření bude použit kvalitativní výzkum. S ohledem na výzkumný cíl se jeví kvalitativní přístup jako vhodný. Umožňuje získání velkého množství informací o jednotlivci nebo rodině. Švaříček a kol. (2007, str. 17) popisuje kvalitativní přístup jako *„proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“* Z důvodu malého množství účastníků, chtěla autorka detailně prozkoumat všechny případy, které se v daném středisku výchovné péče objevují. K získání informací budou použita data získaná z rozhovorů a případových studií.

3.4 Metody sběru dat

Ke sběru dat byl ve výzkumném šetření použit polostrukturovaný rozhovor a zpracování případových studií. Kombinace těchto dvou metod umožnila získání dostatečného množství informací.

3.4.1 Rozhovor

Pro získání maximálního množství dat bude využit polostrukturovaný rozhovor. Ten umožní autorce získat velké množství informací s ohledem na jasnou strukturu rozhovoru. Předchází tak odchýlení od tématu a zároveň umožňuje doptávání na nejasné informace.

Od definice kvalitativního přístupu autorka odvozovala i své výzkumné šetření. Snažila se o zachování autentického prostředí, které klienti znají. Rozhovory se proto konaly v prostorách SVP. Toto prostředí je klientům známé, protože sem docházejí za svými ambulantními etopedy na konzultace. Jeden rozhovor se na žádost účastníka rozhovoru konal v domácím prostředí.

Autorka si před rozhovory sepsala osnovu pro rodiče i děti, kterou se snažila v rozhovorech dodržovat.

Rozhovory byly nahrávány se souhlasem účastníků na diktafon. Nejprve probíhal rozhovor s rodičem bez přítomnosti syna/dcery. Následně probíhal rozhovor s dětmi bez přítomnosti rodičů. Tento krok sloužil k zachování anonymity a zajistil větší důvěru při odpovídání na otázky. Rozhovory byly uchovány v tabletu s přístupovým heslem. Záznam

z rozhovoru byl doslovně přepsán pro snazší rozbor získaných dat. Rozhovory s rodiči trvaly průměrně 21 minut a rozhovory s dětmi trvaly v průměru 13 minut.

3.4.2 Případové studie

Autorka vnímala jako obohacující získávat informace o rodinách i z jiného zdroje než z rozhovorů. Pro tyto účely autorka oslovila ředitelku střediska výchovné péče s prosbou o nahlédnutí do systému Foster, který slouží k zapisování jednotlivých konzultací. Tento sytém je pak přístupný pro všechny zaměstnance střediska. Každý klient SVP je veden v systému Foster. Ke každému klientovi je však vytvořen i papírový spis, který obsahuje smlouvu, individuální výchovný plán, osobní a rodinnou anamnézu a další zprávy z vyšetření u odborníků. Ředitelka písemně potvrdila, že autorka výzkumného šetření může nahlédnout do systému Foster a může čerpat informace ze spisu klienta. Tento dokument má autorka založen, ale z důvodu ochrany osobních údajů není vložen v této diplomové práci. Souhlas bude dodán při obhajobě diplomové práce. Autorka si u jednotlivých rodin ověřovala, zda může do systému Foster a do spisu klienta nahlédnout, učinila tak podepsáním informovaného souhlasu a slovním ujištěním před začátkem rozhovoru.

3.4.3 Výzkumný soubor

Autorka pro výzkumný soubor oslovila zákonné zástupce a jejich děti, kteří jsou nebo v minulosti byly klienty střediska výchovné péče. Předem byla stanovena kritéria výběru s ohledem na stanovený cíl a specifikaci výzkumného šetření. Kritéria byla stanovena takto:

1. Rodina potvrdila klíčovému etopedovi účast na výzkumném šetření a s autorkou rodina podepsala informovaný souhlas.

2. Dítě vyrůstá pouze s jedním z rodičů. S druhým rodičem se potkává maximálně 1x za měsíc nebo spolu nejsou v kontaktu vůbec.

3. Rodiče nežijí ve společné domácnosti déle než rok.

4. Dítě navštěvuje nebo navštěvovalo SVP z důvodu problémového chování doma nebo ve škole. Problémové chování dítěte trvá déle než 6 měsíců.

Kritéria výběru poté autorka sdílela s ambulantními etopedy střediska výchovné péče. Poprosila je o oslovení vytipovaných rodin. Pro větší validitu výzkumného šetření nebylo dále specifikováno kolik rodin mají etopedi pro rozhovory vybírat.

Kritéria splnilo 9 účastníků a osloveno bylo celkem 9 rodin. Jedna rodina odmítla poskytnout rozhovor z důvodu, že je pro ně odchod otce příliš těžké téma. U druhé rodiny byl syn v průběhu domlouvání rozhovoru hospitalizován na psychiatrickém oddělení, což nám znemožnilo osobní setkání. Celkem 5 rodin bylo vyloučeno na základě nesplnění kritérií. Tři děti nesplňovaly kritérium věku. V jedné rodině nemohlo dojít k rozhovoru z důvodu matčiny závislosti na návykových látkách. Jeden otec má intelekt v pásmu lehké mentální retardace a rozhovor vnímal jako příliš složitý. Rozhovor byl realizován s 7 účastníky a zákonnými zástupci.

3.5 Metody analýzy dat

Pro větší přehlednost byly obě metody sběru dat analyzovány a tříděny.

3.5.1 Rozhovor

Doslovné přepisy rozhovorů byly pro snazší kódování vytištěny. Pro rozbor rozhovorů bylo využito otevřené kódování. Jednotlivé kódy odkazují na úryvky z výpovědí, pocity participantů i další informace (Švaříček, Šeďová, 2014). Rozhovory byly kódovány s ohledem na cíl výzkumu. Pro lepší konzistenci při kódování využila autorka opětovné kódování. Z jednotlivých kódů byly vytvořeny kategorie, které spojují dané téma.

Již v průběhu kódování se autorka pokoušela o poznámkování. Jedná se o proces tvorby nápadů a hypotéz. K interpretaci byla využita technika vyložení karet. Autorka sepsala všechny relevantní kódy a připojila k nim komentáře účastníků výzkumného šetření. Krokem pro zajištění důvěryhodnosti byl výběr účastníků výzkumného šetření. Více informací o tom, jak probíhal výběr účastníků je možné nalézt v kapitole 3.4.3 Výzkumný soubor.

3.5.2 Případové studie

K získání dalších relevantních dat použila autorka případové studie. Z informací získaných v systému Foster a spisech klientů autorka vytvořila ucelené případové studie. Ve spisech klientů se nejčastěji objevují dokumenty, jako je smlouva o poskytování služeb, individuální výchovný plán, osobní a rodinná anamnéza, záznamy z vyšetření od lékařů (psychiatr, neurolog atd.), zprávy z vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně nebo ve speciálně pedagogickém centru. Zde byla využita systematická organizace dat.

3.6 Triangulace dat

Kvalitativní výzkum a data z něj získaná se vyznačují komplexností a bohatostí informací. *„V sociálněvědním výzkumu se pojem triangulace používá zpravidla pro pozorování zkoumaného problému z alespoň dvou různých bodů, pohledů, perspektiv“* (Chrastina, 2019, s. 251). Pro komplexnost práce byla využita triangulace metod a obsahu. Pro získání dat byl využit polostrukturovaný rozhovor v kombinaci s případovou studií rodiny. Autorka se snažila obsáhnout rodinu jako celek z různých pohledů. z toho důvodu využila rozhovor s rodičem i s dítětem a následně vypracovala případovou studii, která vycházela z poznatků etopedů střediska výchovné péče, lékařských zpráv a zpráv z pedagogicko-psychologických poraden a speciálně pedagogických center. Zároveň byla využita triangulace časová. Rozhovory byly snímány na podzim roku 2024, případové studie sledovaly období od zahájení spolupráce se střediskem výchovné péče až do současnosti (jaro 2025).

3.7 Etické aspekty výzkumného šetření

S ohledem na citlivý obsah rozhovorů bylo nutné, aby autorka předem stanovila etické aspekty, které budou chránit účastníky rozhovoru. Před realizací rozhovorů ujistila autorka participanty o důvěrném zacházení s daty a osobními údaji. Dle principu důvěrnosti nebudou ve výzkumném šetření zveřejněna žádná data, která by umožnila identifikovat účastníky. Autorka nejprve všechny participanty ujistila, jak bude nakládáno s informacemi, které budou poskytnuty v rámci rozhovoru. Následně byl s rodiči i dítětem podepsán informovaný souhlas, jehož vzor je přiložen v příloze. Originální podepsané informované souhlasy si autorka ponechá. Rodiny souhlasily s poskytnutím rozhovoru, bylo jim umožněno doptat se na jakékoliv informace. Z důvodu zachování anonymity je sice uváděno, že účastníci spolupracují s SVP, ale není uveden název ani místo. Při transkripci a analýze dat byly osobní údaje nahrazeny nebo odstraněny. Jména účastníků byla změněna. Zachován byl pouze věk a pohlaví dítěte. Autorka nepřikládá celou transkripci, aby nebylo možné identifikovat rodinu. Zveřejněny jsou pouze pasáže, které prošly procesem kódování.

V rámci informovaného souhlasu požádala autorka rodinu o možnost nahlédnutí do spisu klienta SVP a do informačního systému Foster. Rodiny s tímto krokem souhlasily. Bylo jim přesně popsáno, jak bude nakládáno s informacemi. O možnost nahlédnutí do spisů a systému Foster požádala autorka také ředitelku SVP, která jí písemně potvrdila, že s tímto krokem souhlasí.

3.8 Výzkumné prostředí

Výběr účastníků probíhal ve středisku výchovné péče, kde autorka také pracuje. Informace o činnostech střediska výchovné péče jsou popsány výše (viz. kapitola 1.4.5. Středisko výchovné péče). Pro zachování anonymity klientů se autorka rozhodla nepopisovat středisko výchovné péče konkrétně, ale vyšla z všeobecných informací o činnosti středisek výchovné péče.

Autorka oslovila všechny ambulantní etopedy a poprosila je, zda mohou vytipovat rodiny odpovídající kritériím výběru účastníků. Rozhovory probíhaly v prostorách střediska výchovné péče, a to včetně detašovaných pracovišť. Jeden z rozhovorů proběhl na žádost matky v její domácnosti. Informace k případovým studiím čerpala autorka v systému Foster a ve spisech klientů, které jsou uloženy v kartotéce střediska výchovné péče.

4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V této kapitole se autorka zaměřila na zpracování případových studií a analýzu rozhovorů včetně sekundární interpretace rozhovorů. Na konci kapitoly (viz 4.4.) jsou zodpovězeny výzkumné otázky. Výsledky analýzy rozhovorů a případových studií jsou podkladem pro zodpovězení výzkumných otázek.

4.1 Případové studie

4.1.1 Aneta

I. Osobní údaje:

Věk: 13 let

Bydlení: žije s matkou v bytě, starší vlastní sourozenec (ročník narození 2008)

Chybějící rodič: otec rodinu opustil přibližně před 5 lety

Datum zahájení spolupráce s SVP: leden 2023

II. Osobní anamnéza:

Z anamnézy vyplývá, že porod proběhl v termínu císařským řezem. Psychomotorický vývoj dítěte odpovídal normám. Aneta neměla žádné zdravotní problémy. Do mateřské školy nastoupila ve 4 letech. V 7 letech nastoupila do základní školy.

III. Rodinná anamnéza:

V roce 2019 od rodiny otec odešel, hlavním důvodem bylo nadměrné pití alkoholu. V tu dobu byla Aneta ve 2. třídě. Ihned po ukončení vztahu si našla matka nového partnera, se kterým následně začala sdílet domácnost. Ve škole se přibližně do 2. třídy Aneta nijak výrazně neprojevovala. Po odchodu otce se postupně chování Anety ve škole zhoršovalo. Matka byla opakovaně zvána do školy z důvodu nepozornosti Anety při vyučování. Následně se Anetě zhoršil prospěch ve škole, až do té míry, že hrozilo opakování ročníku. Aneta si ve škole přišla neúspěšná, a tak mimo špatného prospěchu začala Aneta být drzá na učitele, nepřipravovala se do školy a byla verbálně agresivní na spolužáky.

IV. Spolupráce s SVP:

Aneta začala s matkou a otčímem docházet do střediska výchovné péče, když byla Aneta v 5. ročníku základní školy. Aneta měla ve škole problémy s chováním i ve 3. a 4. třídě, škola se však chování Anety snažila vyřešit sama. Důvodem zahájení spolupráce bylo nevhodné

a vzdorovité chování Anety ve škole i doma. Aneta byla velmi drzá na matku. Doma se objevovaly velké konflikty s partnerem matky. Tyto konflikty v domácnosti vedly matku k navázání spolupráce.

Aneta není v kontaktu s otcem již několik let. Po ukončení vztahu s matkou se otec s dětmi ještě párkrát potkal. Následně však kvůli pití alkoholu přišel o práci. V tu chvíli ukončil s dětmi vztah. I přes to, že bydlí v nedaleké vesnici, nejeví o styk s dětmi zájem. Aneta se opakovaně snažila s otcem navázat vztah, otec jí však neodpovídá na zprávy a neotevírá dveře. Aneta má o kontakt s otcem velký zájem, pokaždé je však odmítnuta. Má to negativní vliv na její chování.

V rámci ambulantní spolupráce bylo často řešeno společné soužití Anety a partnera matky. Aneta nemá svého otčíma ráda, nechce s ním trávit čas. Otčím se o navázání vztahu s Anetou příliš nesnažil. Byl často naštvaný a na Anetu křičel. Zároveň se z jeho strany objevilo porovnávání s vlastními dcerami. O Anetě říkal, že „je hloupá a nevychovaná“. Aneta na konzultacích několikrát zmiňovala, že by si přála, aby se matka s otčímem rozešla. Pro matku bylo velmi náročné urovnávat spory. Žádná opatření se v rodině nejevila jako funkční.

Ve škole Aneta selhávala. Sama Aneta zmiňovala, že se ve škole nemůže soustředit, porucha pozornosti však byla vyloučena. Dále byla Aneta ve škole vzdorovitá, nerespektovala pokyny učitelů. Nakonec se Anetě povedlo opravit si známky a nemusela opakovat 5. ročník. Při nástupu do 6. ročníku se prospěch ve škole začal zlepšovat. Stále však přetrvávala jistá vzdorovitost. Škola však jako nejhorší zmiňovala situaci s vrstevníky. Aneta byla na vrstevníky sprostá a velmi často jim nadávala. Postupem času však Aneta díky intenzivní spolupráci s etopedem dokázala zklidnit své chování ve škole.

Velmi konfliktní však přetrvávala situace v domácnosti. Aneta neposlouchala matku, snažila se vždy dosáhnout svého. V těchto případech zasahoval otčím a na Anetu křičel. Tím pádem Aneta přestala poslouchat i otčíma. V průběhu roku 2024 se začala zhoršovat rodinná situace natolik, že byla navázána spolupráce i se starším bratrem Anety. Ten stejně jako Aneta nerespektoval matku a měl velmi konfliktní vztah s otčímem. Situace nakonec skončila rozchodem matky a otčíma.

V. Aktuální situace:

Těsně po rozchodu se situace zklidnila. Přetrvávalo však nerespektování pravidel ze strany Anety i jejího bratra. Matka vnímala, že když teď v domácnosti není žádný muž, velmi obtížně se jí daří nastavovat doma nějaká pravidla. Necítila se natolik důsledná.

Následně se matka i s dětmi přestěhovala koncem roku 2024 do městského bytu. Zde matka platí nižší nájem a dokáže tak rodinu lépe uživit. Matka obnovila vztah s otčímem. Avšak dohodli se na tom, že každý bude bydlet ve svém bytě a budou se pouze potkávat. I přes to, že je otčím v aktuální době v kontaktu s Anetou velmi sporadicky, stále u nich přetrvávají vzájemné nesympatie.

4.1.2 Barbora

I. Osobní údaje:

Věk: 11 let

Bydlení: v době rozhovoru (říjen 2024) žije s matkou v bytě, mladší nevlastní sourozenci dvojčata (ročník narození 2016)

Chybějící rodič: otec rodinu opustil přibližně 10 let zpět, s Barborou se občas potkával, ale přibližně 4 roky zpět přerušil otec kontakt

Datum zahájení spolupráce s SVP: duben 2023

II. Osobní anamnéza:

Z anamnézy vyplývá, že porod proběhl v termínu bez komplikací. Psychomotorický vývoj dítěte odpovídal normám. Barbora neměla žádné výraznější zdravotní problémy. Do mateřské školy nastoupila ve 4 letech. V 6 letech nastoupila do základní školy.

III. Rodinná anamnéza:

V roce 2014 od rodiny otec odešel, hlavním důvodem bylo neplacení nájmu a nezájem v péči o rodinu. V tu dobu byla Barbora ještě batole, na rozpad vztahu otce a matky si nevzpomíná. Otec Barboru následně ještě několik let potkával. Nejednalo se o pravidelné návštěvy, ale zajímal se o dceru a příležitostně s ní trávil čas. Dle slov matky otec přerušil kontakt přibližně v roce 2020. V tu dobu si otec našel partnerku, narodilo se jim dítě a otec přerušil kontakt s Barborou. Barbora měla konfliktní vztah s partnerkou otce. V této době nastupovala Barbora do první třídy základní školy. Barbora byla ve škole plačtivá a podrážděná. Barbora opakovala druhý ročník. Největší problémy v chování nastaly začátkem roku 2023. Tato změna v chování Barbory se objevila po tom, co otec na Barboru čekal před školou a křičel na ni. Není znám důvod chování otce. Matka na otce podala trestní oznámení. Po slovních útocích otce začala být Barbora ve škole drzá, snažila se povyšovat nad spolužáky, často jim

nadávala. V průběhu školního roku přišel do třídy nový žák, toho si Barbora vyhlédla jako oběť. Schovávala mu věci, nadávala mu.

IV. Spolupráce s SVP:

Matka začala se střediskem výchovné péče spolupracovat na popud sociálně aktivizační služby, která do rodiny dochází. Barbora má problémy v chování jak ve škole, tak v rodině. Lže o tom, co jí matka doma dělá. Zároveň se snaží řídit domácnost, matku nerespektuje. Velmi konfliktní vztah má se dvěma nevlastními mladšími sourozenci, bije je a nadává jim. Dle slov třídní učitelky měla Barbora i přes opakování ročníku velmi slabý prospěch. Ten byl způsoben nedostatečnou domácí přípravou. Barbora začala docházet do střediska výchovné péče, když byla ve 3. třídě. Barbora velmi rychle nastoupila na stacionář, kde intenzivněji pracovala na svém chování. Z psychologického vyšetření vyplynulo, že má Barbora intelekt v pásmu podprůměru. Při testování rodinných vztahů Barbora uvedla, že by si přála přítomnost otce ve svém životě, ale zároveň je na něj velmi naštvaná. V průběhu pobytu Barbora vyslovila přání potkat otce. Otec přišel na konzultaci k etopedovi a uvedl, že by svou dceru rád potkával pravidelně. Proběhly dvě kontrolovaná setkání mezi otcem a Barborou. Poté otec opět přerušil kontakt. Barbora se opakovaně snažila otci psát a telefonovat, ten však nikdy nedopověděl.

Po dalším odchodu otce se Barbory chování opět zhoršilo. Měla velký vztek na otce, který ventilovala na matku tím, že ji uhodila nebo jí neposlechla. Chování Barbory ve škole se také zhoršilo. Dle slov třídní učitelky se zhoršil i prospěch. Dle matky se Barbora chovala ve vzteku nejhůře k sourozencům, záviděla jim styk s otcem. Bila je, dělala jim naschvály. Změna chování dosažená ve stacionáři se neudržela a Barbora opět reagovala neadekvátně.

Přibližně po dvou měsících od přerušení kontaktu s otcem se chování Barbory začalo lepšit. Bylo však potřeba intenzivní spolupráce se sociálně aktivizační službou a střediskem výchovné péče. Barbora se naopak po překonání této krize velmi navázala na matku. Odchod otce po čase znamenal sblížení vztahu mezi Barborou a matkou. Konflikty s vrstevníky ve škole však přetrvávají. Barbora je stále vulgární na spolužáky, nemá dobré postavení v kolektivu. Řešeno i metodicky s třídní učitelkou. Matka je ve výchově slabá. V létě 2024 matka otěhotněla. Opět s jiným mužem, je to již třetí muž. Barbora je z budoucího sourozence nadšená, matce pomáhá.

V. Aktuální situace:

Z aktuálních informací o rodině vyplývá, že v lednu 2025 Barbora přešla do péče otce, protože matka po neuhrazení nájemného musela odejít do azylového domu. Otec již nadále

nechce spolupracovat se střediskem výchovné péče, a tak momentální chování Barbory není známo.

4.1.3 Cecil

I. Osobní údaje:

Věk: 12 let

Bydlení: žije s matkou v dvougeneračním domě, starší nevlastní sourozenec (ročník narození 2006)

Chybějící rodič: otec rodinu opustil hned po narození syna

Datum zahájení spolupráce s SVP: červen 2024

II. Osobní anamnéza:

Z anamnézy vyplývá, že porod proběhl v termínu císařským řezem. Psychomotorický vývoj dítěte odpovídal normám. Cecil neměl žádné zdravotní problémy, až na zánět ledvin s nutnou hospitalizací. Do mateřské školy nastoupil ve 3 letech. Přibližně v tuto dobu otec přestal syna navštěvovat.

III. Rodinná anamnéza:

Cecil na odchod otce reagoval pláčem. Cecil si na toto období nevzpomíná. Dle slov matky se však Cecilovo chování po odchodu otce změnilo. Byl více podrážděný, často se dostával do konfliktů s dětmi. Od odchodu otce začal být Cecil plačtivý. Matka popisuje, že Cecil začal více vyžadovat kontakt s matkou a nedokázal být sám. V 6 letech nastoupil do základní školy, i přes to, že si matka přála odklad pro nezralost. Ve škole již od první třídy převládala nízká frustrační tolerance a neschopnost zapojit se do kolektivu. Největší konflikty s vrstevníky se objevily ve školním roce 2023/2024.

IV. Spolupráce s SVP:

Cecil začal s matkou docházet do střediska výchovné péče na doporučení metodika prevence na základní škole, kam Cecil dochází. V té době byl Cecil žákem 6. třídy. Důvodem zahájení spolupráce bylo Cecilovo chování ve škole a pravidelné konflikty s vrstevníky. Dle třídního učitele Cecil provokuje spolužáky, vyrušuje v hodině a pokud je naštvaný, fyzicky napadá spolužáky. Cecil dochází do vesnické školy, ve třídě má pouze osm dalších spolužáků. Ani malý kolektiv však nesnižuje míru problémového chování Cecila. Matka popisuje, že doma

je Cecil ochotný a spolupracující. Problém je však s časem stráveným na počítači. Cecil přijde ze školy domů a ihned začne hrát počítačové hry. Tráví tak hraním více než 5 hodin denně. Neplní si tak povinnosti a matka na něj musí dohlížet. Pokud mu matka řekne, ať jde splnit nějakou povinnost, většinou to odkládá na poslední chvíli. Cecil nemá příliš kamarádů, a tak většinu volného času tráví u počítače, z toho důvodu má i nadváhu. Spolužáci si z chlapce už začínají dělat srandu a provokovat ho. Cecil by si přál začlenit do party vrstevníků, cítí se sám.

Cecil není v kontaktu s otcem již několik let. Po narození Cecila otec rodinu opustil. Když bylo Cecilovi půl roku, rodiče se rozvedli. Po nějakou dobu otec syna navštěvoval. Kontakt se synem otec ukončil těsně po nástupu Cecila do mateřské školy. Momentálně otec nejeví o syna zájem, dle posledních zpráv je otec nezaměstnaný a je bez domova. Cecil se o otce příliš nezajímá. Dle etopeda však vyhledává pozornost a společnost mužů, nejčastěji dědy, staršího bratra nebo třídního učitele.

V průběhu spolupráce se Cecil začal více zapojovat do domácích prací. Pomohlo omezení času na počítači. Pro matku je však velmi náročné dohlížet na plnění pravidel. Aby zabezpečila rodinu po finanční stránce, pracuje matka jako servírka. Občas je tedy celý den v práci. V tu dobu na Cecila dohlíží straší bratr nebo prarodiče.

Na individuálních konzultacích Cecil často zmiňuje své problémové chování ve škole. Popisuje, že má vztek a snadno se naštve. Když je naštvaný, fyzicky napadá vrstevníky. Popisuje, že se mu občas spolužáci smějí, nejčastěji kvůli nadváze a kvůli tomu, že nemá otce. V průběhu spolupráce s SVP se do péče o Cecila výrazně zapojil otec matky a třídní učitel.

V. Aktuální situace:

Cecil zároveň 1x za 14 dní začal docházet na chlapecké kluby. Ty jsou jednou z možností spolupráce s SVP, zde má Cecil pozornost dvou vychovatelů a ostatních chlapců. Po zapojení mužů do Cecilova života, ubylo problémového chování. Cecil se stále velmi snadno naštve, dokáže však svůj vztek již ventilovat jiným způsobem. V momentální době již Cecil s matkou nedochází na pravidelné konzultace, pouze jsou v telefonickém kontaktu s etopedem. Cecil nadále dochází na chlapecké kluby.

4.1.4 Denisa

I. Osobní údaje:

Věk: 16 let

Bydlení: žije s matkou a jejím manželem, mladší nevlastní sourozenec (ročník narození 2014)

Chybějící rodič: otec rodinu opustil přibližně 6 let zpět, s Denisou se občas potkával, ale přibližně před 4 lety přerušil otec kontakt
Datum zahájení spolupráce s SVP: říjen 2022

II. Osobní anamnéza:

Z anamnézy vyplývá, že porod proběhl pár dní po termínu porodu. Psychomotorický vývoj dítěte odpovídal normám. Denisa se dlouhodobě léčí se skoliózou, jednou byla v lázních na přibližně dva měsíce. Do mateřské školy nastoupila ve 3 letech. V 6 letech nastoupila do základní školy.

III. Rodinná anamnéza:

Denisa není v kontaktu s otcem přibližně 4 roky. Do té doby několik let probíhala střídavá péče, kdy Denisa jednou za 14 dní jezdila na víkend k otci. Když byla Denisa starší, tak k otci přestala chtít jezdit pravidelně. Přála si více rozhodovat o svém volném čase. Otec se na Denisu naštval a nutil ji do pravidelného kontaktu. Jako reakce na vynucenou střídavou péči se u Denisy objevila úzkost spojená se sebevražednými myšlenkami. V tu dobu byla Denisa na 1. stupni základní školy. Denisa se následně rozhodla omezit kontakt s otcem, ten však toto rozhodnutí neunesl a s dcerou ukončil veškerý kontakt. Pro Denisu to bylo velmi náročné období, ve kterém se částečně zhoršily její úzkosti, což vedlo ke zhoršení vztahu s matkou a jejím partnerem. Momentálně otec nejeví o dceru zájem. Pokud se náhodně potkají například v obchodě, navzájem se ignorují.

IV. Spolupráce s SVP:

Denisa začala s matkou docházet do střediska výchovné péče na základě doporučení školy v říjnu 2022. V té době byla Denisa žákyní 9. třídy. Měla velmi dobrý prospěch, ale ve škole se projevovala velmi úzkostně. Během výuky opakovaně plakala, měla nízké sebevědomí. Na konzultacích se svěřovala, že se necítí dostatečně dobrá a neumí si poradit s tlakem, který na ní vyvíjí škola a matka. Dále se na konzultacích objevovala nenávist vůči mužům, všechny muže popisovala Denisa jako neschopné až odpudivé. Na konzultacích často otevírala téma odchodu otce, sama tvrdila, že má toto téma uzavřené, nakonec se však zjistilo, že velká část problémů vychází z nenávisti otce. Mužským vzorem je pro Denisu partner matky, ten v rodině zastoupil chybějící mužský vzor. Denisa dokonce partnera matky začala oslovovat jako „otce“, biologického otce oslovuje křestním jménem nebo používá zkratku „dárce genetického materiálu“.

U Denisy se objevilo sebepoškozování, které užívala pro zmírnění úzkostí. Denisa má velmi nízkou frustrační toleranci, například i stres z testu ve škole je pro Denisu tak velký, že si buď ublíží nebo se rozpláče. Denisa na sebe vyvíjí nepřiměřený tlak, necítí se dostatečně dobrá. Na konzultaci jednou použila větu: „Nikdy nebudu dost dobrá, když mě nechtěl ani (jméno biologického otce).“ Zároveň byly velmi často řešeny konflikty mezi matkou a Denisou. Denisa se ze strany matky cítila nepochopená. Postupně se začal zhoršovat vztah Denisy s bratrem. Bratr byl vůči Denise verbálně agresivní a zmiňoval to, že Denisa není jeho biologickou sestrou a měla by vyrůstat u svého biologického otce. To bylo pro Denisu náročné a tyto hádky končily sebepoškozováním. Denisa se svěřila, že opakovaně zkoušela marihuanu, primárně z toho důvodu, aby zapadla do party.

V. Aktuální situace:

V průběhu spolupráce se zlepšil vztah matky a Denisy, méně se hádaly. Zároveň se Denisa naučila zvládat stres jiným způsobem než sebepoškozováním. I přes intenzivní spolupráci se nepodařilo zlepšit psychický stav Denisy. Denisa má stále nízké sebevědomí, nepřipadá si dostatečně dobrá a má na sebe přehnané nároky. V září 2023 nastoupila Denisa na střední odbornou školu. Ze začátku to pro ni bylo těžké, ale škola ji velmi bavila. Momentálně Denisa stále dochází na individuální konzultace, kde nejčastěji rozebírá téma tlaku ze školy. V únoru 2025 došlo ke zhoršení psychického stavu Denisy natolik, že byla vyhledána pomoc psychiatra. Denisa začala užívat medikaci na zmírnění úzkostí. Situace byla natolik závažná, že se Denisa na vlastní přání nechala hospitalizovat na psychiatrickém oddělení nemocnice.

4.1.5 Erik

I. Osobní údaje:

Věk: 16 let

Bydlení: žije s otcem, dva sourozenci (ročník narození 2006, 2012)

Chybějící rodič: matka rodinu opustila přibližně 10 let zpět

Datum zahájení spolupráce s SVP: duben 2022

II. Osobní anamnéza:

Z anamnézy vyplývá, že porod proběhl v termínu. Psychomotorický vývoj dítěte odpovídal normám. Žádné zdravotní potíže nemá. Do mateřské školy nastoupil ve 4 letech. V 6 letech nastoupil do základní školy.

III. Rodinná anamnéza:

Erik není v kontaktu s matkou přibližně 10 let. Matka rodinu opustila náhle, když děti předala na nádraží otci a tvrdila mu, že jede za kamarádkou. Nikdy se však nevrátila, a tak otec zůstal sám na péči o tři děti. Otec se přestěhoval do dvougeneračního domu k prarodičům. Prarodiče aktivně pomáhají s péčí o děti. Nejmladší sestra si matku nepamatuje a nevytvořila si k ní vztah, velmi blízký vztah má však s babičkou. Starší sestra si odchod matky pamatuje, chvíli kvůli matce plakala. Velmi rychle se však stala i pro otce oporou a pomáhala mu s výchovou mladších sourozenců. Matka není s Erikem v kontaktu, dle jistých informací žije matka s jiným mužem a má dalších pět dětí.

IV. Spolupráce s SVP:

Erik začal s otcem docházet do střediska výchovné péče na základě doporučení OSPOD v dubnu 2022. V té době byl Erik žákem 7. třídy. Erik docházel do SVP již dříve v letech 2018-2019 z důvodu fyzického napadání spolužáků. Spolužáci se Erikovi smáli, že nemá matku. Erik na tyto provokace reagoval tím, že daného spolužáka bil. Důvodem obnovení spolupráce bylo zneužívání návykových látek a stýkání se s problémovou partou. V průběhu spolupráce Erik velmi často vystupoval drze a nerespektoval etopeda. I nadále docházelo ke konfliktům s vrstevníky, Erik vyměnil fyzické útoky za verbální nadávání. Erik v době zahájení spolupráce také propadal a do školy odmítal chodit.

V průběhu spolupráce se Erikovo chování ve škole začalo lepšit. Sám popisoval, že mu pomáhá pravidelně chodit do posilovny, kde má možnost se uvolnit. Následně se však na internetu objevila fotografie Erika, jak leží opilý na zemi a zvrací. Ihned hlášeno na OSPOD, zde byla doporučena intenzivnější spolupráce s SVP. Když daný incident probíral na konzultaci s etopedem tak uvedl, že alkohol pil, protože mu parta kamarádů řekla, že nemá matku. Jeho to rozhodilo, a tak pil alkohol, aby na to zapomněl. Poté se situace opět na chvíli uklidnila.

V srpnu 2023 začal Erik užívat návykové látky, hlavně marihuanu a HHC. Proběhlo setkání i s kurátorem, kde byla řešena možnost nástupu na internát/stacionář. Následně se Erik sám svěřil, že ukradl léky kamarádovi. S jinými vrstevníky si jich pak několik vzali až jeden z kamarádů musel být hospitalizován. V říjnu 2023 nastoupil Erik na stacionář při středisku výchovné péče. V průběhu pobytu byl intenzivně řešen nástup Erika na střední školu. Nakonec si vybral střední odborné učiliště. Velkým tématem bylo pro Erika i zakládání vlastní rodiny. Přeje si mít děti a hodnou manželku, chyběly mu ale představy o tom, co taková manželka dělá. Zde se objevoval chybějící ženský vzor. V únoru 2024 se Erik vrátil ze stacionáře do své

základní školy, zde po návratu pracoval dobře. V dubnu téhož roku začal Erik docházet na pravidelná setkání pro mladistvé delikventy. Tento program mu byl nařízen soudem v reakci na předchozí zneužívání návykových látek.

V. Aktuální situace:

V září 2024 nastoupil Erik na střední odborné učiliště. Zatím se mu daří dobře. Dokázal se odvrátit od problémové party kamarádů. Erik stále jednou měsíčně dochází na individuální konzultace. Situace se však jeví stabilní. Známky ve škole má dobré, je spokojený i v kolektivu spolužáků. S matkou se stále nestýká a nemá zájem jí kontaktovat.

4.1.6 Františka

I. Osobní údaje:

Věk: 11 let

Bydlení: žije s matkou, jeden nevlastní sourozenec (ročník narození 2020)

Chybějící rodič: otec rodinu opustil přibližně 6 let zpět, začátkem roku 2025 se začal o dceru opět zajímat

Datum zahájení spolupráce s SVP: červen 2024

II. Osobní anamnéza:

Z anamnézy vyplývá, že porod proběhl předčasně, vývoj dítěte však nadále odpovídal normám. Předčasný porod tedy na vývoj Františky pravděpodobně neměl výraznější vliv. Do mateřské školy nastoupila ve 4 letech. V 6 letech nastoupila do základní školy.

III. Rodinná anamnéza:

Františka žije s matkou a jejím partnerem. S novým partnerem má matka další dítě (ročník narození 2020). Otec opustil rodinu přibližně 6 let zpět. V tu dobu byla Františka v mateřské škole. Po odchodu od rodiny však otec Františku pravidelně potkával, snažil se udržovat kontakt. Otec si poté našel partnerku, která s Františkou neměla příliš dobrý vztah. Františka následně odmítala k otci jezdit z důvodu nesympatií k partnerce otce. Otec se naštval a kontakt s dcerou přerušil. Občas se Františka s otcem potkávala u prarodičů, ke kterým jezdila. Po hádce otec Františku přestal zdravit a záměrně se vyhýbá kontaktu s dcerou. Nyní jsou to skoro 3 roky, kdy otec přerušil kontakt. Františka po otci touží, velmi často zmiňuje, že by si s otcem přála trávit čas. Pro matku byl odchod otce velmi náročný. Matka popisuje domácí násilí

a manipulaci, kterou musela zažívat. Když se však od otce odstěhovala, pocítila úlevu. Výchova dcery pro matku byla hodně náročná. Matka měla velký strach, že není dostatečně dobrou matkou. Sebevědomí matky se zlepšilo poté, co si matka našla nového partnera. Ten si s Františkou velmi dobře rozumí a mají spolu hezký vztah.

IV. Spolupráce s SVP:

Matka kontaktovala SVP v červnu 2024. V tu chvíli se chování Františky natolik zhoršilo, že matka vyhledala odbornou pomoc. Problémové chování Františky přetrvávalo dlouho, matka se školou situaci zvládala řešit bez odborné pomoci. V době prvního kontaktu s SVP Františka nerespektovala matku, snažila se poroučet a neposlouchala. Františka velmi často jednala v opozici s autoritou. Naopak se snažila celou situaci řídit. Toto chování se objevovalo doma i ve škole. Ve škole Františka opakovaně provokovala nově příchozího spolužáka. Nadávala mu, schovávala mu věci a snažila se všem spolužákům zabránit, aby se s ním kamarádili. Na konzultacích se velmi intenzivně pracovalo i na vztahu Františky s matkou. Matka nebyla dostatečně důsledná a Františka se snažila dosáhnout svého. Často k tomu využívala vyhrožování nebo fyzické napadání okolí.

I přes intenzivní spolupráci s etopedem se chování Františky neměnilo. Dle informací ze školy bylo chování Františky velmi náročné, snažila se řídit spolužáky. V hodinách nepracovala, třídní učitelka popsala Františku jako „línou“.

I přes nezájem otce o dceru, Františka měla otce za skvělého a bezchybného. Vystavovala si jeho fotky v pokoji, lepila si je do deníčku. Pokud z okolí slyšela, že se o otci někdo zmiňuje v negativním kontextu, snažila se ho bránit.

Protože se chování Františky nijak výrazně nezlepšovalo, byl doporučen nástup na stacionář. Nástup na stacionář proběhl těsně před rozhovorem pro tuto diplomovou práci, a to na konci listopadu 2024. Hlavním cílem pobytu bylo zlepšení vrstevnických vztahů Františky a stabilizace rodinné situace. V průběhu pobytu na stacionáři se ozval otec, že by se chtěl s Františkou opět potkávat. Františka z toho byla nadšená. Proběhly dvě kontrolované schůzky mezi otcem a Františkou. Františka se po setkání s otcem začala zklidňovat, mnohem lépe spolupracovala s učiteli. Jevila se spokojenější a svou spokojenost přenášela i do vrstevnických vztahů. Františka si přála s otcem trávit čas pravidelně.

V. Aktuální situace:

Františka nadále dochází do stacionáře. Zde přetrvává její problémové chování, celkově se však situace zklidnila, když začala potkávat svého otce. Z psychologického vyšetření, které

proběhlo v lednu 2025 vychází, že Františka si je velmi nejistá rodinnou situací. Přála by si pravidelně potkávat matku i otce. Cítí se subjektivně nespokojená, protože s otcem a matkou netvoří rodinu. Dále popsala, že by si přála být mladší, protože menším dětem se rodiče více věnují. Po konci pobytu ve stacionáři bude svolána rodinná konference, aby se vyladila péče o Františku mezi matkou a otcem.

4.1.7 Gabriel

I. Osobní údaje:

Věk: 13 let

Bydlení: žije s matkou, jeden vlastní sourozenec (ročník narození 1999), dva nevlastní sourozenci (ročník narození: 1992 a 1990)

Chybějící rodič: otec rodinu opustil 2 roky zpět, Gabriel je v kontaktu s otcem přibližně jednou za čtvrt roku

Datum zahájení spolupráce s SVP: duben 2024

II. Osobní anamnéza:

Z anamnézy vyplývá, že porod proběhl v termínu. Gabriel neměl žádné zdravotní potíže. Psychomotorický vývoj probíhal v normě. Pouze docházeli na logopedii z důvodu vadného vyslovování hlásek. Péče logopedie byla ukončena, když bylo Gabrielovi 7 let. Do mateřské školy nastoupil v 5 letech, do té doby byl s matkou doma. Popřípadě pomáhala s péčí babička. V 6 letech nastoupil do základní školy.

III. Rodinná anamnéza:

Gabriel žije s matkou v rodinném domě. Několikrát týdně s nimi doma bydlí i partner matky. Gabriel má tři sourozence. Všichni jsou o několik let starší, a tak již každý bydlí sám. Otec opustil rodinu přibližně dva roky zpět, když si našel novou partnerku. Odchod otce byl pozvolný, trval několik měsíců. Otec se odstěhoval do jiného kraje a se synem se potkává velmi sporadicky. Gabriel se s otcem vidí pouze několikrát do roka, nejedná se však o návštěvy častější než 1x za 3 měsíce. Gabriel má otce velmi rád, přál by si s ním častější kontakt. Často se však stane, že se Gabriel ozve otci a otec mu neodpoví. Matka popisuje, že měl Gabriel problémy v chování ještě před odchodem otce. Zároveň matka popisuje, že se otec o Gabriela příliš nezajímal, ani když ještě bydleli spolu. Gabrielovo problémové chování se objevuje primárně ve škole. V domácnosti je Gabriel slušný, snaží se matce pomáhat. Má hodně volnočasových kroužků, primárně se jedná o sportovní kroužky.

IV. Spolupráce s SVP:

Matka kontaktovala SVP v dubnu 2024. V tu chvíli se chování Gabriela ve škole natolik zhoršilo, že škola doporučila matce vyhledat odbornou pomoc. Gabriel ve škole často vyrušoval, vykřikoval a o přestávkách docházelo i k fyzickým potyčkám. Gabriel na sebe velmi rád upoutává pozornost. Toto chování se objevovalo ještě před rozpadem rodiny, ale výrazně se zhoršilo po odchodu otce. Dle slov učitele Gabriel více vyrušoval v hodinách, kde učili muži. Snažil se za každou cenu získat jejich pozornost. Následně za své chování dostal důtku ředitele školy. Hrozila mu také dvojka z chování, Gabriel však po návštěvě etopeda zklidnil své chování. Pomáhalo mu jít se vyběhat o velké přestávce do tělocvičny.

S nástupem do 8. třídy se Gabrielovo chování nadále zlepšovalo. Gabriel chtěl jít na střední školu s maturitou, a tak se snažil mít lepší známky než předchozí roky. Na konzultacích zmiňoval, že je rád za pozornost učitelů a pokud si ho učitelé všímají, když pracuje, nemá důvod vyrušovat. Toto zjištění bylo komunikováno s třídním učitelem. Třídní učitel se snažil věnovat Gabrielovi více pozornosti i mimo výuku. To vedlo ke zklidnění Gabrielova chování ve škole. Zklidnění situace trvalo až do podzimních prázdnin, kdy se Gabriel viděl s otcem. Gabriel byl na prázdniny u otce, po prázdninách se vrátil do školy a opět se na sebe snažil upoutat pozornost.

V listopadu 2024 proběhl také náhled ve výuce. Gabriel se obtížněji soustředil, byly přítomné projevy poruchy pozornosti. Na základě doporučení má Gabriel nastavena podpůrná opatření 3. stupně z důvodu specifických poruch učení a poruchy pozornosti. Gabriel bez dohledu asistentky pedagoga neplnil zadání, ztrácel se v testu a poté vyrušoval. Pokud pracoval s asistentkou pedagoga, jeho chování se zklidnilo. O velké přestávce došlo ke konfliktu s dívkou z jiné třídy, přišla si za nimi povídat do třídy. Gabriel ji dost necitlivě vyhodil ze třídy, vzal ji za svetr a táhnul ji ven. Po konzultaci s učiteli se ukázalo, že toto chování je pro Gabriela docela běžné. Využívá svou fyzickou sílu proti dívkám. Dále se projednávalo to, že Gabriel do školy nosí cigarety i elektronické cigarety.

Gabriel popisoval nahromaděný vztek, který neumí ovlivnit. Vztek pak ventiluje na ostatní formou provokací nebo fyzických potyček. Na konzultacích opakovaně trénoval jiné ventily svého vzteku.

V. Aktuální situace:

Ve škole je situace od prosince 2024 klidnější. Učitelé si již nestěžují na záměrné provokace Gabriela. Stále však přetrvává fyzické napadání spolužáků. Opakovaně ve škole u Gabriela nachází elektronické cigarety a nikotinové sáčky. Matka musí Gabriela neustále

kontrolovat. I nadále Gabriel dochází na ambulantní konzultace k etopedovi. Je však řešen nástup na stacionář.

4.2 Analýza rozhovorů

Analýze předcházela doslovná transkripce rozhovorů. Rozhovory byly následně vytištěny pro snazší a přehlednější analýzu. Zde jsou analyzovány rozhovory. Pro přehlednost autorka zvolila rozdělení do dvou tabulek. V první tabulce jsou popsány rozhovory s rodiči. V tabulce druhé nalezneme rozhovory s dětmi.

4.2.1 Rozhovor s rodičem

Otázka v rozhovoru	Kategorie/kód	Přímé výpovědi participantů
1) Z jakého důvodu navštěvujete se synem/dcerou středisko výchovné péče?	Nevhodná parta Problémové chování – nerespektování autorit – fyzická agrese – úzkost – zneužívání návykových látek – nízká frustrační tolerance Zhoršení prospěchu Konflikty s vrstevníky Odchod rodiče	*„Prostě no, že se stýkala s nevyhovující společností. (smích) A začala lumpačit."* *„Protože byla nezvladatelná. Byla nepříjemná a ošklivá na dvojčata. ... to už jsem fakt nevěděla, co s ní bylo. Jednou jsem jí i plácla. Že dostala na zadek, takže ona si z toho nic nedělala."* *„Dělala pošklebky ... "* *„Při hodině vykřikování, narušování výuky. Nebo prostě nechtěl pracovat."* *„... bouchnul nějakého kamaráda taškou, ve které měl boty... "* *„... volali mi právě tehdy ze školy, že chce páchat sebevraždu. Už takhle brzo."* *„Před třema rokama zkoušeli marihuanu s klukama. (pozn. autorky: rok 2021)"* *„Kvůli jeho chování ve škole. Nezvládá zvládat vztek. Vyvádí různý hlouposti."* *„Ve škole prospěch, se jí zhoršil."* *„...ve škole jí to nešlo i paní učitelky si stěžovaly."* *„Doporučil nám to jeho třídní učitel, že měl problémy se spolužáky."* *„že je tam nějakej problém vůči dětem. Byla tam trošku jako z Františčiny strany šikana."* *„... problémy začaly právě skrz jejího pravého tatínka. Že tenkrát byla ve 4. třídě si myslím, no. Tak tam bylo takový zle mezi nima a on ji nutil k němu jet na víkend, i když nechtěla."* *„A pak jsme měli problémy doma, protože se nestýkala s tatínkem. Skoro 3 roky a strašně špatně to snášela. A byl to potom i důsledek, jak se projevovala v té škole."*
2) Kdy se objevily výchovné problémy syna/dcery?	Odchod rodiče Problémové chování – nízká frustrační tolerance	*„No po tom rozvodu hlavně. Tak pět let zpátky. (pozn. autorky: rok 2019)"* *„Když její otec úplně ukončil kontakt, když se mu narodilo dítě. A tím to všechno skončilo a ona se tak začala chovat. ... No oni spolu strávili dost času, než si našel novou partnerku. ... No o ona potom otěhotněla a narodilo se jim dítě. A od té doby to bylo takové, že párkrát se viděli a pak už ne.* *„No okolo té 4. třídy na prvním stupni. To bylo nějak, když s ní otec přerušil kontakt. „* *„...když mu něco nešlo, tak on to rychle vzdává, začne se vztekat. A kvůli tomu se mu pak i spolužáci smějou a Cecil tím na to reaguje, že vybouchne."* *„Ty už pokračují tak 4 až 5 let. Jo, ale jak bývalý manžel odešel, tak to bylo ještě horší."*

	Problémové chování před odchodem partnera Konflikty s vrstevníky Prepuberta Puberta	*„Loni se to stalo, ale ono je to asi dýl, co se s těma dětma pošťuchuje. Oni tam mají mezi sebou problémy od začátku."* *„Loni. Bylo to v té 4. třídě, kdy se to začalo jako. Tam byl ten zlom největší."* *„To je tak čtyři roky zpátky. Asi od těch 12 let."*
3) Kdy jste začal/a docházet do střediska výchovné péče?	Spolupráce bezprostředně po zhoršení Spolupráce později	*„No od té doby. Takže si myslím 5 let, že už to je."* *„No, tam už chodíme, no dva, tři roky to bude. Vlastně co se to s Emilem zhoršilo."* *„Od srpna. V srpnu letos (pozn. autorky: rok 2024) jsme začali."* *„No, takovým druhým rokem určitě." – otec odešel 4 roky zpět* *„No, to je tak půl roku, ale problémy měl už mnohem dřív. Jen jsem o tom zařízení nevěděla."* *„No, teď to budou takový 3 roky, ale nejsem si stoprocentně jistá. To vám stoprocentně neřeknu, ale je to už delší dobu." – otec odešel 6 let zpět* *„Od loňska asi. A předtím jsme chodili do různých poraden."*
4) Vyhledal/a jste i jinou podpůrnou službu?	Odborná pomoc	*„Ehm, (název zařízení – sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi) a paní z OSPODu."* *„paní, která Denise dala nějaké kapky. Oni ji nějak uvolnily a ona se jí nějak svěřila. … jediný, co jsme se dozvěděli, tak aby k tomu tátovi nejezdila, když nechce teda."* *„Ano. Byla to paní … (jméno) z … (město) (pozn. autora – OSPOD). A pak nám pomáhala i Charita. K nám chodili no. Taky z … (město)"* *„Řešili jsme to akorát ve škole. A tam nás hned vlastně odkázali sem. Takže jsme šli sem."* *„Pedagogicko-psychologické poradny a tak. … Pak jsme byli u psychologa v … (město)."*
5) Co bylo příčinnou rozpadu rodiny?	Rozvod nebo rozchod Finanční problémy	*„Alkohol. … Rozvod."* *„My jsme nebyli sezdaní … "* *„Rozchod."* *„Ehm, rozchod."* *„Rozchod no, určitě."* *„Rozvod."* *„A finanční nezabezpečení. Úplně selhalo jakoby."* *„Neměl práci. Až majitelka mi vypla elektriku a chtěla mě i vyhodit z bytu…. Tam to bylo už takový, že ani peníze mi nedával."*
6) Podílí se druhý rodič na výchově?	Žádný styk s druhým rodičem Občasný styk s druhým rodičem	*„Ne." (4x)* *„Ne, nepodílí se."* *„Ehm. Spíš ne. Je to nárazově. Je to jenom když jede k babičce, tak se tam občas jako vídaj. Není to nijak pravidelně. A je to na pár hodin, možná ani to ne. Jen se jako pozdraví a tak."* *„Ne. I když jednou za čas jede syn za otcem na víkend. Ale je to jen jednou za pár měsíců."*
7) Vyhovuje Vám toto uspořádání péče?	Spokojenost s nastavenou péčí Pocit osamění Chybějící rodič Odchod rodiče	*„Ehm, na jednu stránku ano, protože nemusím mít ještě nervy z toho, že řeším jakoby toho partnera."* *„Takhle v týhle situaci, když vím jakej ten otec je, tak ano."* *„Ano. Protože už nám ten otec nezasahuje do našeho života…. Nejsou problémy s víkendama, že tam musí jet … Ona s ním byla těžká domluva. Takže my jsme jako rádi, že to všechno skončilo takhle."* *„Ano. No vlastně mi do toho nikdo nemluví a jsem takovej, Jakoby já ten pán. A můžu si to dělat podle sebe."* *„Já asi budu jako zlá, ale mně to vyhovovalo. Protože my jsme měli s tatínkem jako strašný neshody. A všechno, co jsem udělala, tak bylo špatně. Takže, když jsem byla jako sama, tak mě to vyhovovalo, když se ten tatínek jako vůbec nezajímal. Je to asi špatně, vím, ale."* *„Ano. … Tak víceméně vlastně to bylo vždycky tak. Vždycky jsem vychovávala syna jenom já. A partner s výchovou nikdy nepomáhal."* *„Ale na druhou stranu prostě jsem na to sama."* *„Ona je z toho hodně špatná, že prostě s ní úplně ukončil komunikaci."* *„Dřív bylo dané dohodou, že když bude mít čas, tak si ji vezme. … No jako, ona se do toho vložila paní z OSPODu. On si ji vzal jednou a pak už zase nic."* *„Ze začátku ten táta občas přijel a viděli se. … Ale to pak ustalo. To už je pár let zpět, co se s Cecil vůbec neviděl."*

		„Ona tam jezdívala na víkendy docela často, do těch 10 let. ... Ona tam jezdila na víkendy, a to právě byly problémy skrz, když jsme chtěli někam jet, tak on nechtěl povolit, že ji má mít on. ... Protože my jsme tehdy byly u té paní s těma kapkama a ta nám řekla, že prostě, když tam nechce jet, tak ať tam nejezdí. A já jsem mu to volala, jak to dopadlo. A jediný, co mi na to řekl. ... „Děkuju, že jsi mě připravila o dceru.“ Vypnul telefon a tím to haslo. ... Od té doby byl konec. ... On bydlí tady vedle ve vesnici. Potkají se v obchodě a on ji ani nepozdraví. Potkají se a oni se ignorují.“
		„My jsme tam měli i střídavou péči předtím. Takže tam to fungovalo. ... Františka tam měla právě nějakej problém s tatínkem. Takže odmítala k němu už pak jezdit. A takhle to dopadlo pak, že ta Františka k němu už nejezdila vůbec“
	Ideální situace	*„Přála bych si, aby ten partner se začal chovat tak, jak by se měl chovat. ... . Aby měly prostě mámu a tátu funkční.“*
		„Tak určitě, aby se s ním Barbora viděla, ale on nemá zájem. ... Stačilo by, kdyby si ji vzal občas. Na odpoledne, šel s ní na zmrzku. Aby u něj mohla přespat.“
8) Jak dlouho jste na péči o dítě sám/sama?	Nekódováno, zpracováno v případové studii rodiny.	
9) Kolik bylo v té době synovi/dceři let?	Nekódováno, zpracováno v případové studii rodiny.	
10) Jak dítě prožívalo danou situaci?	Reakce po delším časovém období	*„Ale to bylo spíš, jak ona je temperamentní, taková divoká, tak mi přijde, že to pro ni bylo takový dobrodružství. ... Ale myslím si, že ona to jako nebrala. Až po té prodlevě, tak jako byla taková, že si to najednou uvědomovala, že ta situace je jiná. ... Trvalo to i ten rok.“*
		„No, ona to asi moc neprožívala si myslím. Že až potom, jak byla starší, až jí bylo nějakých devět, deset let. No docházelo jí to, furt se mě vyptávala, proč jsme se rozešli a tak. Tak jsem jí to všechno říkala a samozřejmě tatínek říkal pravý opak.“
		„Já si myslím, že mu to ani jako nepřišlo, protože byl tak hrozně malinkej a vlastně si zvykl na to, že to tak je. ... Jsme byli sami a ten táta tam občas přišel na tu návštěvu. Takže neřekla bych, že tím nějak trpěl nebo strádal. ... Zeptal se na tátu ... : „Kdy půjdu já k tátovi?“ ... Jako jeho to mrzelo.“
		„... on to nijak neprožíval, jako že by z toho byl smutnej no.“
	Dobrovolné ukončení kontaktu	*„No ono jí to asi nijak nepřišlo, ona tam nechtěla jezdit. A ona byla malá... . Jí ten táta nechyběl, ona tam nechtěla jezdit. ... Tak potom už tam nechtěla jezdit. Protože jí vadilo, že jí ani nenapíše, že žádnej dáreček, nebo vzpomenout si, nebo něco. Tak asi postupně na něj přestala myslet a přestala ho brát za toho tátu.“*
		„To bylo na popud Františky. Takže to pak nesla jako hodně dobře. Střídavá péče ta nám teda neseděla. ... Když přišla s tím, že tam nechce jezdit, tak to pro ni bylo jako fajn.“
	Konflikty s rodičem	*„Barbora byla postavená mezi nás dva a byla štvaná proti mně a proti všem. ..... byla i na mě hnusná, na děti byla hnusná, na všechny okolo byla hnusná. Všude vykládala nesmysly o mně hlavně. Nesmysly a lhala no, protože dost jako nepříjemný.“*
		„Na mě si otevírala pusu. To párkrát fakt přes ní dostala, protože říkala, co není pravda. Pak už to jsem nevěděla, co s ní.“
	Zklidnění situace	*„... nám přišlo, že to ta Františka zvládá úplně jako parádně. Že to bylo takový jako dobrý, tak naši nebudou spolu. A nějak to neřešila asi. Možná se jí asi i ulevilo, protože jsme tam měli hodně hádky. ... Takže si myslím, že se jí trochu jako ulevilo.“*
		„Oni spolu neměli nikdy moc dobrej vztah. Nebyli si blízcí. Takže to zvládal dobře.“
	Problémové chování – fyzická agrese	*„Štípala. Byla zlá na děti, že je zbytečně provokovala, nadávala jim a byla na ně i dost agresivní. Když to tak řeknu, že jim ubližovala prostě.“*
	Náhradní mužský vzor	*„Říká manželovi sama od sebe tati. Takže si myslím, že ona toho tátu má nahrazenýho. On jí zná od šesti let a pojal ji jako vlastní.“*
11) Pozoroval/a jste změny v chování dítěte po odchodu partnera?	Problémové chování – úzkosti	*„Myslím si, že se hodně uzavírala. Že ani jsme o tom nemluvily.“*
		„... začal být takový úzkostnější, hodně si mě hlídal, nemohla jsem nikam jít bez něj.“
		„Maximálně byl trochu plačtivější. Ale to se dalo čekat.“

	– zneužívání návykových látek – nevhodná parta Zklidnění situace Problémové chování při střídavé péči Odborná pomoc Chybějící rodič Obnovení vztahu s chybějícím rodičem	*„… tak jí zajímalo kouření.“* *„Zajímalo jí prostě hodně jako když dělal někdo něco špatně. Je tím hrozně ovlivněná, když někdo něco dělá špatně. A, ehm, ta společnost hlavně.“* *„Ona se zlepšila ve škole a byla taková klidnější a vyrovnanější.“* *„A jako na jednu stranu asi se jí ulevilo, že tam nemusí jako jezdit.“* *„… my jsme vždycky poznali, že se blíží víkend, kdy tam má jet. Byla taková nervóznější. … Byla divoká, nevychovaná. Protože jí tam všechno dovolovali, všechno tam mohla a doma ne. Takže všichni poznali, že byla na víkend u otce. Že ona kvůli němu byla sprostá, neposlouchala. Hodně se se mnou hádala a nadávala mi.“* *„Samozřejmě jí to mrzelo, že se nechce s ní vídat. Protože on se pak postavil do takové role jako, že byl uraženej. Jenže ona se u něj hodně zhoršovala. Po příjezdu od něj na mě křičela a tak.“* *„Ale hodně nám pomohlo to SVP, že si to, co jsem třeba nevěděla, tak jsem se dozvěděla. … když potom jsme začaly chodit sem, tak už se jako lepšila.“* *„Nejvýraznější bylo, že pořád mluvila o tátovi, že ho chce vidět, sejít se s ním nebo že ona mi říkala, ať mu zavolám. … Toužila po tom chybějícím tátovi, a to já jí neumím dát.“* *„Myslím si, že sama v sobě je taková klidnější. Přišlo mi takový jakože, když se nevídali, tak ona to v sobě furt řešila. A furt bylo vidět, že nad tím jako přemýšlí. Proč tam ten táta se jí nevěnuje? Proč se jí neozve?... A teď je to takový lepší, že je fakt taková klidnější.“* *„Zavolali si tatínka sem (pozn. autorky: stacionář střediska výchovné péče). Protože my jsme řešili nástup tady do stacionáře a tatínek byl nějak proti. …. Tak jsme byli domluveni na schůzce, že i tomu tatínkovi to vysvětlej. Takže byl tady a tím pádem mu řekli, že je to jakoby i jeho chyba, že ta Františka se takhle chová. Takže by to chtělo nějak změnit, aby se začal víc trošku snažit.“*
12) Měl/a syn/dcera problémy v chování již před rozpadem vztahu?	Problémové chování před odchodem partnera	*„Ona byla odmalinka hrozně divoká. A ona je prostě takovej temperament. Ano byla, i ve školce mi učitelky říkaly, že se otočí a už je úplně na jiný straně. Takže byla taková divoká vždycky.“* *„Vypadalo to stejně jako po odchodu partnera. Možná když měl Gabriel ještě tátu doma, tak byl trochu klidnější. A jak ten manžel odešel, tak se to trochu zhoršilo.“*
13) Změnily se školní výsledky syna/dcery po odchodu rodiče?	Zhoršení prospěchu Zklidnění situace Problémové chování při střídavé péči Problémové chování	*„To byly samé čtyřky a pětky. I s paní učitelkou jsme to řešily a opakovala třídu. … nevěnuje pozornost učení, že je flegmouš. Ani úkol kolikrát do školy nedonesla, nevěděla jsem, že to měla udělat. Tvrdila mi, že nic nemá a že nic dělat nebude.“* *„Určitě ano. … Špatným směrem.“* *„… v devítce, to bylo takový no. Průměr no. … No moc tomu doma nevěnoval pozornost, no. Jako že by se učil nebo tak. On se i chytl takové horší party. Byl hodně venku s klukama. A nemělo to na něj úplně dobrej vliv.“* *„No ona se zlepšila. Hodně v chování, že byla klidnější … Najednou takovej normální, klidnej človíček. A i my doma jsme to poznali, že normálně jsme začali fungovat jako rodina.“* *„Že jak jsme řešili tu sebevraždu, jak chtěla páchat. Tak i ty učitelky říkaly, že poznají, kdy má jet k otci. Že není ve své kůži a je nervózní, vzdorovitá.“* *„Nemyslím si, že by se jí změnily nějak výsledky v učení. Tam spíš to chování se zhoršilo.“* *„Ne. Tam bylo spíš to chování trochu.“*
14) Byl/a jste někdy v kontaktu se školou z důvodu problémového chování syna/dcery?	Problémové chování – nerespektování autorit – fyzická agrese – úzkosti Zhoršení prospěchu	*„když jsme měli rodičák, tak mi říkali, že je sprostá, že je neklidná, nesoustředí se.“* *„No ona si moc nerozuměla se spolužáky. Občas někoho bouchla.“* *„Něco se spolužákama měli. Nějaký incidenty, že se prali nebo tak.“* *„To byla ta sebevražda. Ono to bylo dlouhodobější, … Denisa smutná, plačtivá, až to zacházelo do úzkostí. Hlavně, když měla vidět otce.“* *„Hlavně to bylo kvůli známkám a toho, co jí jde a nejde. Koupila jsem jí i procvičovací sešity, ale ona o to neměla zájem.“*

	Konflikty s vrstevníky Odborná pomoc Náhradní mužský vzor	*„… špatně zapojuje do kolektivu.“* *„Zavánělo to tam už tou šikanou. Františka je hodně taková jako vůdčí a snažila se nad ty děti jako nadřazovat a stahovala je k nějakým lumpárnám. …. Největší problém jsme tam měli s nějakým spolužákem, kterej jí řekl něco, co se jí jako nelíbilo. A ona to chtěla za každou cenu oplatit, tak mu schovala nějakou mikinu.“* *„Ale potom, po čase, co jsme navštěvovaly SVP, tak se to uklidňovalo.“* *„Ale on jako má štěstí, že jeho třídní učitel je muž, a tak ho poslouchá.“*
15) Na koho se syn/dcera obracel/a, když nastaly nějaké těžkosti?	Laická pomoc Odborná pomoc	*„Já jako doufám, že i na mě.“* *„No říkal to mně.“* *„No asi na mě.“* *„… tam má jednu kamarádku, že jsou si takoví bližší.“* *„Na mě vždycky.“* *„Myslím si, že hodně na tetu. Na svoji tetu, jako sestru mého ex manžela.“* *„A pak ke mně.“* *„Na mě.“* *„Asi za ním i párkrát už takhle šel.“ (starší bratr)* *„… prostě napsala etopedce … “* *„když jezdila s (název zařízení – sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi) na ty soboty. Tak ta jedna pracovnice. Tam se mohli svěřovat, domluvit se a měli tam i schránku důvěry, …. A když o to Barbora stála, tak si mohla promluvit i o samotě.“*
16) Má syn/dcera někoho blízkého, kdo mu z části nahrazuje chybějícího rodiče?	Náhradní mužský vzor Náhradní ženský vzor Nový partner nepřijal dítě Žádný náhradní vzor	*„… dědu se snažím zapojit… “* *„… asi můj manžel. Jak jsem říkala, ona mu říká tati.“* *„Partner… Stoprocentně důslednost bych chtěla, aby si vzala, že prostě ten chlap fakt, co řekne, tak to platí. … aby se cítila, že je v bezpečí, když tam je ten chlap… “* *„… mým současným manželem.“* *„Já mám přítele teď. On ho bere spíš jako kamaráda, ale je tam i ta chlapská ruka. Ví, že tam ten chlap je v té domácnosti.“* *„Určitě tak babička … nejstarší sestra určitě. „* *„No to si myslela, že bude mít u otce dvojčat. Jenže tam se to taky, prostě utnulo, než se narodily dvojčata, tak ho Barbora brala jako tátu…. Ale když se mu narodily jeho vlastní děti, tak začal poukazovat na to, že Barbora není biologicky jeho dcera a zase to bylo špatně.“* *„… není tam prostě ta láska, ale jako že je prostě. Jede vlastně jako tím rázem.“* *„No, to si nemyslím.“*
17) S odstupem času, jakým způsobem ovlivnilo syna/dceru, že vyrůstá bez druhého rodiče?	Chybějící vzor Bezmoc rodiče Odolnost Odborná pomoc Náhradní mužský vzor	*„Asi že se bojím, že do života nebude mít vzor otce. Že vlastně pak v tom partnerství nebude vědět, jak se ten otec má chovat.“* *„Ten mužskej vzor, že by mu ukázal kladivo a dělal s ním tyhle mužský práce. Protože já jako zastanu, nebo děda se snaží, ale je toho málo. Kdyby tam byl fakt ten chlap, tak by to bylo asi jiný.“* *„Chybí tam ten vzor … No, že je tam znát, že tam ta máma chybí. Jako že mu nepomáhá nikdo jinej. Jsem na to sám. Tak chybí jakoby ta druhá osoba.“* *„Byla na mě naštvaná, že jsem jí vzala do toho střediska výchovné péče. … Barbora mi řekla, že jí nechci pomoc a že jí tam chci dát schválně. Ale já jsem jí říkala, že už nevím, co s ní, že je to naše jediná a poslední šance. Bylo to těžký.“* *„… jsem takový ten měkký člověk, který udělá bubu, ale pak povolí. Že prostě neumím být tak rázná, jak bych asi měla být. Že ten manžel byl ráznější a já teď nedokážu zastat tu důraznost.“* *„Já si myslím, že asi by nebyl tak bázlivej. Že on má Cecil ze všeho strach a není moc odolnej, hned vše vzdává, tak třeba by mu v tom ten otec pomohl.“* *„A přijde mně, že je taková trošku jako citlivější a hodně dětinská v nějakých věcech.“* *„Ona tam každý den docházela. A tam se učila a povídala si s etopedem. A jako zlepšilo se chování ohledně dvojčat i vůči mně.“ (SVP)* *„… ona si ten život před ním ani moc nepamatuje. Že on jí manžel toho tátu hodně nahradil. My jsme teď taková plnohodnotná rodina.“*

	Problémové chování – infantilní chování	*„…, že by chtěla být furt taková ta malá holka. Taková trošku jako rozmazlovaná. Už mě i napadlo, jestli se nechce tím vrátit do období, kdy jsme ještě žili s bývalým manželem spolu.“*
18) Změnil se Váš vztah se synem/dcerou po odchodu partnera?	Samostatnost Problémové chování Bližší vztah než před odchodem rodiče Stejný vztah, jako před rozpadem rodiny	*„Jako je hrozně samostatná. Já tak ty děti vedu vlastně furt tím směrem. Takže jsem i ráda, že je hrozně samostatná. Dokáže si poradit. A možná tím no.“* *„Pak když byla větší a starší tak se objevily ty problémy. Hlavně když jí otec opustil podruhé.“* *„… jen jsme si hodně blízcí.“* *„Nás to hodně sblížilo jako celou rodinu, že už nám do toho nezasahoval nikdo jinej.“* *„… byli jsme spolu vlastně furt. Pořád. … Takže on to jako vnímal, že se snažil být jako já.“* *„… hodně ke mně jako přilnula. Začala se mně docela jako svěřovat.“* *„Myslím si, že je to stejné. Vycházíme spolu stejně.“*
19) Jak syn/dcera reaguje na to, když má splnit nějakou povinnost?	Problémové chování – nerespektování autorit Zlepšení po SVP Problémové chování při střídané péči Samostatnost	*„Dřív se stávalo, že věci neplnila a hodně odmlouvala. Ale to se po spolupráci s SVP zlepšilo.“* *„To by nafoukla pusu. Řekla by mi, ať si to udělám sama, že to dělat nebude a proč by to měla dělat.“* *„…. Musím být jako opravdu důrazná, aby to šla udělat. Nebo se popřípadě domluvíme na kompromisu, … Ale je to náročné, musím být hodně přísná. Myslím, že by měl být v rodině přísnější ten muž, ale já to musím přebrat za toho chlapa a jsem na to sama.“* *„… jde sama občas. Nemá s tím problém. … to se po spolupráci s SVP zlepšilo.“* *„… teď už bez problému. Sama jde, umyje nádobí, vytře…. Jako jo, hodně se změnila.“* *„Jen občas když přijela od otce, tak pár dní trochu vzdorovala a říkala mi, že to dělat nebude.“* *„Ale teď co je starší tak mi hodně pomáhá a je taková samostatná. Že se třeba domluvíme, co má udělat, když je doma a ona to doopravdy udělá. Je na ní spoleh.“*
20) Kvůli čemu máte doma se synem/dcerou nejčastěji rozepře?	Problémy v chování – impulsivita – nerespektování autorit – fyzická agrese – nadužívání elektroniky – úzkosti	*„Určitě v chování, pořád doháníme to chování. Jak je prostě divoká, výbušná. Nenechá si nic poradit. Prostě je to palice. Takže rozhodně v tom chování.“* *„Nic nechtěla dělat, flákla batohem doma a bylo. Nedělala úkoly. Pak mi nadávala … “* *„Že mě jako neposlechne no.“* *„… chování vůči dospělým lidem. Ať už je to třeba babička nebo můj současnej manžel. Je na ně strašně jako drzá. Je doopravdy drzá, odsekává, nemluví moc hezky s nima.“* *„… občas do mě i strčila, když se jí něco nelíbilo. Nejvíc ale bouchala dvojčata.“* *„… vzala si mobil a šla na mobil. Tam hrála nějaký hry nebo se koukala na Tik Tok a když jsem jí něco řekla, tak to jsme se věčně hádaly. Stejně nešla.“* *„… čas strávený na počítači. … On je na počítači a nedělá úkoly. A nechce mě úplně poslechnout, když mu říkám, ať to vypne.“* *„… počítač. Málo se učí a víc je na počítači.“* *„… až na ty její psychický výlevy Že má ty přehnaný stresový reakce, že brečí a tak.“*
21) Jak jste Vy prožíval/a odchod partnera?	Úleva	*„Pro mě to bylo na jednu stranu šílená úleva, že jsem se prostě zbavila fakt hrozného břemene, těžkého.“* *„Mně se ulevilo. Zaprvé jsem nemusela řešit, co se týče financí. A vlastně všechno ze mě spadlo, že nemusím se o někoho dalšího starat.“* *„Tak v tom roce, když odešel, tak to byla úleva. A když v těch 10 letech tu Denisu odstřihl, tak to byla taky úleva. Takže já jsem byla ráda.“* *„Já jsem byla šťastná. Byla jsem pak opravdu šťastná, že jsme to ukončili. Nebylo to vůbec dobrý.“*

	Pocit osamění Předchozí zkušenost s odchodem partnera Odchod partnera Laická pomoc	*„No bylo to těžký, protože jsem věděla, že na to zůstanu sama. A už jsem jednoho syna měla. Takže na dvě děti a sama. A nejenom finančně, ale po psychický a fyzický stránce.“* *„Ale bylo to pro mě těžký, protože to bylo poprvé a první taková situace, takže jsem najednou byla mladá máma sama a bylo to hrozně brzo a zůstala jsem hrozně brzo sama. Takže to pro mě bylo extrémně těžký.“* *„Tady u toho druhýho jakože jsem věděla, co už bude a jak to bude. Ale bylo těžký, že budu na ty dvě děti sama.“* *„No bylo to hodně náročný. My jsme vlastně, ona mě dala kočár s tou nejmladší a odjela. A už jsme ji 11 let neviděli.“* *„Dost špatně.“* *„… paní šikovnou na hlídání. Ta mě pak sehnala školku, takže už to bylo lepší. Hodně mi pomáhali rodiče a kamarádi, takhle s hlídáním nebo odvádění do školky.“*
22) Co pro Vás bylo nejtěžší po odchodu partnera?	Chybějící rodič Finanční problémy Laická pomoc Pocit osamění Péče o děti	*„Uvědomit si prostě, že ty děti nemají tátu. Najednou.“* *„Asi to, že bude sama, že nebude mít ten otcovský přístup a takový.“* *„Finančně to utáhnout. A bydlení. Mně bylo ze dne na den oznámeno, že byla ukončena smlouva z bytu. A já miminko doma.“* *„… utáhnout to finančně…. Když jsem na začátku byla sama a byla jsem úplně bez peněz, úplně, že mě museli živit rodiče.“* *„Ale byli tam ti rodiče, ti mi moc pomohli.“* *„Tak jsem šla k rodičům.“* *„… a já jsem na to byla jako sama. Nemohla jsem si nikomu postěžovat a tak.“* *„Že jsem na všechno zůstala sama. Úplně vlastně na všechno. … Že jsem neměla úplně nikoho blízkého.“* *„No určitě starání o ty děti. Malá vlastně měla rok, takže jsem ji musel přebalovat, sunary… “* *„Nejtěžší pro mě byl pocit, jestli to vůbec zvládnu. Jestli se zvládnu postarat o Františku. Jednak byla pro mě motorem, že prostě jsem věděla, že musím. Ale zároveň jsem se hrozně bála toho, abych něco nezkazila, abych jako byla dobrá máma pro ni a abych ji tím jako neovlivnila.“*
23) V jakých ohledech se změnil Váš život?	Nároky na rodiče Laická pomoc Sebevědomí Zklidnění situace Bližší vztah než před rozpadem rodiny Vztah se nijak nezměnil	*„… jsem tady doopravdy na to sama a že musím být silná a že za každých okolností se prostě nesmím složit.“* *„Ale stejně si jako myslím, že to nezvládám tak, jak bych chtěla.“* *„Měla jsem pro Barboru hlídání u sousedky. To mi hodně pomohlo… Pro mě to bylo lepší, že jsem mohla jakoby mezi lidi a do práce a nebylo to pak už tak náročný.“* *„… stala jsem se víc samostatná. A víc, jak bych to řekla, bojovná. Že předtím jsem byla taková útáplina a teď jak jsem zůstala sama s mimčem, tak se člověk naučil víc bojovat.“* *„… naučil jsem se spoustu jiných věcí, jako vařit. No prát, a takovýhle no. Všechno jsem dělal a do teďka to dělám. Asi tohle mě hodně změnilo.“* *„Určitě jsem byla klidnější. Nebyla jsem furt jako nervózní. Nemusela jsem se bát toho, až přijde domů, tak co bude.“* *„A myslím si, že jsem měla víc času na Františku. Takže si myslím, že jsem se s tou Františkou i víc sblížily. Že jsme mohly trávit víc času spolu, a hlavně být v klidu.“* *„Ale myslím si, že nijak se mi ten život nezměnil… Pořád funguju tak, jak jsem fungovala…. Tak jsem peněz neměla nějak, že bych měla nouzi. A vlastně jsem si našla práci, která mi stačí na poplacení základních věcí.“*
24) Kde jste hledal/a pomoc?	Laická pomoc Odborná pomoc	*„… vždycky v dětech.“* *„… kamarádky… “* *„… nějaká kolegyně v práci, tak s těma jsem si povídala… “* *„U rodičů.“* *„…tak tam jsem si našla kamarádku. … Takže ta mi pomohla hodně.“* *„Velkou oporou mě byla moje maminka. To byla největší moje opora.“* *„Kamarádky. A potom s těma klukama jsem trávila čas.“* *„No já to mám tak, že když už opravdu mám takové ty hloubkové myšlenky, že to fakt nedávám, tak si samozřejmě řeknu, že prostě tak teď už je to doopravdy těžký a musím si někoho vyhledat. Ale když si to pak představím, že budu někam docházet, tak budu prostě s někým pořád něco řešit. Tak se prostě bojím, že to pro mě bude ještě jako horší“*

	Aktivity Pocit osamění	*„U OSPOD, tam mi paní hodně pomohla. Pak jsem spolupracovala i s Charitou.“* *„… co jsme dostali městský byt … Tak to mi hodně pomohlo, že tam byl menší nájem a zvládala jsem to poplatit.“* *„Tak asi paní ze sociálky. … Já jsem tam chodil, oni nám občas dávali potraviny a tak. Pak ta Charita. Ti nám sehnali počítač, když byl Covid. Navštěvovali nás…. A paní z Charity vlastně i doučovala angličtinu a tak.“* *„A pak jsem byla na jedné schůzce, byl to nějakej koordinátor…. Tam mě doporučila, abych se s tím dokázala nějak srovnat,“* *„Ve sportu. Já jsem začala hodně sportovat a myslím, že mi to hodně pomohlo. Začala jsem běhat a plavat.“* *„No byla jsem dost často sama.“*
25) Jak dlouho Vám trvalo pomoc najít?	Laická pomoc Odborná pomoc	*„Že když to bylo opravdu jako blbý, tak prostě hned. Protože mám jako docela dost dobrý kamarádky.“* *„Tak ta rodina mi pomohla hned. Ti tam byli celou dobu.“* *„Tak jako víceméně hned. Protože mám dvě nejlepší kamarádky… “* *„To bylo hned, mně s tím pomohla paní z OSPOD. My jsme spolu byly v kontaktu od narození Barbory.“* *„No tak to bylo tak tři až pět let. Kdy se to ke mně dostávalo, že mi může někdo pomoct. Že mi někde pomůžou no. Já jsem předtím vůbec nevěděl, co můžu využít.“* *„Ale s OSPOD to začalo tak nějak po roce.“* *„My jsme se oficiálně rozváděli až rok po tom, co se manžel odstěhoval. Takže v tu chvíli už to bylo víceméně vyřešený, takže jsem žádnou pomoc nehledala.“*
26) Co nebo kdo Vám pomáhá výchovu dítěte zvládnout?	Laická pomoc Odborná pomoc Pocit osamění Samostatnost	*„Přítel určitě.“* *„Moji rodiče.“* *„V první řadě manžel. A moje mamka.“* *„Asi babička s dědou a nejstarší dcera.“* *„Hlavně manžel. A určitě jsou to babičky.“* *„Tak teď ten přítel.“* *„… snacha je jakoby vystudovaná pedagožka pro tyhlety speciální výchovy. Takže ona s ním pracovala a povídali si. Mají dobrý vztah. … A ona mi i pomáhá, když si nevím rady, tak ona se mi snaží pomoc. Ona se mi snažila dohodit i nějakou poradnu nebo tak.“* *„Se střediskem výchovné péče. Charitu už nemáme. Ale OSPOD ještě máme, tam teď budeme mít poslední schůzku.“* *„… středisko výchovné péče… “* *„… střediska výchovné péče a že spolupracujeme s tou sociálně aktivizační službou. Takže tím, že jsem měla komu zavolat.“* *„Já sama. Vím, že musím být silná.“* *„Já je učím i samostatnost, takže mi pomáhají uklízet. Udělají si svačinu do školy, umývají nádobí a tak. Takže oni se pak hádají, kdo mi pomůže. Jo, jsou moc hodní, děti jsou mi největší oporou.“*
27) Kdybyste měl/a poradit osobě, která také přišla o partnera a je ve stejné situaci jako vy dříve. Co byste jemu nebo jí poradil/a?	Zaměření na děti Nový partner Aktivity Odborná pomoc	*„Ať se rozhodně nevzdává, ať nevěší hlavu, že život jde dál a prostě jestli má ty děti ráda, tak prostě kvůli těm dětem musí.“* *„A hlavně, když má člověk děti, tak ví, že ty děti budou jeho oporou.“* *„Dělat co může, aby to dítě mělo dobrej vzor, že ten člověk to hnedka nevzdá.“* *„Mě teda pomohl i partner. Že já jsem to možná měla to plus v tom, že jsem tam měla trochu tu oporu v tom partnerovi.“* *„… našla jsem si životního partnera. A teď ta Denisa má příklad toho, kdy my se máme rádi a manžel se ke mně chová hezky a slušně. A to je důležitý, ten novej vzor.“* *„Nesedět doma. … najít si nějaké koníčky.“* *„No asi sport. Třeba jsme měli posilovnu v garáži a tam jsme chodili … A furt jsme něco dělali, draky jsme pouštěli. „* *„Asi se zaměřit na něco úplně jiného, co je mimo domov, mimo práci. Já se musím přiznat, že mě pomohlo cvičení … Zaměřit se asi na nějaké šití, pletení. Něco se naučit. Ale hlavně dělat něco jiného, aby člověk přišel na jiné myšlenky.“* *„… spoustu věcí se dá vyřešit s pomocí různých organizací.“* *„Asi by člověk neměl být proti tomu zajít si k psychologovi … “* *„Doporučil bych jim ty lidi, co mi pomáhali a i ty organizace.“*

	Neuzavírat se do sebe Laická pomoc Přijmutí situace	*„A hlavně se neuzavírat do sebe a spíš nad tím tolik nepřemýšlet."* *„A pokud mají možnost si s někým promluvit, tak ať to udělaj. To hodně pomáhá."* *„A mít ideálně někoho blízkýho, aspoň jednoho člověka, kterýmu se může vypovídat."* *„Měla jsem úžasné kolegyně v práci."* *„Aby si to nedávali za vinu. Že jsou určitě, že se to může stát, lidi si přestanou rozumět. Ale je to záležitost obou, ne jenom jednoho člověka."*

4.2.2 Rozhovor s dítětem

Otázka v rozhovoru	Kategorie/kód	*Přímé výpovědi participantů*
1) Kolik ti je let a do které třídy chodíš?	Nekódováno, zpracováno v případové studii rodiny.	
2) Proč jsi začal/a docházet do střediska výchovné péče?	Odchod rodiče Problémové chování – nerespektování autorit – verbální agrese – fyzická agrese – úzkost – zneužívání návykových látek – touha po pozornosti Konflikty s vrstevníky	*„Neměla jsem moc dobrý vztah s tátou. Neotevíral mi dveře."* *„… že jsem to blbě nesla s taťkou"* *„Že mám rozvedený rodiče… "* *„A kvůli tomu, že se rodiče rozvedli. Mamka potřebovala zjistit, co mi je, proč vlastně se tak chovám."* *„Že jsem se nedokázala přizpůsobit k mým sourozencům a k mamce."* *„… a hodně jsme se doma hádali."* *„Občas jsem na někoho zakřičel … "* *„… anebo ho strčil. My se v té třídě hodně pošťuchujeme."* *„Hodně jsem byla rozhozená, brečela jsem. Do toho aj (jméno biologického otce."* *„No zkoušeli jsme s kamarádama takový věci no. No například třeba trávu a takovýhle ty věci no. Nebyla to jednorázová věc. Trvalo to nějakou dobu."* *„Ehm, to tak bylo z velký části kvůli vyrušování ve škole."* *„Kraviny ve škole a všechno takovýho. Jako kamarádi dělají různé věci mně a já jim."* *„Ehm, dělala jsem naschvály. Jednomu klukovi ve třídě, co tam s náma byl. Schovávala jsem mu mikinu a takovýhle věci."*
3) Kdy jsi začal/a docházet do SVP?	Nekódováno, zpracováno v případové studii rodiny.	
4) Navštěvuješ ještě nějaké jiné zařízení?	Odborná pomoc	*„Dřív jsem navštěvovala (název zařízení – sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi). Tam jsem jezdila ke koním v sobotu."* *„K paní … (jméno etopedky) chodím od nějakých 13 let a do stacionáře jsem začal chodit, až když mi bylo 15. Jako dřív jsem měl paní … (jméno etopedky) a pak po stacionáři jsem zase chodil k ní."* *„Tak ještě OSPOD v … (město) a to je všechno. Chodil jsme k psychiatrovi, párkrát jsem tam byl … A pak ještě jsem chodil … (pozn. aut. pravidelná setkání pro mladistvé delikventy) a to už nechodím. Teď mám jen OSPOD a středisko výchovné péče."*
5) Popiš mi, u kterého rodiče bydlíš… … a jak často se stýkáš s druhým rodičem?	Bydlení s matkou Bydlení s otcem Žádný styk s druhým rodičem	*„… k mamce a mám s ní dobrej vztah a mamka si mě vzala do péče."* *„Bydlím u mamky …"* *„Bydlím s mamkou … "* *„Tak bydlím u mamky."* *„Bydlím s mamkou … "* *„Tak bydlím s mamkou."* *„Bydlím u táty … "* *„… a s taťkou se vůbec nevídám."* *„… s tátou tam jako skoro vůbec. Vůbec nijak nekomunikuju."* *„… s ním jsem se neviděla tři roky. Ne, víc. Možná čtyři."* *„Už několik let jsem ho neviděla. Nezvedá mi telefon."* *„… s druhým rodičem se nestýkám vůbec. Jakože vůbec. Jakože."*

	Občasný styk s druhým rodičem	*„… a s tátou se stýkám jen, když jsem u babičky. Tak jednou za měsíc. On bydlí jako ve svém baráku, ale jezdí za dědou, tak jde někdy i za náma. … Ale změnilo se to od té doby, co jsem nastoupila sem na stacionář. Protože on sem za mnou přišel jednou. Ale jinak jsem ho několik let neviděla“* *„A tátu vidím jednou za 3 měsíce asi. Občas i míň, že třeba jednou za půl roku na hoďku nebo dvě. … je to většinou na volbě táty, jak chce přijet. On, když mamce většinou oznámí, že přijede, tak potom přijede. … moc často to není, přál bych si, aby sem jezdil častěji, ale on asi nechce. Nevím. On mi právě ani nedá vědět, že přijede … On většinou taťka jenom přijede a ten den jede i pryč. Ale třeba minulý rok jsem k němu v létě jel na týden a byl jsem u něj. To už se ale letos neopakovalo, prý táta neměl čas.“*
6) Jak dlouho vyrůstáš jen s otcem/ matkou?	Nekódováno, zpracováno v případové studii rodiny.	
7) Co si pamatuješ z období, kdy odešel otec/matka?	Odchod rodiče Chybějící rodič Laická pomoc	*„… jsem vždycky za ním šla a zkoušela jsem na něj klepat a takhle. A měl závěsy, takže jsem tam nemohla jako vidět. A tak jsem tam klepala a on mi vlastně neotevíral.“* *„No že taťka odešel a jakože našel si novou přítelkyni. … a tam si pak udělali dítě. Teta pak to čekala miminko. … on se se mnou přestal potkávat, když se mu narodilo to dítě. Tak potom už o mě nestál asi.“* *„Co si pamatuju? Ehm, nic moc.“* *„Když se rozešel s mamkou, tak to si nic nepamatuju. To jsem byla malá. … ze začátku jsme se viděli ob týden na víkend a potom se to postupně zužovalo. Tak jsem tam byla jednou za měsíc a možná jednou za dva měsíce. A pak už vůbec … Pamatuju si, že jsme se rozhádali. A jeho přítelkyně mi řekla, ne přímo, ale že chce abych odešla.“* *„… já si toho moc nepamatuju. Nepamatuju si z toho nic. Jenom něco málo možná. Že táta byl jako naštvanej, to je nějak všechno.“* *„Jo, to bylo prostě náhodný.“* *„Hádali se. Jednou jí, co jsem viděla, tak ji bouchnul. A pak mamka říkala, že ji jako mlátil furt.“* *„Právě táta šel za jinou paní. A tak rodiče se každej den hádali, jsem to slyšel pořád. Tak jsem si říkal, že to nedopadne úplně nejlíp. Takže se pak rozešli, co mi táta říkal s mamkou.“* *„Tak asi, když jsme bydleli tady v … (město), tak že nás nechávala doma samotný přes noc. To si asi pamatuju jako.* *„Tak za mnou pak babička přišla, ať jdu k ní. Tak jsem byla vždycky u ní.“*
8) Jak ses cítil/a po odchodu jednoho z rodičů?	Pocit osamění Pocit naštvání Další pocity Odchod rodiče	*„Cítila jsem se vlastně, že táta o mě nemá vůbec zájem a že mě vlastně už asi nikdy nechce vidět.“* *„Odstrčeně. Spíš mě to mrzelo, že je to taky můj taťka a já jsem taky jeho dcera. A on teď byl jenom s tím miminkem.“* *„Ale byl jsem asi více šťastnej, když jsem byl takhle u něj.“* *„Na druhou stranu mě to mrzelo. Takhle měla jsem asi hodně smíšených pocitů. Protože on mi ani nikdy nenapsal na narozeniny. Nikdy, on jako taky utnul kontakt. Žádná snaha o návrat kontaktu, že aspoň napsat k narozeninám a Vánocům … Jako mě to naštvalo.“* *„Moc mi to asi nevadilo.“* *„Já jsem byl malej. Nepociťoval jsem to nějak. Jako vadilo mi to trochu, ale nijak extrémně ne. Byl jsem malej a nechápal jsem to. Že mě to bylo prostě jedno no, když to řeknu takhle.“* *„Špatně. Bylo mi to líto.“* *„Tak zasáhlo mě to, asi víceméně jako každého. Byl jsem smutnej … “* *„A když jsem odešla tak jsem buď byla šťastná nebo mi to bylo jedno asi.“* *„… už nějak v pubertálním věku. … Hodně jsem to v hlavě měl. Tak nějakých 12 let mi bylo. Tak přišlo mi to jako hodně hloupý. A jakoby strašně nelidský tohle jakoby. A prostě blbý celkově, od tý mámy.“*
9) Změnilo se tvé chování po odchodu rodiče?	Odborná pomoc Pocit osamění	*„Asi je to lepší od té doby, co jsem byla v SVP.“* *„… potom jsem začala chodit od střediska výchovné péče, tak tam jsem přišla na jiné myšlenky a potom jsem začala jezdit do (název zařízení – sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi), kdy byli koně, tak tam taky. A potom se to moje chování změnilo.“* *„Tak to jsem vůbec s nikým nemluvila a byla jsem sama.“* *„Asi jako jen si pamatuju, že jsem byl hodně smutnej.“* *„No hodně jsem se do sebe zavřela.“*

	Samostatnost Problémové chování – nerespektování autorit – touha po pozornosti – úzkost – fyzická agrese – nízká frustrační tolerance Konflikty s rodičem Konflikty s vrstevníky Zklidnění situace	*„Uměla jsem se sama o sebe postarat, ale s nikým jsem moc nemluvila.“* *„Byla jsem hodně drzá na mamku, ona mě vůbec nechápala.“* *„No já jsem začala být arogantní, protože jsem potřebovala toho taťku.“* *„No občas poslední dobou si říkám, že kdybych vlastně nebyla, tak by mamka byla šťastnější, protože by nemusela procházet takovým peklem, jako procházela s ním.“* *„Bylo to hlavně na začátku. Že jsem právě na všechno byl naštvanej, nebo se mi nechtělo nic dělat, protože jsem byl smutnej.“* *„Takže jsem byl jakoby agresivnější a brali mě jako nějakýho šikanátora. Ale oni si ze mě dělali srandu, a tak já jsem je zmlátil no.“* *„Nebo právě občas jsme se i poprali no. To nebylo tak častý, ale objevovalo se to taky.“* *„Byl jsem i protivnej, když někdo zmínil tátu. A hned jsem se naštval.“* *„… taky se mi zdálo, že můj vztah s mamkou byl, dokud jsem nezačala chodit do střediska výchovné péče, horší. A ještě s jejím přítelem taky.“* *„Že jsem byl takovej, třeba ze mě si ve škole hodně dělaly děti srandu, že jsem neměl jakoby mámu. … Jsem na ně měl vztek.“* *„… když k nám přišel ten (jméno spolužáka), tak on nás začal provokovat. Tak jsme se mu chtěli pomstít.“* *„I jako právě mladší, to bylo nejčastěji, že jsem byl zlej na menší děti. Právě takhle jsem se hned naštval na ně. … Tak začali jsme se hádat a pak se to usmířilo, že se mi omluvili.“* *„Byla jsem trochu lepší. Protože někdy jsem se táty bála. Ale pak už jsem se tolik nebála.“*
10) Změnilo se chování otce/matky po odchodu druhého rodiče?	Bližší vztah než před rozpadem rodiny Konflikty s rodičem Nároky na rodiče Laická pomoc	*„… chtěla mně pomáhat a chtěla dělat pro mě všechno, co bylo v jejích silách.“* *„Asi se snažila na mě být víc hodná.“* *„Neměla tolik starostí. Myslím si, že se už nemusela tolik bát. A bylo to všechno lepší, nebyly tam tolik hádky.“* *„… a když je teď mamka na mě sama, tak se snaží bejt jako co nejhodnější. Aby se právě nestalo, že bych řekl, že chce jít k tátovi. To by mamce vadilo. A asi se mamka o mě chce starat líp a dělat pro mě všechno, co může.“* *„Hodně na mě ale křičela, když se jí něco nelíbilo.“* *„No já jsem spíš na mamku byla zlá, že třeba když ona mi něco řekla, tak já jsem to neudělala prostě.“* *„Ale potom, jak jsem se k ní chovala, tak ona se ke mně snažila chovat pořád mile, ale někdy jí ty nervy došly.“* *„Ale jako párkrát jsem měla pocit, že máma víc mluví s bráchou. A nevím, jestli je to pravda, ale říkám si, jestli ve mně vidí jeho. Nevím. Přemýšlím nad tím.“* *„Musel dávat víc pozor na děti, aby měl peníze na jídlo. Takže takovej jako rodičovskej jako, že už na to byl sám. Tak to bylo těžší, že musel být jako za dva lidi.“* *„Babička s dědou, to jsou hodní lidé. Ty mám rád. Bydlí právě s náma, máme dvě patra a ty nám pomáhají doteď.“*
11) Změnil se tvůj vztah s otcem/matkou po odchodu druhého rodiče?	Bližší vztah než před rozpadem rodiny	*„Ano změnil, protože vždycky když jsem měla problémy, tak jsem to mohla říct mamce.“* *„… ale potom jak jsem začala chodit do těch pomocných zařízení, tak jsem si uvědomila, že mamka je to jediný, co mám a jako sourozenci.“* *„Tak, že když odešel, tak jsem neměl nikoho jinýho než mamku, s kterou bych se mohl třeba bavit.“* *„Že si říkáme hodně věcí, snažíme si to vyříkávat, když máme neshody. Jako je to mnohem lepší.“* *„Museli jsme být jeden pro druhýho. Že spíš lepší vztah táty a syna než normálně. Že už takovej hodně kamarádskej a všechno.“* *„Jo, spojilo nás to hodně. A jako všechny, i sestry a babičku s dědou."* *„Taky se k mamce snažím nějak chovat právě, abych jí to vracel. No se snažím, jak ona ke mně, tak já k ní.“*

	Konflikty s rodičem	*„Hodně jsem se ale hádala s bráchou a mamka moc nevěděla, jak to vyřešit. Byla na to sama a my jsme jí moc neposlouchali, … “* *„No prvně jsem k ní byla hnusná … “* *„Ze začátku to bylo hrozný, i jako s manželem matky. … Že víc věcí jí vadilo. Známky hodně řešila. Nemohla jsem jí všechno říct, ona mi ani nevěřila, že mám psychické problémy a řekla mi, že jsem psychopat. “* *„ … že dřív jsme se hodně hádaly i kvůli maličkostem, a to už teď není. “*
	Odborná pomoc	*„Ale pak jsme začaly chodit do střediska výchovné péče a moc se to zlepšilo. Zvládneme si spolu povídat a vím, že mě neopustí. “*
	Co pomáhá?	*„Jako teď se mi víc omlouvá, že uzná svoji chybu. Víc než dřív. A to nám hodně pomohlo. “*
12) Co nebo kdo ti pomohl se s odchodem rodiče vyrovnat?	Laická pomoc	*„Hlavně kamarádi mně pomáhali a ta mamka, jak se ke mně chovala, pomáhala mi a tak. … Začali mě víc zabavovat, dali do mě hodně sil a že se to jednou vrátí. … mě pomáhala i ta babička, a hlavně ti kamarádi teda. “* *„Mamka. “* *„Já jsem měla dřív … (jméno kamarádky), s tou jsem se hodně kamarádila. To byla moje nejlepší kámoška. Tý jsem fakt věřila a říkala jsem jí všechno. “* *„Mamka. … dělala pro mě různý aktivity, že jsme chodili na hřiště … “* *„Ale měla jsem jednu kamarádku, sousedku. Ta zažila to podobný, a tak mě jako chápala. S tím mi pomohla. Pak občas ta mamka … “* *„Tak třeba nějaký tátovi kámoši, se kterýma jsem chodil sportovat. Ti mi s tím hodně pomáhali. “* *„V podstatě celá rodina. Mamka, babičky, a tety, mně s tím pomáhaly. (babička z otcovy strany) Když jsem něco potřebovala jí říct, tak jsem jí to říkala. Ona mě vyslechla a pak mi na to řekla názor. “* *„Tak většinou rodina … viděl jsem staršího bráchu, že z toho byl smutnej a pak si z toho nic nedělá, jsem se řídil tím, co dělá brácha. “* *„když začínalo léto, tak jsem každej den byl s kamarádama venku. Tak jsem na to zapomněl a užíval jsem si. “* *„I když možná děda. … když se potřebuje, tak třeba šuplíky opravuje nebo police. A tak dál. No asi jako zároveň zní jako chlap a prostě dělá takový mužský věci. “*
	Odborná pomoc	*„Ze střediska výchovné péči ti všichni učitelé, co tam byli. “* *„A pak v tom středisku výchovné péče jsem si to vyříkala. A jednou jsem šla v 6. třídě k psycholožce a ta mi taky pomohla. “*
	Pocit osamění	*„V tu dobu jsem nikoho moc neměla, ani kamarády. A když už, tak jsem s nima nemluvila o tom. … ale většinou spíš jsem na to byla sama. “*
	Náhradní mužský vzor	*„Asi ne. I když možná děda. Ale ten asi moc ne, ten je starej. “* *„Teď nikdo, ale ve středisku výchovné péče byl pan etoped a s tím jsem si hodně rozuměla. “*
	Náhradní ženský vzor	*„No z části babička. A potom paní … (jméno etopedky). “*
13) Na koho ses obracel/a, když se ti v životě stalo něco nepříjemného?	Laická pomoc	*„Hlavě na mamku a na kamarády nějaký. “* *„Za mamkou. “* *„Na mamku, opět. Tak kamarády, asi … (jméno kamaráda). To je takovej jeden spolužák … On hlavně mi pomáhal se tolik nenaštvávat. Protože já jsem ve škole často naštvaný, a tak jsem mu to mohl říct. “* *„Na tu kamarádku… “* *„Na tátu většinou. A ještě babičku, ta mi pomohla taky hodněkrát. “* *„Měl jsem jediného kamaráda ze základky, který si ze mě nedělal srandu. … A to byl vždycky můj dobrej kámoš. S ním byla sranda, takže jsem na tyhle věci zapomínal a užíval jsem si čas s ním. “* *„Hodně na mamku. “* *„Měla jsem dvě. … (jména kamarádek). Vyslechly mě. Taky na to řekly svůj názor. A taky mi řekly, ať se s tím netrápím zbytečně. “* *„Právě asi ta mamka. Ta toho věděla nejvíc. “*
	Pocit osamění	*„Nebo jsem to dusila v sobě. Nevzpomínám si na nikoho, za kým bych mohla přijít a svěřit. “*
14) Zhoršovalo něco nebo někdo situaci po odchodu rodiče?	Konflikty s vrstevníky	*„Vlastně když jsem se pohádala s jednou kámoškou, tak se mi to zhoršilo a začala jsem být na lidi hodně nepříjemná a tak. “* *„Třeba ti lidi, co si ze mě dělali srandu. Že jsem to měl víc v hlavě, než jsem to měl kdy předtím. Každej den jsem slyšel máma a tohle, ty narážky. Já jsem nad tím tak často nepřemýšlel a ty urážky mi to furt připomínaly. “* *„I když občas ti kamarádi, když si z toho třeba udělali srandu. “*

	Nový partner Pocit osamění	*„To miminko. Teda spíš ta teta, jak čekala to miminko.“* *„No, možná ten mamky přítel. Protože mě přišlo, že ze začátku byl takovej výbušnej. A teď už je klid. Jako jemu vadily maličkosti, a tak jsem z něj byla ve stresu. Nerozuměla jsem si s ním. Ale fakt se to pak zlepšilo.* *„Možná to, že jsem se cítil hodně sám.“*
15) Jak se ti dařilo ve škole po odchodu rodiče?	Zhoršení prospěchu Problémové chování – fyzická agrese – touha po pozornosti – verbální agrese – úzkosti – nerespektování autorit – nízká frustrační tolerance Chybějící rodič	*„Špatně, měla jsem špatný známky a pomáhala mi hlavně s tím mamka. A skoro jsem propadala, nebo jako propadala jsem.“* *„No nic moc. Měla jsem čtyřky, pětky.“* *„… přestupovala z vesnické školy do města. Tak tam se mi zhoršily známky, ale jako bylo to i změnou té školy.“* *„Byly právě i horší známky.“* *„Já jsem byla fakt naštvaná, tak jsem je mlátila nebo něco. … Já jsem je plácla nebo strčila. Ale to už se teď neděje.“* *„Tam jsem třeba taky občas do někoho strčil“* *„Hlavně to strkání. Jako né zase pěsti a tak, ale spíš pošťuchovačky.“* *„Tak jako ve škole, byl jsem takovej míň pozornej, že jsem nedával pozor v hodinách. A chtěl jsem nějakou pozornost pro sebe. Že jsem dělal různý kraviny, abych já dostal tu pozornost.“* *„A občas jsem na někoho byl sprostej.“* *„Ale byla jsem hodně smutná a moc jsem nereagovala.“* *„Byla jsem víc protivná, a to se jim nelíbilo. Já jsem pak jim řekla něco ošklivýho nebo tak. Občas i na učitele jsem byla drzá.“* *„A právě často kvůli tomu, když někdo něco řekl o tátovi, tak jsem dostal i napomenutí. Přišlo něco do žákovský, že jsem býval protivnější a neustál jsem ty spolužáky no. Že mi toho vadilo víc než předtím.“* *„A byl jsem naštvaný hodně. Protože jsem toho tátu chtěl a všichni měli tátu a mě vyzvedávala jen mamka.“*
16) Jak se ti daří ve škole teď?	Aktuální situace ve škole Odborná pomoc Co pomáhá?	*„Teď se mě daří dobře. Mám tu mamku a mám i ty pravý kamarády, že se na ně můžu vždycky obrátit. Známky mám lepší … “* *„Teď se mi tam daří mega dobře, jsou tam jiný děti, a hlavně třeba pořád jezdíme na výlety. Že pro nás maj něco připravenýho a je to tam fajn v tý škole. … někdy donesu špatnou známku, ale spíš, protože jsem třeba byla nemocná … Teď mám nejčastěji jedničky a dvojky.“* *„Dobře. Mám většinou dvojky, občas trochu trojky, jinak jedničky.“* *„Jelikož jsem na střední, … Ale snažím se to zvládat.“* *„Nemůžu si stěžovat, protože tam mám dobrej kruh kolem sebe a jsem tam spokojenej, jakoby ve škole. Jde mi to.“* *„Ehm, teďkom mám jedničky, dvojky, sem tam nějaká trojka.“* *„Tak teď už bych řekl, že je to lepší. Pořád mám nějaký ty problémy a teď už je to lepší.“* *„… pomohlo mi, že jsem začala chodit do střediska výchovné péče.“* *„Tak byla to ta delší doba, teď už jsem s tím smířenej, že jsou ti rodiče rozvedení. A smířil jsem se s tím, že už to tak bude.“*
17) Máš pocit, že spolužáci narážejí na to, že vyrůstáš pouze s jedním rodičem?	Konflikty s vrstevníky	*„Jo, naráželi. Ale ono to bylo jako když jsme byli mladší. To bylo třeba od druhé třídy po šestou třídu a pak se to nějak uklidňovalo.“* *„… vtipy, ale i jako urážky, aby mě naštvali.“* *„Když jsem chodila na minulou školu, tak ti mě spíš šikanovali, že na mě byli hnusní. Že prostě oni mě do toho kolektivu nevzali, protože jsem propadla a oni mě pak už nevzali do toho kolektivu.“* *„Předtím mi to řekla ta kámoška. To bylo blbý, ale pak se mi omluvila … Ona se mi smála, že mě táta nechce vidět.“* *„Nijak na to nenaráželi. Jen občas kamarádka udělala blbej vtip. Já jsem mluvila o strejdovi, že nemáme rádi stejný věci. A ona mi řekla, že je to jasný, když to není můj táta.“* *„Občas na to udělali vtip no. To mi jako vadilo. Ale jinak mi to neříkali.“* *„No předtím to právě bylo. Oni teda říkají, že to bylo nechtěně. Protože prej byli zvyklí, že jsem do těch 11 vyrůstal s tátou, tak si to jako neuvědomili. Ale mně to spíš přišlo, že to dělají naschvál, abych měl pak problém. Teď už to ale nikdo nijak neřeší, protože většina lidí okolo mě mají rozvedené rodiče. A já o nich nic neříkám a oni neříkají nic o mých rodičích.“*

18) Vidíš nějaké rozdíly u kamarádů, kteří vyrůstají s oběma rodiči?	Chybějící rodič	*„Vždycky, když má nějaká kámoška nějaký problém a takhle, tak se vždycky může obrátit na ty rodiče. Ale já se vždycky můžu obrátit jen na ty kamarády nebo na mamku, ...“* *„No že prostě maj taťku a jsou pospolu. A že já mám jenom mamku, ale mamka mi nahrazuje i toho taťku.“* *„Já si myslím, že je to takový jako stejný, akorát že bez jednoho rodiče.* *„Na druhou stranu jsem ráda, že mamka od něj odešla. A když jsem slyšela, co mamce dělal, tak bych ho (pěstí naznačuje bouchnutí). Mamka je teďka šťastnější. A celkově i já jsem šťastnější.“* *„I když asi to, že mamka je hodně hodná a táta by víc chtěl, (pomlka) abychom poslouchali mamku. My jí s bráchou moc neposloucháme.“*
	Nedostatek aktivit	*„... myslím že jo, asi bych chodil ven víc. Teď jsem hodně doma na počítači. Nudím se. ... No asi víc aktivit, že bych měl. Že třeba bychom spolu mohli opravovat dům. Teď po škole jdu hned na počítač ...“* *„Že třeba dělaj víc věcí s rodičema, než třeba jen já s tátou. Že maj víc aktivit, můžou někam jet a takhle. Což my třeba nemůžeme, protože jsme tři děti.“*
	Pocit osamění	*„... ale asi nezažili to, co jsem zažila já. Že já, když té kamarádce říkám, co jsem zažila. Tak ona se mi omlouvá, že mi nemůže pomoc, protože to nezažila. A že by to zažít ani nechtěla.“* *„No je to takový divný, že tam jsme jenom s mamkou. A kvůli tomu mi je to takový smutný nebo mně to přijde smutný. Že tam ten táta není.“*
	Nedostatek společného času	*„Ehm, asi ne. I když zase možná spolu dokupy tráví víc času. Že mamka teď chodí víc do práce, aby všechno zaplatila a na mě nemá tolik čas no. Tak oni asi maj pak víc aktivit.“*
19) Přeješ si, aby rodiče byli pořád spolu? ANO = V čem by to bylo lepší? NE = V čem je to lepší teď?	Ideální situace	*„Asi bych to chtěl vědět. Abychom spolu aspoň chvíli mohli být.“* *„Přeju, protože chci, aby se nehádali a aby sem měla oba dva rodiče, kteří se mají rádi. ... bych měla dobrý známky a chovala bych se dobře.“* *„Chtěla bych, abych ho já vídala, ale aby mamka se netrápila. Přála bych si ho potkávat, ale nechci, aby bydlel s mamkou. Že třeba bych za ním já jezdila. Tu střídavou péči ... “* *„Spíš asi jo. ... Nevím, že by mamka měla v někoho lásku asi?“* *„Já? Teďka už asi ne. Protože vím, jaká je máma a jakej je můj táta. A vím, že máma si tátu nezaslouží.“* *„Aby byli spolu, to asi ne. Ale aby se občas na něčem aspoň shodli, oni se vůbec nebavěj. ... kdybych chtěla u někoho bejt dýl. Tak by se na tom dokázali domluvit.“* *„Tak přál bych si to klidně, ale když vidím, že je mamka šťastná teď, když má přítele. A taťka je taky šťastnej. Tak to tak klidně může zůstat.“*
	Pocit osamění	*„... že bych prostě měla oba dva rodiče. Bych se potom cítila, že mám i toho taťku. ... Byla bych šťastnější. Asi bych nebyla tolik naštvaná.“* *„... a že bych nebyl tak často sám.“*
	Nový partner	*„... manžel. Tak mamka se víc směje. Jsou spolu šťastní ... A teď strejda, táta se zajímá, má mě rád ... A mamka je šťastnější. On se mnou byl skoro od začátku mého života a byl tam vždycky. Takže já jsem ho viděla jako otce, ne jako strejda ... Já jako vím, že mi nedal ty geny. Ale staral se o mně, zajímal se o mně. Když jsem byla nemocná, tak mě i hlídal. ... Prostě s ním mám zážitky jako s tátou.“* *„Já bych mu to přál. Já bych byl rád, protože táta by to potřeboval. Ale musela by to bejt normální ženská ... Ale to už je dlouho. A to bylo jako dobrý ... začalo jí vadit, že má táta tolik dětí. A tak to skončilo.“* *„... tak je s ním sranda. Bavím se s ním. S mamkou vychází v pohodě, se mnou vychází v pohodě. Je na mě hodnej.“* *„Tak já ji moc neznám, ale když jsem byl u něj minulý rok, tak byla na mě hodná.“* *„My máme vztah dobrej. Někdy se pohádáme, ale pak se to zase udobří.“* *„Ale učila se se mnou jeho přítelkyně, on si se mnou nikdy nesedl. Chodila se mnou na procházky, pouštěla se mnou draka.“*
	Bližší vztah než před rozpadem rodiny	*„Tak je tam, jako kdybychom byli ještě s mámou, tak bysme neměli tak otevřenej vztah jako teď. Takže ten otevřenější vztah.“*
20) Kvůli čemu se doma s otcem/matkou nejčastěji hádáš?	Zhoršení prospěchu	*„Kvůli mému chování a kvůli mým známkám ve škole.“*
	Konflikty s rodičem	*„Že jí pořád odmlouvám, neposlouchám jí. A že když mě něco řekne, tak to neudělám hned.“* *„... že jsem nechtěla něco dělat. Třeba jsem nechtěla dělat domácí povinnosti, ani úkoly do školy.“* *„... že třeba nechci doma pomoct ... “*

	Problémové chování – nadužívání elektroniky Co pomáhá? Chybějící rodič	*„Tak kvůli uklízení většinou. Že neumyju nádobí nebo něco. Tak to jsou asi nejčastější. Že jako doma třeba nechci pomáhat.“* *„Většinou kvůli škole. A někdy kvůli tomu, když jí musím pomáhat a mně se nechce. Že jezdím domů dlouho a chtěla bych si odpočnout. A chtěla bych být někdy jako s ní.“* *„Tak bývá to škola, většinou. Problémy ve škole.“* *„… radši hraju na počítači.“* *„No, že třeba jí dokážu říct, co mě trápí, aby pak věděla, jak se ke mně má přizpůsobit. Když řeknu, co mi je, tak ostatní pak chápou, jak se ke mně mají chovat.“* *„Já jsem s ní většinou souhlasila, že byl hroznej. … Já jsem ho pak potkala v obchodě, setkaly jsme se očima a ani mě nepozdravil. Nic neřekl a odešel.“*
21) Představ si, že je tvůj kamarád ve stejné situaci jako ty dříve. Odešel mu jeden z rodičů. Co bys tomu kamarádovi poradil?	Co pomáhá?

Interpretace výzkumníkem: Dle výpovědí navštívila většina rodin středisko výchovné péče z důvodu problémového chování dítěte, které se objevovalo buď ve škole nebo v domácnosti. U dvou dětí se objevilo zhoršení prospěchu. Stejně tak u dvou dětí byly důvodem navázání spolupráce konflikty s vrstevníky. Rodiče zmiňovali také reakci dítěte na odchod rodiče.

„Kdy se objevily výchovné problémy syna/dcery?“

Kategorie a subkategorie:

Problémové chování před odchodem partnera

Problémové chování v reakci na odchod rodiče: odchod rodiče, nízká frustrační tolerance

Problémové chování jako součást vývoje: prepuberta, puberta

Konflikty s vrstevníky

Interpretace výzkumníkem: Tato otázka se jevila jako důležitá pro možnost odlišení problémového chování vázaného na odchod rodiče a problémové chování vzniklého z jiného důvodu. Tři účastníci uvedli jako důvod problémového chování dítěte samotný odchod partnera od rodiny, popřípadě přerušení kontaktu s druhým rodičem. Pouze jedna matka uvedla, že se u dítěte objevily problémy již před rozpadem vztahu, ale po rozpadu vztahu se situace se synem zhoršila. U dvou rodin bylo zaznamenáno problémové chování v reakci na vývoj dítěte. Jedna z matek popisovala u syna nízkou frustrační toleranci. Neuvedla však, zda se objevila v reakci na rozpad rodiny. U jedné dívky se objevily výrazné problémy s vrstevníky.

„Kdy jste začal/a docházet do střediska výchovné péče?“

Kategorie a subkategorie:

Období navázání spolupráce: spolupráce bezprostředně po zhoršení, spolupráce později

Interpretace výzkumníkem: Tři rodiny uvedly, že spolupráci zahájily bezprostředně po zhoršení chování dítěte. Čtyři rodiny zahájily spolupráci se střediskem výchovné péče až po delší době. Jeden z účastníků uvedl, že by spolupráci zahájil již dříve, ale o podobném zařízení do té doby nevěděl.

„Vyhledal/a jste i jinou podpůrnou službu?

Kategorie a subkategorie:

Odborná pomoc

Interpretace výzkumníkem: Celkem pět rodin řešilo problémové chování dítěte s jinou organizací, než začaly spolupracovat se střediskem výchovné péče. Jako další organizace a zařízení rodiny zmiňovaly sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi, OSPOD, charitu

a pedagogicko-psychologickou poradnu. V jednom případě byla rodina nejprve v kontaktu se základní školou a ihned potom byla doporučena do střediska výchovné péče. Jedna rodina oslovila „léčitelku“, která podávala dítěti kapky na uvolnění.

„Co bylo příčinnou rozpadu rodiny?“

Kategorie a subkategorie:

Rozvod nebo rozchod

Finanční problémy

Interpretace výzkumníkem: Ve všech oslovených rodinách byl vztah rodičů ukončen rozvodem nebo rozchodem. Ani v jednom případě nebylo důvodem zániku vztahu úmrtí. Dvě z dotázaných matek uvedly mimo jiné jako důvod ukončení vztahu finanční problémy.

„Podílí se druhý rodič na výchově?“

Kategorie a subkategorie:

Styk s druhým rodičem: žádný styk s druhým rodičem, občasný styk s druhým rodičem

Interpretace výzkumníkem: V pěti ze sedmi případů se druhý rodič žádným způsobem nepodílí na výchově dítěte. Ve dvou případech jsou děti v kontaktu s druhým rodičem. Frekvence tohoto potkávání však není častější než několikrát do roka. Ani jedno z dětí se s druhým rodičem nepotkává častěji než 1x měsíčně.

„Vyhovuje Vám toto uspořádání péče?“

Kategorie a subkategorie:

Spokojenost s nastavenou péčí

Pocit osamění

Chybějící rodič

Odchod rodiče

Ideální situace

Interpretace výzkumníkem: Většina oslovených rodičů uvádí, že je spokojená s nastavením péče o děti. Shodují se na tom, že i přes to, že se cítí osamělí, nestresují se tolik kvůli vztahu s druhým rodičem. Jako výhodu vnímají rodiče možnost svobodně a bez zásahu ostatních vychovávat své děti. Opakovaně se v rozhovorech objevovalo i téma toho, že druhý rodič není ideálním vzorem pro dítě. Čtyři rodiny měly po ukončení vztahu rodičů nastavenou formu střídavé péče. Postupem času však u dvou rodin došlo k tomu, že se druhý rodič přestal o dítě zajímat a ukončil pravidelné potkávání. Naopak u zbylých dvou rodin bylo iniciátorem

přerušení střídavé péče samo dítě. I přes neshody se u dotazovaných objevovalo přání toho, aby se dítě i nadále mohlo občas s druhým chybějícím rodičem setkávat.

„Jak dítě prožívalo danou situaci?“

Kategorie a subkategorie:

Reakce na odchod: problémové chování (fyzická agrese), konflikty s rodičem, zklidnění situace, dobrovolné ukončení kontaktu

Reakce až po delším časovém období

Náhradní mužský vzor

Interpretace výzkumníkem: Zde byly reakce dětí velmi různorodé. U některých dětí se bezprostředně po odchodu objevilo problémové chování (např. fyzická agrese nebo častější konflikty s rodičem), naopak u pěti dětí nebyla pozorována žádná výraznější reakce bezprostředně po odchodu jednoho z rodičů. Dvě z účastnic zmiňovaly to, že se jejich děti uklidnily, a naopak problémové chování na nějakou dobu ustalo. Hodně záleželo na tom, jak blízké si byly děti s chybějícím rodičem. Jedna z matek uvedla, že ke zklidnění situace vedlo to, že v době přerušení kontaktu měla partnera. Nový partner pro dceru znamenal náhradní mužský vzor v rodině.

„Pozoroval/a jste nějaké změny v chování dítěte po odchodu partnera?“

Kategorie a subkategorie:

Reakce na odchod partnera: problémové chování (úzkost, zneužívání návykových látek), zklidnění situace, chybějící rodič, nevhodná parta

Problémové chování při střídavé péči

Odborná pomoc

Interpretace výzkumníkem: U některých dětí se po odchodu rodiče objevilo problémové chování. Rodiče zmiňovali zneužívání návykových látek a touhu stýkat se s problémovou partou vrstevníků. Opakovaně se jako reakce na odchod rodiče objevovala úzkost, projevovala se uzavíráním do sebe, přehnanou kontrolou zbývajícího rodiče a plačtivostí. Touha po otci byla výrazná u jedné z rodin. Naopak u dvou rodin se situace zklidnila a bylo zřetelné zlepšení chování u dětí. Dle výpovědi jedné z matek bylo nejvýraznější problémové chování dítěte vázáno na střídavou péči a po ukončení střídavé péče došlo ke zklidnění. V jedné rodině došlo ke zklidnění díky zahájení spolupráce se střediskem výchovné péče. Pouze u jedné rodiny došlo k obnovení vztahu dítěte s chybějícím rodičem. Toto obnovení vztahu mělo velmi výrazný vliv

na chování dítěte. Matka pozorovala, že po obnovení vztahu je dcera klidnější a vyrovnanější. Podnětem k obnovení styku byl nástup do stacionáře střediska výchovné péče.

„Měl/a syn/dcera problémové chování již před rozpadem vztahu?“

Kategorie a subkategorie:

Problémové chování před odchodem partnera

Interpretace výzkumníkem: Problémové chování před odchodem jednoho z rodičů zmiňují pouze dva účastnící. Jedna z dívek je popisována jako „temperamentní“ již od školky. Naopak jeden z chlapců měl již před odchodem rodiče problémy v chování. Tyto problémy zůstaly stejné i po odchodu rodiče, ale došlo ke zhoršení.

„Změnily se školní výsledky syna/dcery po odchodu rodiče?“

Kategorie a subkategorie:

Škola: zhoršení prospěchu, zklidnění situace, problémové chování, problémové chování při střídavé péči

Interpretace výzkumníkem: Výraznou změnou po odchodu jednoho z rodičů bylo zhoršení prospěchu. Ostatní rodiny naopak popisovaly, že se nezhoršil prospěch, ale zhoršilo se chování ve škole. Jedna z dotazovaných matek odpověděla, že největší problémy spojené se školním prostředím se objevovaly v době, kdy měla dcera nařízenou střídavou péči. Po ukončení střídavé péče došlo k samovolnému zlepšení a zklidnění situace.

„Byl/a jste někdy v kontaktu se školou z důvodu problémového chování syna/dcery?“

Kategorie a subkategorie:

Problémové chování: nerespektování autorit, fyzická agrese, úzkosti, zhoršení prospěchu, konflikty s vrstevníky

Odborná pomoc

Náhradní mužský vzor

Interpretace výzkumníkem: Z rozhovoru vyplynulo, že rodiče byli v pravidelném kontaktu se školou z důvodu problémového chování dítěte. Rodiče se školou nejčastěji řešili problémové chování, které se projevovalo jako nerespektování autorit, fyzická a verbální agrese, popřípadě úzkosti. Zároveň bylo ve školách projednáváno zhoršení prospěchu dětí a opakující se konflikty s vrstevníky. Při této otázce zazněly i odpovědi vztahující se k tomu, co dítěti pomohlo. V jednom případě se jednalo o intervenci za strany střediska výchovné péče. V druhém případě velmi dobře zapůsobilo, když měl po odchodu otce žák za třídního učitele muže.

„Na koho se syn/dcera obracel/a, když nastaly nějaké těžkosti?“

Kategorie a subkategorie:

Laická pomoc

Odborná pomoc

Interpretace výzkumníkem: V této otázce byla zmiňována jak pomoc různých odborných zařízení, tak laická pomoc. Velmi často se objevovala odpověď, že se dítě svěřovalo v náročných situacích přímo rodiči. Jako další možnosti laické pomoci byli zmiňováni vzdálenější příbuzní, ke kterým mají děti důvěru a vrstevníci. Dále byla zmíněna etopedka ve středisku výchovné péče a sociální pracovnice v sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi.

„Má Váš syn/dcera někoho blízkého, kdo mu z části nahrazuje chybějícího rodiče?“

Kategorie a subkategorie:

Náhrada rodiče: náhradní mužský vzor, náhradní ženský vzor, žádný náhradní vzor, nový partner nepřijal dítě

Interpretace výzkumníkem: Šest dětí vychovávaly matky. V tomto případě byl důležitý náhradní mužský vzor, který by nahradil chybějícího otce. Jako náhradní vzor matky zmiňovaly své současné partnery a jedna z matek se snaží podporovat vztah syna s prarodičem. Jedna z matek uvedla, že její dítě nemá v okolí žádného muže, který by mohl nahradit chybějícího otce. Pouze v jednom případě vychovává dítě otec, ten jako náhradní ženský vzor uvedl babičku. V jedné rodině nastala situace, že dcera navázala vztah s novým partnerem matky, ten však po narození vlastních dětí přestal projevovat o nevlastní dceru zájem.

„S odstupem času, jakým způsobem ovlivnilo syna/dceru, že vyrůstá bez druhého rodiče?“

Kategorie a subkategorie:

Negativní dopady na dítě: chybějící vzor, odolnost, problémové chování (infantilní chování)

Negativní dopady na rodiče: bezmoc rodiče

Náhradní mužský vzor

Interpretace výzkumníkem: Z pohledu rodiče byla opakovaně zmiňována bezmoc a zvýšené nároky na rodiče. Rodič je na výchovu dítěte sám a chybí mu opora partnera. Jedna z matek toto popisuje jako nedostatek důslednosti, který negativně ovlivňuje syna. Zároveň rodiče uvedli, že jejich děti jsou úzkostnější a méně odolné. Rodiče se obávají toho, že jejich děti nebudou mít funkční vzor rodinného soužití. Nebudou mít náhled na to, jak se má chovat muž k ženě a naopak. Jedna z matek popisuje důležitost nového partnera, který dceři může ukázat

běžné soužití mezi mužem a ženou. U jedné z dívek se objevuje infantilní chování, dle matky jako projev touhy, aby byli rodiče stále spolu.

„Změnil se Váš vztah se synem/dcerou po odchodu partnera?“

Kategorie a subkategorie:

Vztah s rodičem: bližší vztah než před odchodem rodiče, stejný vztahy jako před rozpadem rodiny

Problémové chování

Samostatnost

Interpretace výzkumníkem: Více než polovina dotazovaných si myslí, že mají s dítětem po rozchodu/rozvodu bližší vztah než před tím. Pouze jedna dotazovaná matka nevnímá rozdíl ve vztahu se svým dítětem po odchodu partnera. U jedné dívky došlo ke zhoršení chování po tom, co ji otec opustil. V rozhovorech opakovaně zaznívalo to, že jsou děti z neúplných rodin vedeny k samostatnosti. Samostatnost dětí byla zmíněna i v této otázce.

„Jak syn/dcera reaguje na to, když má splnit nějakou povinnost?“

Kategorie a subkategorie:

Problémové chování: nerespektování autorit, problémové chování při střídavé péči

Zlepšení po středisku výchovné péče

Samostatnost

Interpretace výzkumníkem: Tato otázka u většiny rodičů vedla k zasmání a odlehčení situace. Rodiče zmiňují, že je děti poslechnou, ale příležitostně dochází ke konfliktům. Plnění povinností od rodičů vyžaduje zvýšenou důslednost a kontrolu. S tímto problémem dle rodičů dokázalo pomoci středisko výchovné péče. Jedna z matek opět zmiňuje samostatnost jako důsledek neúplné výchovy. I zde pomohla intervence v rodině ze strany střediska výchovné péče. Další matka zmiňuje, že se chování dcery po ukončení střídavé péče zlepšilo samo.

„Kvůli čemu máte doma se synem/dcerou nejčastěji rozepře?“

Kategorie a subkategorie:

Problémové chování: impulsivita, nerespektování autorit, fyzická agrese, nadužívání elektroniky, úzkosti

Interpretace výzkumníkem: Důvody hádek mezi rodiči a dětmi jsou ve výzkumném souboru různorodé. Zmíněna byla impulsivita. Nejčastěji zmiňováno bylo nerespektování autorit (např. rodiče, prarodiče, nový partner) a nadužívání elektroniky v kombinaci se zanedbáváním

povinností. V jednom případě se objevila i fyzická agrese mířená proti rodiči a mladším nevlastním sourozencům. Dále byla zmíněna úzkost v kombinaci s hysterickým pláčem.

„Jak jste Vy prožíval/a odchod partnera?“

Kategorie a subkategorie:

Pocity: úleva, pocit osamění

Předchozí zkušenost s odchodem partnera

Odchod partnera

Laická pomoc

Interpretace výzkumníkem: Většina dotazovaných rodičů má s odchodem partnera spojené spíše negativní pocity. Opakovaně ale zaznívalo, že účastnící po ukončení vztahu pocítili úlevu. Někteří si tyto pocity z části vyčítali. Zároveň se objevoval pocit osamění spojený s tím, že jsou na to rodiče sami a nemají dostatečnou podporu. Jedna matka uvedla, že již jedním rozpadem vztahu prošla, a to jí v tomto případě dodalo odvahu, že to podruhé zvládne. Jako důležité a prospěšné vnímal jeden z rodičů pomoc ze strany nejbližší rodiny a kamarádů.

„Co pro Vás bylo nejtěžší po odchodu partnera?“

Kategorie a subkategorie:

Nároky na rodiče: finanční problémy, pocit osamění, péče o děti, chybějící rodič

Laická pomoc

Interpretace výzkumníkem: Zde se názory dotazovaných liší. Někteří rodiče udávali, že pro ně nejtěžší byla finanční zátěž, která se pojila s jedním příjmem, ze kterého bylo potřeba zaplatit chod celé domácnosti. Dále matky zmiňovaly strach z toho, že jejich děti nebudou mít mužský vzor v životě. S tím se pojí také to, že matky musely z části zastat jak ženský, tak mužský element v rodině. Mezí dalšími nároky byla zmíněna péče o děti, která obsahovala veškeré domácí práce, včetně samotné péče o malé děti. Jedna matka ve spojitosti s péčí o dítě zmiňovala strach ze selhání. S odchodem partnera se pojila také psychická zátěž spojená s pocity osamění. Tyto zvýšené nároky na rodiče dobře tlumila provázanost s rodinou, kdy jsou prarodiče zmiňováni jako výrazná pomoc při vyrovnání se s odchodem partnera.

„V jakých ohledech se změnil Váš život?“

Kategorie a subkategorie:

Změna: sebevědomí, zklidnění situace, bližší vztah než před rozpadem rodiny, nároky na rodiče

Vztah se nijak nezměnil

Interpretace výzkumníkem: Většina rodin se shodla na tom, že se život rodiny po rozpadu vztahu změnil. Tyto změny se týkaly jak pozitivních, tak negativních dopadů. Mezi pozitivní změny rodiče řadí zklidnění situace v rodině, které mohlo vést k bližšímu vztahu mezi dětmi a rodičem. Dalším pozitivním dopadem bylo u pár rodičů zvýšení sebevědomí a uvědomění si vlastní odolnosti. Negativně je z pohledu rodičů vnímána zátěž spojená s tím, že si rodiče v dané situaci nemohou dovolit truchlit, ale musí na první místo stavět děti. Opět se zde zmiňuje důležitost pomoci z okolí. Jedna z matek popsala, že má pocit, že rozpad vztahu neznamenal změnu života.

„Kde jste hledal/a pomoc?“

Kategorie a subkategorie:

Laická pomoc

Odborná pomoc

Aktivity

Pocit osamění

Interpretace výzkumníkem: V odpovědích na tuto otázku se objevovala jak odborná pomoc, tak pomoc laická. Prakticky všichni účastníci rozhovoru vnímali jako nezbytnou podporu ze strany okolí. Často byly zmiňovány přátelské vztahy a podpora ze strany rodiny. Při řešení náročného období spojeného s odchodem partnera oslovili rodiče širokou škálu odborných zařízení. Jednalo se o orgán sociálně-právní ochrany dítěte, charitu, bytové oddělení příslušného městského úřadu a další zařízení. Jedna z matek uvedla, že se bála někam docházet, protože by to mohlo danou situaci zhoršit. Dále jeden z oslovených uvedl, že se upínal ke sportu, který mu vynahrazoval podporu ze strany okolí. I přes podporu okolí se u jedné matky dostavil pocit osamění.

„Jak dlouho Vám trvalo pomoc najít?“

Kategorie a subkategorie:

Laická pomoc

Odborná pomoc

Interpretace výzkumníkem: Na náročnou životní situaci velmi pohotově zareagovalo nejbližší okolí dotazovaných. Rodiče se shodli na tom, že pokud potřebovali pomoc ze strany blízkých a kamarádů, tak pomoc přišla prakticky okamžitě. Mnohem pomalejší bylo hledání odborných zařízení. Zde se lhůty pohybovaly od pár dní až do několika let. Jeden z rodičů uvedl, že by oslovil odbornou pomoc již dříve, ale nevěděl, na koho se obrátit.

„Co nebo kdo Vám pomáhá výchovu dítěte zvládnout?“

Kategorie a subkategorie

Laická pomoc

Odborná pomoc

Pocit osamění

Samostatnost

Interpretace výzkumníkem: Zde se opět objevovalo rozdělení na podporu ze strany rodiny a přátel a dále ze strany odborných zařízení. V případě, že rodiče navázali nový partnerský vztah, vnímají podporu partnera jako nejdůležitější. Rodiče, kteří se o děti starají sami, vnímali jako nejdůležitější podporu svých rodičů, tedy prarodičů dětí. Jako odborné zařízení bylo zmiňováno primárně středisko výchovné péče a dále orgán sociálně-právní ochrany dítěte a sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi. Jedna z matek uvedla, že se zaměřila spíše na to, jak to zvládnout sama. Další matka uvedla, že je pro ni stěžejní, že jsou děti vychované k samostatnosti a dokáží tak pomoci s chodem domácnosti.

„Kdybyste měl/a poradit osobě, která také přišla o partnera a je ve stejné situaci, jako Vy dříve. Co byste jemu/jí poradil/a?“

Kategorie a subkategorie:

Co pomáhá: zaměření na děti, nový partner, aktivity, neuzavírat se do sebe, přijmutí situace

Laická pomoc

Odborná pomoc

Interpretace výzkumníkem: Odpověď na tuto otázku nebyla jednoznačná, objevila se spousta myšlenek a nápadů. Nejčastěji bylo doporučováno přesunout pozornost na péči o děti, ideálně ve spojitosti s různými rodinnými aktivitami, jakými jsou výlety nebo sport. Dalším významným prvkem pro zklidnění situace se jeví navázat nový vztah, který bude jak podporou, tak vzorem pro děti. Tyto kroky se pojí s dalším doporučením, kterým bylo neizolovat se, ale spíše si o dané situaci s někým promluvit. Rodiče zmiňovali možnost obrátit se na osoby blízké, popřípadě najít odborné zařízení nebo organizaci, která by rodiči poskytla podporu. Jedna z matek zmiňovala jako důležité pouze přijmutí situace.

4.3.2 Rozhovor s dítětem

„Proč jsi začal/a docházet do střediska výchovné péče?“

Kategorie a subkategorie:

Odchod rodiče

Problémové chování: nerespektování autorit, verbální agrese, fyzická agrese, úzkost, zneužívání návykových látek, touha po pozornosti, konflikty s vrstevníky

Interpretace výzkumníkem: Důvody pro zahájení spolupráce jsou velmi různorodé. Opakovaně děti jako důvod uváděly odchod rodiče, který měl vliv na jejich prožívání a chování. Dále se objevovaly různé formy problémového chování. Shodně ve dvou případech se objevovalo nerespektování autorit (rodiče a sourozenci) a konflikty s vrstevníky objevující se primárně ve škole. Dále bylo zastoupeno agresivní chování, a to jak verbální, tak fyzické. Mířeno vůči vrstevníkům. V jednom případě se objevila zvýšená úzkostnost až sebevražedné myšlenky. Jeden z dotazovaných s partou kamarádů opakovaně kouřil marihuanu. V posledním případě se jednalo o touhu po pozornosti, která se projevovala vyrušováním ve škole.

„Navštěvuješ ještě nějaké jiné zařízení?

Kategorie a subkategorie:

Odborná pomoc

Interpretace výzkumníkem: Pouze dvě ze sedmi oslovených dětí využilo pomoc jiné organizace nebo zařízení. V jedné rodině se jednalo o sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi. V druhé rodině to byl orgán sociálně-právní ochrany dítěte, psychiatr, pravidelné setkávání pro mladistvé delikventy. Dvě z dětí využily mimo ambulantní služby střediska výchovné péče také stacionární formu.

„Popiš mi, u kterého rodiče bydlíš a jak často se stýkáš s druhým rodičem.“

Kategorie a subkategorie:

Bydlení: s matkou, s otcem

Styk s druhým rodičem: žádný styk s druhým rodičem, občasný styk s druhým rodičem

Interpretace výzkumníkem: Šest oslovených dětí bydlí s matkou a pouze jeden dotazovaný bydlí s otcem. Pět dětí vůbec nepotkává druhého rodiče. Dvě děti, které bydlí s matkou jsou v občasném kontaktu s otcem. Tento kontakt však není častější než pár hodin jednou za měsíc.

„Co si pamatuješ z období, kdy odešel otec/matka?“

Kategorie a subkategorie:

Vzpomínky na odchod rodiče: odchod rodiče

Chybějící rodič

Laická pomoc

Interpretace výzkumníkem: Tři z dotazovaných uvedli, že si na samotný odchod rodiče příliš nevzpomínají. Dvě děti uvedly, že si vzpomínají na to, že se rodiče před ukončením vztahu hádali. Jedno z těchto dětí si mimo hádek pamatuje také na fyzické napadnutí matky ze strany otce. Dva dotazovaní si nevzpomínají tolik na odchod rodiče, ale spíše na to, že si rodič založil ihned po odchodu další rodinu. Jedno z oslovených dětí se svěřilo, že si příliš nepamatuje na samotný odchod matky od rodiny, ale spíše na to, jak je matka nechávala samotné přes celou noc, když se o ně ještě starala. Jedna z dotazovaných popisovala situaci, že se opakovaně snažila otce kontaktovat, ale otec neprojevil zájem o kontakt. Když se dotazovaná k otci nedostala, šla alespoň za babičkou, která jí v dané situaci pomohla.

„Jak ses cítil/a po odchodu jednoho z rodičů?

Kategorie a subkategorie:

Pocity: pocit osamění, pocit naštvání, další pocity

Odchod rodiče

Interpretace výzkumníkem: S odchodem rodiče se pojí velmi rozporuplné pocity. Nejčastěji se objevující byl pocit osamění. Ten popsaly tři dotazované děti. Dále se jako reakce na odchod rodiče objevil vztek a naštvání. Popsán byl také pocit smutku. Jedna z dotazovaných uvedla, že měla po odchodu otce spíše radost a ulevilo se jí. Dvě děti si nevybavují žádný pocit, protože byly ještě malé. Jeden z dotazovaných popsal odchod rodiče jako „hloupý“, protože cítil, že by matka nikdy neměla opustit své děti.

„Změnilo se tvé chování po odchodu rodiče?“

Kategorie a subkategorie:

Vliv na chování: samostatnost, problémové chování (nerespektování autorit, touha po pozornosti, úzkost, fyzická agrese, nízká frustrační tolerance), konflikty s rodičem, konflikty s vrstevníky, pocit osamění, zklidnění situace

Oborná pomoc

Interpretace výzkumníkem: Většina z oslovených dětí vnímala změnu svého chování. Často zmiňovanou změnou bylo uzavření se do sebe. Poté se objevily různé formy problémového chování, a to například nerespektování rodičů, arogance spojená s touhou po otci a fyzická agrese ve škole. Dále se odchod rodiče projevil zvýšenou úzkostností dětí, kterou způsobil pocit osamění. Velmi často byl odchod rodiče spojován s konflikty v rodině, a hlavně ve škole. U jedné z dotazovaných došlo ke zlepšení chování.

„Změnilo se chování otce/matky po odchodu druhého rodiče?“

Kategorie a subkategorie:

Bližší vztah než před rozpadem rodiny

Konflikty s rodičem

Nároky na rodiče

Laická pomoc

Interpretace výzkumníkem: Většina dětí vnímala, že se zbývající rodič snažil nahradit dětem ztrátu rodiče. Tím se rodinné vztahy utužily. Zároveň však náročná situace vyvolala i větší míru konfliktů v rodině. Rodiče pod zvýšeným tlakem situace více křičeli a jednali mnohem impulzivněji, což děti vnímaly velmi negativně. Zároveň si děti uvědomovaly, že rodiče musí zastávat mnohem více práce a povinností než před rozpadem vztahu. Jedno z dětí vnímalo jako velmi důležitou pomoc širší rodiny, která zastala část péče.

„Změnil se tvůj vztah s otcem/matkou po odchodu druhého rodiče?“

Kategorie a subkategorie:

Bližší vztah než před rozpadem rodiny

Konflikty s rodičem

Odborná pomoc

Co pomáhá?

Interpretace výzkumníkem: Tato otázka se ve velké míře prolínala s předchozí. Shoda panovala v názoru, že odchod rodiče znamenal pro zbytek rodiny velké sblížení. Jako reakce na velmi náročnou životní situaci přišlo utužení vztahů. Vztah s rodičem neznamenal jen pozitivní změnu, ale objevila se také větší míra konfliktů. Tyto konflikty probíhaly nejčastěji mezi rodičem a dítětem. Jedna z rodin uvedla, že pro ni bylo velmi přínosné zahájit spolupráci se střediskem výchovné péče. V rodině se spolu naučili komunikovat s menší mírou konfliktů.

„Co nebo kdo ti pomohl se s odchodem rodiče vyrovnat?

Kategorie a subkategorie:

Pomoc: laická pomoc, odborná pomoc, náhradní mužský vzor, náhradní ženský vzor

Pocit osamění

Interpretace výzkumníkem: Dotazované děti zde ve velké míře popisovaly rodinné příslušníky a vrstevníky. Jako velmi důležité vnímaly zachovávat vztahy s blízkými a mít v ně důvěru. V rámci odborné péče bylo zmíněno středisko výchovné péče. Jedna z dotazovaných

měla pocit, že v okolí neměla nikoho, komu by se mohla svěřit. Velmi důležitým se pro děti jeví, mít v okolí někoho, kdo jim z části nahrazuje chybějícího rodiče.

„Na koho ses obracel/a, když se ti v životě stalo něco nepříjemného?“

Kategorie a subkategorie:

Laická pomoc

Pocit osamění

Interpretace výzkumníkem: Až na jednu dívku vnímali všichni ostatní, že se v případě potřeby mohli obrátit na nejbližší příbuzné. Zmiňován byl jeden z rodičů, prarodiče a kamarádi. Opět jedna z dotazovaných se s nepříjemnostmi nesvěřovala.

„Zhoršovalo něco nebo někdo situaci po odchodu rodiče?“

Kategorie a subkategorie:

Důvody zhoršení: konflikty s vrstevníky, nový partner, pocit osamění

Interpretace výzkumníkem: V předchozích otázkách byli přátelé zmiňováni jako podporující součást života, v tomto případě však vrstevníci působili jako prvek zhoršení. Opakovaně bylo popisováno, že vrstevníci využívali ochod jednoho z rodičů jako důvod k posměškům. Rozporuplně byl vnímán také nový partner rodiče. I přes to, že byl partner často ukazatelem mužského nebo ženského vzoru, v této otázce byl spíše zmiňován jako důvod ke konfliktům. Jedno z dětí uvedlo, že se v procesu srovnávání s odchodem rodiče cítilo samo.

„Jak se ti dařilo ve škole?“

Kategorie a subkategorie:

Škola: zhoršení prospěchu, problémové chování (fyzická agrese, verbální agrese, nerespektování autorit, nízká frustrační tolerance, touha po pozornosti, úzkosti)

Chybějící rodič

Interpretace výzkumníkem: U více jak poloviny dotazovaných došlo po odchodu rodiče ke zhoršení prospěchu. Jednalo se o zhoršení natolik výrazné, že ho pozorovalo samo dítě, rodič i učitelé ve škole. Mimo zhoršení prospěchu se ve škole objevovaly různé projevy poruch chování. Nejčastěji se jednalo o fyzickou agresi mířenou vůči vrstevníkům. Dále se objevilo sprosté nadávání spolužákům a drzost vůči učitelům. Jeden z dotazovaných přiznává, že byl velmi podrážděný a vadilo mu, že si spolužáci dělají srandu z jeho situace. U jedné dívky se projevil smutek až apatie.

„Jak se ti daří ve škole teď?“

Kategorie a subkategorie:

Aktuální situace ve škole

Odborná pomoc

Co pomáhá?

Interpretace výzkumníkem: Všechny děti se shodují, že je situace ve škole v této době (zima 2024) mnohem klidnější. Všímají si jak zlepšení prospěchu, tak zklidnění vrstevnických vztahů. U dvou dětí došlo k přestupu na střední školu. Zde také popisují spokojenost s aktuální situací. Jeden z dotazovaných vidí za zlepšením spolupráci se střediskem výchovné péče. Naopak druhý dotazovaný vnímá, že situaci ve škole velmi uklidnilo, když měl čas odchod rodiče prožít a nyní je srovnaný s tím, že již rodiče nežijí spolu.

„Máš pocit, že spolužáci narážejí na to, že vyrůstáš pouze s jedním rodičem?“

Kategorie a subkategorie:

Konflikty s vrstevníky

Interpretace výzkumníkem: Zde byly odpovědi velice rozporuplné. Na jedné straně si děti všímaly různých narážek a posměšků na rodinnou situaci. Na druhou stranu uváděly, že si toho spolužáci příliš nevšímali, a naopak z vrstevníků cítily podporu.

„Vidíš nějaké rozdíly u kamarádů, kteří vyrůstají s oběma rodiči?“

Kategorie a subkategorie:

Rodinné vztahy: chybějící rodič, pocit osamění

Volný čas: nedostatek aktivit, nedostatek společného času

Interpretace výzkumníkem: Zde se odpovědi dělily do dvou největších rozdílů. Jedna skupina uvádí, že jí chybí přítomnost druhého rodiče. Uvědomují si zvýšené nároky na rodiče, který děti vychovává. Uvádějí například to, že žena musí v domácnosti zastat i mužskou roli nebo že se mohou svěřovat pouze jedné osobě, nikoli dvěma. S tímto se pojí i pocit osamění, který popsaly dvě děti. Druhá skupina vnímá, že odchod rodiče znamená pro rodinu nedostatek společných aktivit a společného času. Dle představ dětí úplné rodiny chodí spolu více ven a více si povídají. Dále mají dle dotazovaných úplné rodiny i více financí, takže mohou trávit volný čas aktivněji.

„Přeješ si, aby byli rodiče pořád spolu?

(pokud ano) V čem by to bylo lepší?

(pokud ne) V čem je to lepší teď?“

Kategorie a subkategorie:

Ideální situace

Pocit osamění

Nový partner

Bližší vztah než před rozpadem vztahu

Interpretace výzkumníkem: Tři z dětí by si přály, aby rodiče svůj vztah obnovili. Tyto děti uváděly, že by pak mohla být celá rodina spolu. Subjektivně uvádějí, že by se jim potom zlepšil prospěch ve škole, ubylo by problémového chování a necítily by se tak osamělé. Tři z dotazovaných uvedli, že by pro ně byla nejlepší nějaká forma střídavé péče, tak aby byli v kontaktu s oběma rodiči, ale aby rodiče již nežili v jedné domácnosti. Tyto děti vnímají jako důležité zachovávat kontakt s oběma rodiči, uvědomují si však, že vztah rodičů nebyl šťastný. V ideálním případě by si přály, aby si každý z rodičů našel nového partnera. Pokud už rodiče nového partnera mají, většinou se děti shodují na tom, že je důležité, aby byli spolu dva dospělí šťastní. Jedna z dívek si nepřeje, aby byli rodiče stále spolu a zároveň nechce druhého rodiče potkávat.

„Kvůli čemu se doma s otcem/matkou nejčastěji hádáte?“

Kategorie a subkategorie:

Konflikty: problémové chování (nadužívání elektroniky), zhoršení prospěchu, konflikty s rodičem, chybějící rodič

Co pomáhá?

Interpretace výzkumníkem: Většina dětí se shoduje na tom, že nejčastěji se konflikty týkají domácích prací a domácích úkolů. Rodiče vyžadují pomoc v domácnosti a děti ji odmítají dělat. Jeden z dotazovaných zmínil, že doma nechce pomáhat, protože raději tráví čas na počítači. Dále se objevily hádky s rodiči kvůli zhoršení prospěchu a problémovému chování ve škole. V jedné rodině byl důvodem sporů i rodič, který dítě opustil.

„Představ si, že je tvůj kamarád ve stejné situaci jako ty dříve. Odešel mu jeden z rodičů. Co bys tomu kamarádovi poradil?“

Kategorie a subkategorie:

Co pomáhá?

Odborná pomoc

Interpretace výzkumníkem: Tato otázka se skrytě ptá dětí na jejich vlastní potřeby. Přenesením významu na pomoc ostatním se při rozhovorech děti mnohem více otevřou.

Opakovaně děti zmiňovaly jako nezbytný úzký vztah s rodičem a nejbližšími příbuznými. Tyto vztahy byly kotvící silou v nepříjemných situacích. Velkou měrou zde byl zastoupen i vliv vrstevníků, který si dotazovaní často spojovali s radostí a zábavou. Opakovaně bylo zmíněno jako důležité najít si aktivitu, která daného člověka baví a poskytuje mu úlevu (např. malování nebo sport). Neméně důležité se jeví mít v okolí někoho, komu se mohou děti v případě potřeby svěřit. Může se jednat o vrstevníka, rodinného příslušníka nebo o odborníka, ke kterému mají děti důvěru.

4.4 Zodpovězení výzkumných otázek

V této podkapitole budou zodpovězeny výzkumné otázky. Odpovědi na otázky vycházejí z rozhovorů s rodiči i dětmi a dále z případových studií. Otázky na odpovědi se autorka pokusí z části zobecnit. V některých otázkách však z důvodu individuálnosti každé rodiny, bude nutné přistupovat k odpovědím s ohledem na specifika rodin.

4.4.1 VO1: Jaké projevy poruch chování se objevují u dětí po odchodu rodiče?

Tuto otázku vnímá autorka jako stěžejní pro diplomovou práci. S ohledem na celkový přístup střediska výchovné péče, kde získala autorka kontakty na rodiny účastnící se tohoto šetření, se autorka rozhodla pro kódování jednotlivých projevů poruchy chování nikoli pro kódování komplexní diagnózy poruchy chování. Středisko výchovné péče, kde probíhal výběr respondentů zastává myšlenku, že s dětmi s problémovým chováním je třeba pracovat co nejdříve, aby se předešlo zhoršení projevů. Proto se do střediska výchovné péče dostávají také děti, které nesplňují definici poruchy chování dle Mezinárodní klasifikace nemocí nebo Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch. I přes to jsou jim nabídnuty služby střediska.

Informace o projevech poruch chování autorka čerpala z rozhovorů s rodiči i dětmi. Nadále vycházela z případových studií, kde bylo možné srovnat také pohled odborníků. Primárně však autorka vyhodnocovala odpovědi z rozhovorů s rodiči na otázky 1 („Z jakého důvodu navštěvujete se synem/dcerou středisko výchovné péče?“), 11 („Pozoroval/a jste změny v chování dítěte po odchodu partnera?“), 14 („Byl/a jste někdy v kontaktu se školou z důvodu problémového chování syna/dcery?“), 20 („Kvůli čemu máte doma se synem/dcerou nejčastěji rozepře?“). Z rozhovoru s dětmi byly využity otázky 2 („Proč jsi začal/a docházet do střediska výchovné péče?“), 9 („Změnilo se tvé chování po odchodu rodiče?“), 15 („Jak se ti dařilo ve škole po odchodu rodiče?) a 20 („Kvůli čemu se doma s otcem/matkou nejčastěji hádáš?“).

Při vyhodnocení těchto otázek se u dětí objevila velká škála projevů chování, které společnost vnímá jako problémové. Nejprve zde bude vložen přehled projevů poruch chování, které se u dotazovaných dětí objevily, následně se autorka pokusí o přehlednější rozdělení jednotlivých projevů do skupin. Tyto skupiny navrhuje sama autorka a nevycházejí z žádných klasifikací jiných autorů.

Jako projevy poruch chování se u dětí objevovalo:

- **Nerespektování autorit** – nejčastěji mířeno proti rodičům, širší rodině nebo učitelům ve škole. Objevovalo se také ve volnočasových kroužcích.
- **Fyzická agrese** – měla nejčastěji podobu strkání nebo žďuchání, ojediněle i útoky pěstmi nebo kopání. Převážně cílena proti spolužákům a vrstevníkům. Dále se objevovaly fyzické útoky na sourozence.
- **Verbální agrese** – objevovalo se, jak užívání sprostých slov a nadávek, tak cílené ponižování okolí. V některých případech nabývaly verbální útoky až podobu šikany ve školním kolektivu nebo psychického týrání v domácnosti. Nejčastěji bylo směřováno proti vrstevníkům, objevovaly se však i nadávky směrem k rodičům a učitelům.
- **Zneužívání návykových látek** – tento projev problémového chování velmi úzce souvisel s nevhodností party, která je popsána výše. Zneužívání návykových látek se vyskytovalo spíše ojediněle. Objevilo se však zneužívání marihuany a kouření cigaret.
- **Impulsivita** – tento projev byl zastoupen pouze u jedné z dotazovaných rodin. Matka popisovala impulsivní chování dcery v reakci na odchod otce.
- **Nadužívání elektroniky** – u introvertnějších dětí se objevovala tendence užívat elektroniku jako předmět dosycení pocitů osamělosti. Následně se čas strávený u elektroniky stával důvodem sporů mezi dítětem a rodičem. Děti pro čas strávený na počítači nebo telefonu, zanedbávaly domácí i školní povinnosti.
- **Nízká frustrační tolerance** – i přes to, že nízká frustrační tolerance se v literatuře neobjevuje ve spojitosti s poruchami chování, autorka se rozhodla ji zahrnout do přehledu problémových projevů chování. A to hlavně z toho důvodu, že byla u dětí zastoupena velmi výrazně. Frustrační tolerance u dětí po odchodu rodiče byla nižší než u vrstevníků. Dotazované děti nejčastěji popisovaly, že se velmi rychle naštvaly, a to hlavně v situacích, kdy se někdo zmínil o jejich rodině. Popisovaly, že nejsou schopny ovládnout svůj vztek. Tato neschopnost zvládnutí svých emocí plodila další problémové chování.

- **Úzkost** – úzkost nebývá včleňována do projevů poruch chování, pro přehlednost se ji však autorka rozhodla přičlenit do této oblasti. Pocity úzkosti se objevovaly u více dotazovaných dětí. Jednalo se o pocit zvýšeného strachu, který se objevoval v kombinaci s nízkým sebevědomím nebo strachem z opuštění.
- **Touha po pozornosti** – nejedná se o problémové chování jako takové. I přes to, však ve větší míře působí rušivě. U dotazovaných dětí se objevovala zvýšená touha po pozornosti často doprovázena nevhodnými projevy, jako je vykřikování, shazování věcí, zvyšování hlasu atd. Až jednotlivé projevy mohou spadat do oblasti problémů v chování. Autorka se však rozhodla nechat tento projev jako celek, protože je vyvoláván z opakujících se důvodů. Z rozhovorů vyplývá, že touha po pozornosti byla často spojována s pocitem osamocení po odchodu rodiče.
- **Infantilní chování** – ojedinělý projev chování, zmiňován pouze u jedné rodiny. V tomto případě však natolik výrazný, že je zde popsán. U jedné z dotazovaných dívek se objevila touha po tom, být mladším dítětem. Z psychologického vyšetření vyplynulo, že projevovat se jako mladší znamená větší pozornost rodičů. Úzce tedy souvisí s touhou po pozornosti.

V kombinaci s problémovým chováním se u dětí objevovala i touha patřit do kamarádské party. Dotazované děti měly tendenci vyhledávat spíše party, které tráví čas závadovým způsobem. Nevhodnost trávení času v tomto kolektivu se objevovala zvýšenou mírou problémového chování.

Autorka při zpracovávání rozhovorů a případových studií zjistila opakující se okolnosti, které se objevily v reakci na osobnostní změny a problémové chování dětí. Výrazně přispívaly k celkovému stresu. A zároveň se objevily v reakci na odchod jednoho z rodičů. K těmto důsledkům patří:

- **Konflikty s vrstevníky** – u všech dotazovaných dětí došlo po odchodu rodiče ke konfliktům se spolužáky a kamarády. Někteří uváděli jako důvod hádek svůj nahromaděný vztek a lítost. Jiné děti zmiňovaly, že se jim vrstevníci smáli, protože nemají jednoho rodiče. U většiny dětí došlo po odchodu rodiče zároveň k ukončení několika přátelství.
- **Konflikty s rodiči** – odchod rodiče byl pro celou rodinu zátěží, která vedla ke zvýšenému stresu všech zúčastněných. Zároveň bylo nutné nastavit nový rodinný systém, který by zaručil zajištění potřeb všem zúčastněným. Tato náročná životní situace proto vedla i k častějším konfliktům mezi dětmi a rodičem, který na výchovu

dětí zůstal sám. Opakovaně se v rodinách objevovala neschopnost mluvit o náročných věcech. Odchod rodiče byl pro některé rodiny tabu.

- **Zhoršení prospěchu** – po odchodu rodiče u několika dětí došlo ke zhoršení prospěchu. Jednalo se o natolik výrazné zhoršení prospěchu, že bylo řešeno se zákonnými zástupci. U některých dětí se prospěch zhoršil až do té míry, že hrozilo opakování ročníku. Způsobeno bylo nepozorností, nedostatečnou domácí přípravou nebo nezájmem o učivo.

Zde autorka přikládá schéma (Obr. 1) změny chování, které se u dotazovaných dětí objevilo v reakci na odchod rodiče.

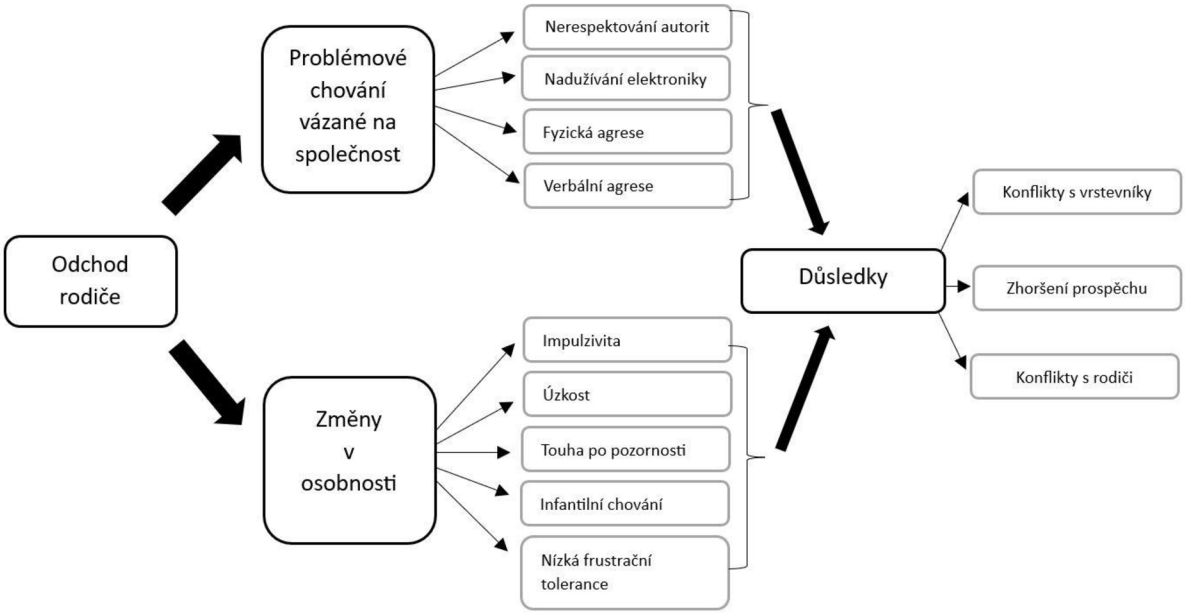

Obr. 1. Schéma změny chování u dětí v reakci na odchod rodiče

S rozporem s těmito informacemi je následující zjištění. A to, že u některých dětí se objevily projevy problémového chování jako reakce na zavedení střídavé péče. Pro některé z dotazovaných dětí byla střídavá péče natolik zátěžová, že se objevilo problémové chování. Jednalo se hlavně o projevy poruch chování spojené s úzkostmi. Děti nechtěly druhého rodiče potkávat a začaly se u nich objevovat úzkosti. U jedné z dívek byla střídavá péče natolik nevyhovující, že začala přemýšlet o sebevraždě. Pokud se u dětí objevilo problémové chování jako reakce na střídavou péči, odchod rodiče byl naopak spojen se zklidněním situace. Došlo ke zlepšení subjektivního pocitu spokojenosti i zlepšení chování.

Při analýze výpovědí z rozhovorů bylo u dvou dětí zmiňováno problémové chování již před rozpadem vztahu. Jednalo se o impulzivitu, nerespektování autorit a touhu zapadnout

do problémové party vrstevníků. Rodiče shodně popisovali, že po odchodu rodiče došlo ke zhoršení problémového chování. Neměnila se příliš povaha problémového chování, ale změnila se intenzita.

Celkově lze tedy říci, že u dotazovaných dětí se objevila široká škála problémového chování. U každého z dětí se projevovalo problémové chování specificky a nelze uvést jednotný případ problémového chování. Zároveň však vyšlo najevo, že odchod rodiče je z části spojen s rozvojem problémového chování. Toto problémové chování však lze mírnit a pracovat na změně chování. Pozitivní mechanismy ke zklidnění problémového chování budou zpracovány níže.

4.4.2 VO2: Co pomáhá dětem s adaptací na novou rodinnou situaci?

Interpretace této výzkumné otázky koresponduje s následujícími otázkami z rozhovoru s dítětem: 8 („Jak ses cítil/a po odchodu jednoho z rodičů?), 11 („Změnil se tvůj vztah s otcem/ matkou po odchodu druhého rodiče?“), 12 („Co nebo kdo ti pomohl se s odchodem rodiče vyrovnat?“), 13 („Na koho ses obracel/a, když se ti v životě stalo něco nepříjemného?“), 14 („Zhoršovalo něco nebo někdo situaci po odchodu rodiče?“) a 21 („Představ si, že je tvůj kamarád ve stejné situaci jako ty dříve. Odešel mu jeden z rodičů. Co bys tomu kamarádovi poradil?“). Autorka však využila také informace získané v jiných otázkách. Pro komplexnější informace autorka využila informace získané z rozhovoru s rodiči a z případové studie.

Všeobecně lze říci, že pro děti, se kterými byl udělán rozhovor, znamenal odchod rodiče traumatizující zážitek. Tento nepříjemný zážitek může ovlivnit život daného jedince, míra ovlivnění však závisí na různých proměnných. Dotazované děti uváděly, že po odchodu rodiče cítily osamění, vztek, ale také smutek. Tyto emoce ovlivňovaly prožívání i chování dětí po různou dobu a v různé intenzitě. U dvou dotazovaných dětí došlo k rozpadu rodiny ještě v době, kdy byly děti malé a odchod rodiče si nemohly pamatovat. I u těchto dětí byl však odchod rodiče natolik traumatizující, že ovlivnil jejich vývoj. Projevovalo se to například problémovým chováním, zvýšenou touhou po náhradním vzoru nebo pocity osamění.

Z odpovědí na otázky v rozhovorech vyplynulo, že po rozpadu rodiny došlo ke sblížení mezi dítětem a rodičem. Blízký vztah s rodičem byl jedním z kompenzačních mechanismů, který se u dotazovaných dětí objevil. Děti shodně uváděly, že největší oporou pro ně byl rodič. Často však byla zmiňována také důležitost širší rodiny. I přes sblížení, se v rodinách objevovala větší míra konfliktů. Odchod rodiče provázely častější hádky s rodiči i sourozenci, pocity nepochopení a odtažitosti. Děti nevěděly, jak projevovat své emoce, a tak docházelo ke slovním

i fyzickým útokům na rodiče. Zde je jistá ambivalentnost pocitů. Rodič je vnímán jako největší opora, zároveň však proti němu dítě cílí svou frustraci.

S ohledem na vývoj dítěte vzrůstala i důležitost vrstevnických vztahů. Vrstevnické vztahy pomáhaly dětem zapomenout na náročnou situaci. Nejvíce si dotazovaní cenili humoru a pochopení, který přicházel ze strany přátel. Některé z dotazovaných dětí, po odchodu rodiče, měly tendenci navazovat přátelské vztahy s dětmi, které také vyrůstaly pouze s jedním rodičem. Cítily zde větší míru pochopení než u kamarádů, kteří danou situaci nikdy neprožili. Stejně jako u rodičů, je vztah s vrstevníky pro děti zároveň velmi přínosný, ale může být také důvodem nadměrného stresu. Opakovaně u dětí docházelo k tomu, že měly s vrstevníky konflikty, protože byl odchod rodiče důvodem k ostrakizaci.

Po důkladné analýze rozhovorů a případových studií bylo zjištěno, že pro děti je důležité mít v okolí někoho, kdo dítěti nahrazuje chybějící mužský nebo ženský vzor. Děti toužily po pozornosti chybějícího rodiče a pokud se jim této pozornosti nedostávalo, snažily se ve svém okolí navázat vztah s někým, kdo mohl roli rodiče částečně zastoupit. Důležitost mužského nebo ženského vzoru si uvědomovali také etopedi střediska výchovné péče. Objevovala se opakující tendence pokusit se v rodinách a blízkém okolí najít někoho, kdo by mohl daný vzor zastoupit. Zástupným vzorem byli prarodiče, učitelé i noví partneři. Pokud se v okolí našel někdo vhodný, objevila se snaha částečně zapojit daného člověka do péče o dítě. Přítomnost náhradního dospělého v životě dítěte vedla k částečnému zlepšení chování dítěte.

Pokud rodič navázal nový partnerský vztah znamenalo to pro dítě další velmi náročnou situaci. Vytváření nového rodinného systému sebou neslo větší míru konfliktů, a to jak mezi dítětem a rodičem, tak mezi rodičem a novým partnerem. V některých rodinách se povedlo dosáhnout toho, že nový partner částečně nahradil chybějícího rodiče a vytvořil si s dítětem blízký vztah. Jednalo se však o náročný proces, který trval až několik let. Vztah mezi novým partnerem a dítětem ve většině případů zůstal křehký. Blízký vztah s novým partnerem rodiče měl pozitivní vliv na pocit spokojenosti u dětí. Děti, které měly blízký vztah s novým partnerem se necítily tolik osamělé. Naopak v některých rodinách došlo k tomu, že si dítě k novému partnerovi nevytvořilo vztah. V takovém případě to vedlo k častým hádkám v rodině, které vedly k ukončení vztahu. Rodiče vnímali, že nový partner je pro děti vzorem v tom, jak se mají v dospělosti chovat. Zároveň se shodovali na tom, že je pro ně důležité, aby děti měly vhodný vzor i v tom, jak společně ve vztazích komunikovat a jak by se k sobě dva dospělí měli v partnerství chovat.

Nepostradatelnou součástí byla pro spoustu dětí také možnost odborné pomoci. Všechny oslovené děti docházely do střediska výchovné péče, kde spolupracovaly s etopedy. Daný

klíčový pracovník (nejčastěji ambulantní etoped) si vytvořil s dítětem blízký vztah. Dítě tak mělo možnost pravidelně sdílet své pocity a dostávalo zpětnou vazbu na své chování. Docházelo také k práci s celým rodinným systémem s cílem zklidnění náročné situace. Děti dále navštěvovaly například sociálně aktivizační službu nebo charitu.

Dalším adaptačním mechanismem bylo trávení volného času aktivitami, které dítě baví. Mezi aktivity patřil sport, tvoření i poslech hudby. Sport celkově byl velmi často zmiňován v souvislosti se zlepšením nálady. Vhodné trávení volného času v kombinaci s vrstevnickými vztahy, vedlo u dětí ke snížení stresu a snazšímu vyrovnání se s odchodem rodiče.

4.4.3 VO3: S jakými komplikacemi se potýkají rodiče při výchově dítěte po odchodu partnera?

Zpracování druhé výzkumné otázky bude korespondovat primárně s odpověďmi rodičů v rozhovoru. Vychází z otázek 21 („Jak jste Vy prožíval/a odchod partnera?“), 22 („Co pro Vás bylo nejtěžší po odchodu partnera?“) a 23 („V jakých ohledech se změnil Váš život?“). Dále jsou informace čerpány z případových studií

Konec dlouholetého vztahu je velmi náročný, mnohem náročnějším se však stává, pokud člověk musí v období po ukončení vztahu zajistit péči o dítě. Kvůli tomu jsou na jedince kladeny mnohem vyšší nároky. Autorka se zde nebude nadále zabývat tématem ukončení vztahu, ale spíše se zaměří na komplikace spojené s péčí o děti.

I přes to, že většina dotazovaných rodičů po ukončení vztahu cítila úlevu, tak se dostavily pocity osamění. Většina rodičů uvedla, že ukončení vztahu pro ně bylo náročné, ale negativní pocity zastínil pocit úlevy. Někteří rodiče se za tento pocit styděli nebo si ho vyčítali. Po pocitu úlevy se však dostavila tíha strachu. Rodiče si pokládali otázku: „Jak dokážu zabezpečit rodinu?“ a mnoho dalších otázek.

Rodiče se příliš neshodovali v tom, co po odchodu partnera vnímali jako nejvíce zatěžující. Někteří rodiče popisovali strach z nedostatečného finančního zabezpečení. Rodič byl mimo péči o dítě nucen najít si lépe placenou práci nebo si najít bydlení spojené s nižšími náklady. Nedostatek financí byl pak spojen s pocity méněcennosti. Další dotazovaní měli strach z péče o děti. Zda dokáží dostatečně dobře pečovat o děti a zda výchova dětí bude pro jednoho dospělého zvládnutelná. Rodiče mnohem lépe zvládali péči o děti, pokud měli podporu blízké rodiny a přátel.

Po delším časovém období se u rodičů objevovala pochybnost toho, zda péče pouze jednoho rodiče je dostatečná pro zdravý vývoj dítěte. Kladli si otázku toho, zda chybějící vzor v životě dítěte nebude mít negativní vliv. Matky se obávaly toho, že nejsou dostatečně důsledné

a nenaučí své děti řádu a povinnostem. Otec se obával toho, že o děti nedokáže dostatečně láskyplně pečovat. Rodiče se poté snažili nahradit chybějícího rodiče, a tak přejímali role opačného pohlaví. Některé matky popisovaly, že se naučily být více důsledné jen z toho důvodu, aby v domácnosti udržely nastavená pravidla. Tato pozice jim však nebyla vlastní a byla jim nepříjemná. Strach z chybějícího vzoru se výrazně zlepšil ve chvíli, kdy se v okolí dítěte objevil někdo, kdo zastal kompetence chybějícího rodiče.

Zatěžující bylo pro rodiče také zjištění, že při péči o děti a docházení do práce nemají dostatek času a energie pro své aktivity. Rodiče popisovali vyčerpání a také frustraci z nedostatku času, který mohou věnovat svým zálibám. Nedostatek volného času vedl ke zvýšení frustrace a následným konfliktům s dětmi. Rodiče zároveň cítili tíhu odpovědnosti za své děti, která jim nedovolila odpočinout si. Nedostatek energie a odpočinku dále vedl k rezignaci ve výchově. Problémové chování dětí bylo pro rodiče velmi zatěžující, ale opakovaně se objevovala myšlenka, že problémy s chováním již rodič nemůže řešit, protože je příliš unavený nebo mu na to nezbývá čas. Z praktického hlediska rodiče nemohli natolik pravidelně docházet na schůzky do školy a do dalších zařízení, protože museli finančně zabezpečit rodinu a postarat se o chod domácnosti.

S odstupem času někteří rodiče uvádějí, že díky náročné životní situaci po odchodu partnera získali větší sebevědomí. Naučili se také nové věci a osvojili si nové dovednosti. Díky tomu v následujících letech dokázali lépe prosadit svůj názor a být odolnější vůči stresu.

4.4.4 VO4: Jaké možnosti podpory využívají rodiče po odchodu partnera?

Výsledky spojené s touto výzkumnou otázkou vycházejí primárně z analýzy rozhovorů s rodiči. Autorka při analýze vychází z otázek 4. („Vyhledal/a jste i jinou podpůrnou službu?“), 24 („Kde jste hledal/a pomoc?), 25 (Jak dlouho Vám trvalo pomoc najít?“), 26 („Co nebo kdo Vám pomáhá výchovu dítěte zvládnout?“) a 27 („Kdybyste měl/a poradit osobě, která také přišla o partnera a je ve stejné situaci jako Vy dříve. Co byste jemu/jí poradil/a?“). Pro komplexní přehled všech podpůrných jevů po odchodu partnera autorka analyzovala i zbylé odpovědi a případové studie.

Pro přehlednost je tato odpověď na výzkumnou otázku členěna do tří kategorií, které vycházejí z analýzy informací. Jedná se o kategorie odborná pomoc, laická pomoc a další podpůrné jevy. Tyto tři kategorie vyvstaly po zakódování rozhovorů.

Jako první, bezprostředně po odchodu partnera, rodiče většinou využívali strategii odpoutání pozornosti. A tedy zaměření pozornosti na nějakou činnost nebo osobu. Shodně rodiče vypovídali, že jim velmi pomohlo zaměřit svou pozornost na péči o děti. Pro část z rodičů

se děti staly prostředkem pro kompenzování ztráty partnera. To však děti ovlivňovalo jak pozitivně, tak negativně. U některých rodin došlo k prohloubení vzájemného pouta mezi rodičem a dítětem. U jedné z rodin však naopak došlo k tomu, že se dítě cítilo přehlceno starostmi rodiče. Dalšími prostředky pro zvládnutí ztráty partnera byly volnočasové aktivity. Zde byla škála aktivit velmi pestrá, od sportu, přes aktivity s dětmi až po tvoření.

Další velmi důležitý faktor zvládnutí stresu, bylo navázání přátelských i intimních vztahů. Rodiče shodně vnímali jako velmi prospěšné, obklopit se pár přáteli a rodinou. Pokud měli rodiče dobré vztahy s blízkou rodinou, popisovali situaci jako snáze zvládnutelnou. U některých dotazovaných rodina (prarodiče, strýcové, tety, sourozenci) přebírala část rodičovských povinností. Pomáhali například s péčí o děti, se zajištěním bydlení, ale také s trávením volného času. Dotazovaní rodiče často zmiňovali důležitost přátel a kolegů v práci. Přátelé pro rodiče znamenali jiné sociální prostředí, kde mohou buď sdílet své starosti nebo naopak mají možnost zapomenout na obtížnou rodinnou situaci. Mimo rodinu a přátele byl často zmiňován nový partner jako způsob vyrovnání se s rozpadem vztahu. Pět ze sedmi rodičů si po ukončení vztahu našlo nového partnera. Nově navázaný vztah pak byl pro rodiče velmi důležitý, snižoval stres a odbourával pocit osamění. V oblasti laické pomoci byla velmi oceňována pohotovost blízkých vztahů. Rodiče měli možnost oslovit své přátele a partnery v případě nutnosti rychle a efektivně. Naopak mnohem méně pohotové bylo pro rodiče oslovit odborníky, kteří by rodině s náročnou situací pomohli.

Odbornou pomoc rodiče zmiňovali v mnohem menší míře než pomoc laickou. Důležitost odborné pomoci však nepopírali. Již z důvodu výběru účastníků rozhovoru vychází informace, že všechny rodiny kontaktovaly spádové středisko výchovné péče. Spolupráci se střediskem výchovné péče navázaly všechny rodiny dobrovolně. Všechny rodiny využily ambulantní formu spolupráce. U některých dětí nedostačovala ambulantní spolupráce, a tak přešly do stacionáře. Ve většině případů první odborné poradenství při výskytu problémového chování dítěte poskytla škola. Co se týče poradenství v oblasti práva, zde některé rodiny po rozvodu využily možnost spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte. Dále byly zmiňovány sociální služby, jako například sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi nebo charita. I přes to, že se tyto organizace přímo nesoustředí na péči o rodinu po rozvodu nebo rozchodu, rodiče vnímali důležitost těchto organizací.

5 DISKUZE

V této kapitole autorka shrnuje své šetření v kombinaci s částí teoretické části. Zamýšlí se nad limity i přínosy do praxe. Diskutuje své zpracování včetně výsledků práce s odkazem na metodologii.

5.1 Zhodnocení práce

Autorka dle zvyklostí rozdělila diplomovou práci do dvou hlavních částí. V teoretické části (viz kap. 1 a 2) autorka popisuje hlavní východiska zaměřená na rodinu, neúplnou rodinu a projevy poruch chování. Teoretická část seznamuje s hlavními tématy, o které se opírá šetření v praktické části této práce. V jednotlivých kapitolách se autorka snažila uvádět aktuální zdroje, v některých oblastech však byla nucena uvést i starší zdroje, protože nenalezla dostatek aktuálních výzkumných zpráv, knih a článků.

Praktickou část uvádí podrobná metodika práce (viz kap. 3). V kapitole je podrobně popsán průběh výzkumného šetření včetně použitých metod. K výzkumnému šetření byl použit kvalitativní přístup. Následně autorka prezentuje nejdelší kapitolu, která uvádí veškeré informace spojené se samotným šetřením (viz kap. 4). Nejprve autorka provedla jednotlivé rozhovory s rodiči a dětmi. Části doslovných přepisů rozhovorů (viz kap. 4.2), podstatných pro zodpovězení výzkumných otázek, jsou v práci vloženy včetně jednotlivých kódů. Celkové doslovné přepisy rozhovorů se autorka, s ohledem na zachování anonymity zúčastněných rodin, rozhodla nezveřejnit. K nahlédnutí budou připraveny na obhajobě diplomové práce a následně budou dostupné na vyžádání u autorky. Sekundární interpretace rozhovorů pomohla autorce přehledně seskupit veškeré důležité informace. Pro podporu či rozporování informací získaných z rozhovorů autorka důkladně studovala informace vedené ve spisech střediska výchovné péče a následně z nich vyhotovila případové studie (viz kap. 4.1). Stěžejní je v této práci kapitola zodpovídající výzkumné otázky (viz kap. 4.4). Zde autorka zpracovala veškeré dostupné informace a pokusila se zodpovědět výzkumné otázky.

Autorka se domnívá, že metody použité pro získání a vyhodnocení dat byly použity vhodně a umožnily získat maximální množství relevantních informací k zodpovězení výzkumných otázek. Autorka si taktéž uvědomuje limity této práce, které budou uvedeny v následující kapitole.

5.2 Limity výzkumného šetření

Po zpracování empirické části autorka vnímá jako hlavní limit celkový rozsah práce. Při důsledném zodpovídání výzkumných otázek bylo zapotřebí velké množství dat, ty mohou v celkové práci ubírat na přehlednosti. Délka a rozsah rozhovorů poskytl autorce dostatek informací. Délka rozhovoru primárně s rodiči byla příliš dlouhá a některé otázky se nakonec s ohledem na výzkumné otázky nejeví jako relevantní. Zároveň si autorka uvědomuje, že výběrem respondentů mohlo dojít k částečnému zkreslení pohledu na výchovu dětí v neúplných rodinách. Všechny rodiny, které se podílely na šetření, spolupracují se střediskem výchovné péče. Je zde tedy předpoklad, že se u dotazovaných dětí objevilo problémové chování častěji než u intaktních vrstevníků. Následný výzkum zaměřený na porovnání problémového chování u rodin nespolupracujících se střediskem výchovné péče by mohl dané téma osvětlit. Výběr rodin probíhal pouze v jednom zařízení, výsledné informace tedy mohou být zkresleny, jak metodickým vedením zaměstnanců (etopedů), tak geografickou homogenitou. Dalším limitem se jeví značná subjektivita výroků v rozhovorech. K doplnění informací sloužily případové studie, které však z důvodu zápisů etopedů z části sdílely subjektivní pohled. Tato myšlenka koresponduje s tím, že limitem mohl být osobní přístup autorky, která v daném zařízení pracuje.

5.3 Rešerše

Prvním záměrem autorky bylo vyhledávat a procházet výzkumy s podobnou tématikou. Autorka se snažila vyhledat primárně akademické práce s podobným tématem, aby předešla opakovanému zkoumání problému.

Neúplnou rodinu do souvislosti s rizikovým chováním dětí dává jedna z bakalářských prací. Autorka zde zpracovala čtyři případové studie (Pokrývalová, 2024 [online]). Výsledky výzkumu jsou podobné jako v této práci. Shodně vychází předpoklad, že neúplná rodina má vliv na vznik problémového chování. Tato diplomová práce se však snaží zaměřit také na to, co rodinám pomáhá a jak problémovému chování předcházet, nebo jak ho mírnit.

Podobným, avšak ne shodným tématem se zabývala autorka bakalářské práce při výzkumu zaměřeném na oblast bydlení neúplných rodin s podporou sociálně aktivizační služby (Dudková, 2022 [online]). Podobně jako v tomto výzkumu je i v uvedeném výzkumu použita metoda sběru dat pomocí polostrukturovaného rozhovoru a analýzou dokumentů. Ve výzkumu byla primárně zpracována oblast bydlení, která z části koresponduje s výsledky výzkumu v této diplomové práci.

Výchovou v neúplných rodinách se zabýval i třetí výzkum. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, jaké názory na výchovu mají dospělí lidé, kteří vyrůstali v neúplné rodině (Trumhová, 2020 [online]). Podobnost je spatřována ve zjištění, že děti z neúplných rodin jsou samostatné. Zároveň ve výzkumech byla zpracována také oblast příchodu nového partnera do rodiny. Zde se autorky shodují, že příchod partnera byl pro většinu rodin velkou zátěží, ale následně byla přítomnost nového partnera v životě dětí přínosná.

Nejpodobnějším výzkumem se jeví starší diplomová práce zaměřená na minimalizaci výchovných a vzdělávacích problémů dětí v neúplných rodinách (Krumlová, 2016 [online]). Zde se autorka zamýšlela nad vhodností výchovných strategií rodičů a shodně s tímto výzkumem hledá věci, které dětem pomáhaly vyrovnat se s odchodem jednoho z rodičů. V obou výzkumech se shodně ukázala důležitost vztahu s rodinou a vrstevníky.
Autorka nadále nenalezla diplomové práce s podobným tématem mladší 5 let.

Následně autorka vyhledávala převážně zahraniční výzkumy a články týkající se neúplných rodin.

Velmi důležitý článek se zabývá zkoumáním psychosociálních problémů u dětí z úplných (nukleárních) a neúplných rodin. Ve výzkumu byl použit dotazník silných stránek a obtíží (SDQ). V tomto dotazníku vyšlo najevo, že děti z neúplných rodin mají výrazně horší skóre v problémových subškálách, což vede ke zvýšené psychické zátěži (Kuruczová a kol., 2020 [online]).

Jeden z výzkumů se zaměřuje na efektivitu terapie u dětí s problémovým chováním z neúplných rodin. Výzkum potvrdil, že problémové chování dětí klesá až o třetinu vlivem terapie. Výzkum byl prováděn pouze v pěti rodinách a jeho výsledky tedy nelze zobecňovat (Bernards, 2022 [online]). Autorka souhlasí s tvrzením, že dlouhodobá péče odborného pracovníka je pro rodinu velkým přínosem. Není však nezbytně nutné využívat jeden terapeutický přístup.

Zajímavým článkem se jeví Švédský výzkum zaměřený na to, jak vyrůstání v neúplné rodině ovlivňuje ekonomickou situaci dospělého. Výzkum potvrdil, že vyrůstání v neúplné rodině vede k horším budoucím výdělkům v dospělosti. Nejčastěji z důvodu toho, že rodiče neměli dostatek financí na vzdělání dětí (Mikaelsson, 2023 [online]). Toto zjištění z části koresponduje s tím, že rodiny s jedním rodičem zažívají finanční problémy. Tíživá finanční situace však není přítomna u všech dotazovaných rodin. Je zde tedy předpoklad, že i jeden rodič dokáže dostatečně finančně zabezpečit rodinu.

Péčí o děti se speciálními potřebami v neúplných rodinách se zabývá výzkum z Indonésie. Ten přináší pohled na to, že samotná péče o dítě se speciálními potřebami je pro rodiče náročná.

Mnohem náročnější je v neúplných rodinách (Kalalo, 2024 [online]). Shodně s tímto výzkumem i v této diplomové práci autorka objevila zvýšený pocit osamění u rodičů a důležitost přátel a rodiny pro rodiče, kteří po odchodu partnera pečují o děti sami.

Důležitost volnočasových aktivit si uvědomuje také pan Kučera, který jako speciální pedagog založil kroužek capoiery pro děti s poruchami chování (Cerqueirová, 2023[online]). S odkazem na výzkum této diplomové práce je vnímána důležitost volnočasových kroužků pro děti z neúplných rodin.

5.4 Návrhy do praxe

Z výzkumného šetření vyplynulo, že faktor neúplné rodiny má vliv na problémové chování dětí. Autorka se mimo jiné zamýšlela nad tím, čím je výzkumné šetření přínosné do praxe. Z již prezentovaných zjištění je patrné, že problémovému chování dětí v neúplných rodinách lze předcházet, ale také je možné toto chování ovlivňovat i následně.

Z hlediska prevence vzniku problémového chování u dětí z neúplných rodin se jeví jako nejdůležitější otevřená a jasná komunikace v rodině. Možnost sdílení pocitů byla důležitá i v přátelských vztazích, a to jak pro rodiče, tak pro děti. Je tedy důležité podporovat vrstevnické vztahy dětí a umožnit jim kontaktovat děti, které si také prošly odchodem jednoho z rodičů. Toto zjištění může být podkladem pro zřizování vrstevnických skupin a seznamování dětí s podobným osudem v různých službách a zařízeních. Pro rodiče měli přátelé význam spíše relaxační. Spokojení rodiče dokázali lépe podpořit své děti v náročném období. Zde se jeví jako důležité delegování péče o děti, což rodičům umožňuje věnovat se svým osobním zájmům. Pro organizace pracující s neúplnými rodinami je toto zjištění důležité pro to, aby se pokusili rodině pomoci se zajištěním péče o děti, pokud je to v jejich kompetencích.

Spolupráce se středisky výchovné péče je navazována až v případě, že se u dětí problémové chování objeví. Pro práci etopedů ve střediscích výchovné péče je podstatným zjištěním důležitost vztahové osoby ve středisku. Všechny rodiny se shodují, že péče střediska výchovné péče jim byla přínosná. Přínosnost však záležela na vztahu rodiče, dítěte a etopeda. V tomto případě se jeví jako důležité navazovat blízké vztahy s dětmi i rodiči a poskytnout jim bezpečné prostředí pro sdílení pocitů. Pokud je problémové chování dítěte natolik závažné, že ovlivňuje jeho vrstevnické vztahy a vztah s rodičem, jeví se jako přínosné rodinám nabídnout stacionární nebo internátní formu spolupráce.

Specifika neúplných rodin jsou pro některé odborníky neznámá a bylo by vhodné vytvořit edukativní workshop nebo kurz zaměřený na seznámení odborníků s pohledem na neúplné rodiny. Tyto kurzy již existují, jejich propagace je však nedostatečná.

Zpracování tohoto šetření může být prospěšné i pedagogům ve školách. Škola je prvním zařízením, kde se problémové chování dětí řeší. Pokud pracovníci školy rychle předají kontakt na další organizace a služby rodinám, může dojít k rychlejšímu a efektivnějšímu řešení problémového chování. Možným řešením se jeví aktivně využívat nabízené služby školního poradenského pracoviště a v případě potřeby se neprodleně obracet na další odborníky.

Z pohledu sociálních pracovníků se jeví jako důležité spolupracovat se školami i dalšími zařízeními. Efektivně nastavená spolupráce může pozitivně ovlivnit řešení problému. Pružná výměna informací, s písemným souhlasem zákonného zástupce, umožňuje nastavit jednotný přístup k rodině a navrhovat vhodné možnosti řešení. Zároveň rodina nemusí jeden problém řešit s několika službami a předchází se tak přehlcení členů rodiny.

Z rozhovorů vyplynulo, že někteří rodiče nespolupracovali po delší dobu s žádnou odbornou službou z důvodu toho, že neměli povědomí o tom, jaké organizace či zařízení existují. Zde se jeví jako vhodné vybudovat přehlednou síť spolupracujících organizací. Možnost stručného přehledu organizací s odkazem na webové stránky a kontaktní telefony by mohla rodinám usnadnit navázání spolupráce s jednotlivými službami.

ZÁVĚR

Předložená diplomová práce se zabývá tématem problémového chování u dětí z neúplných rodin. Teoretická část obsahuje popis rodiny jako systému se zvláštním zřetelem na neúplné rodiny. Druhou kapitolu teoretické části této práce tvoří specifikace poruch chování a problémového chování. Autorka zde popisuje také možnosti podpůrných služeb a zařízení pro neúplné rodiny. Praktická část diplomové práce zahrnuje výzkumné šetření. Ke sběru dat byl použit rozhovor doplněný o informace z případových studií. Hlavním cílem bylo zjistit, jaké projevy poruch chování se objevují u dětí, které vyrůstají v neúplné rodině. Stanovený cíl diplomové práce byl naplněn. Tomuto cíli odpovídá také první výzkumná otázka (VO1). Autorka při důsledné analýze rozhovorů a případových studií objevila dvě skupiny projevů poruch chování. První skupinou bylo problémové chování, které bylo vázáno na společnost. Zde je možné zahrnout nerespektování autorit, fyzickou a verbální agresi a nadužívání elektroniky. Odchod rodiče však měl vliv také na osobnostní změny, ty autorka označilo jako druhou skupinu projevů. U dětí se objevovala ve větší míře impulzivita, úzkost a nízká frustrační tolerance. Dále děti upoutávaly pozornost nevhodným způsobem a projevovaly se infantilně. Komplex problémového chování vedl ke konfliktům s rodiči i vrstevníky a ke zhoršení prospěchu ve škole. Z diplomové práce nelze konkretizovat jednu univerzální podobu problémového chování. U dětí se objevily různorodé projevy, které se velmi často objevovaly také ve složitých kombinacích. Autorka si nekladla za cíl zjistit, zda všechny děti z neúplných rodin vykazují problémové chování. I přes to se však ukázalo, že u dotazovaných dětí se problémové chování objevilo v reakci na odchod rodiče, nebo se problémové chování po odchodu rodiče výrazně zhoršilo.

Odchod rodiče ovlivnil nejen děti, ale také dotazované rodiče. Na tuto problematiku se zaměřila třetí výzkumná otázka (VO3). Rodiče se potýkali s finančními problémy, nedostatkem času pro sebe a rodinu, pro některé byla náročná samotná péče o děti. U všech rodičů se v průběhu vyrovnávání s odchodem partnera objevovaly pocity osamocení a méněcennosti. Další náročnou situací bylo, pokud si rodič našel nového partnera. Společné soužití pak přinášelo velká pozitiva pro vývoj dětí, ale bylo spojeno s častými konflikty v rodině. Rozpad vztahu znamenal pro většinu rodičů náročnou životní situaci. Zvládnutí této události jim s odstupem času dodalo sebevědomí.

Důležitým zjištěním je také přínosnost blízkých vztahů pro děti i rodiče (VO2 a VO4). Přítomnost přátel a rodiny měla velmi pozitivní vliv na zvládnutí náročné životní situace, jakou je odchod jednoho z rodičů. Dále se objevila důležitost odborných zařízení, které poskytují

podporu rodičům i dětem. Projevy problémového chování se u dětí mírnily, když rodina začala spolupracovat s odborným pracovníkem. Nejčastěji rodiny využívaly služeb sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, střediska výchovné péče a Charity.

Autorka se domnívá, že diplomová práce přehledně přiblížila život neúplných rodin, ve kterých vyrůstají děti s problémovým chováním. Výzkumné otázky odrážejí aktuální situaci neúplných rodin, vyvstaly však další otázky, které by v následujících výzkumech a šetřeních mohly být prozkoumány. Důležitost dostupnosti podpůrných zařízení, která již existují, je nesporná. Limitem je však to, že široká veřejnost nemá o těchto zařízeních a službách přehled. Zde se jeví jako důležitá osvěta veřejnosti a úzká provázanost zmiňovaných organizací.

Zpracováním této diplomové práce autorka prozkoumala téma neúplných rodin. Teoretická část umožnila autorce bližší seznámení s problematikou neúplných rodin, a to včetně seznámení s aktuálními poznatky a zahraničními výzkumy. Praktická část osvětlila spolupráci středisek výchovné péče s neúplnými rodinami a objasnila autorce otázky, které vyvstaly z praxe etopedky.

ZDROJE

1. *11. revize Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-11)*. Online. In: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. 2024. Dostupné z: https://www.uzis.cz/index.php?pg=registry-sber-dat--klasifikace--mezinarodni-klasifikace-nemoci-mkn-11#ceska-verze. [cit. 2024-07-29].
2. BALLNIK, Peter. Otcem i po rozvodu. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0150-2.
3. BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy dívek*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0474-9.
4. BIDDULPH, Steve. *Výchova kluků*. Rádci pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7161-1.
5. BRĄGIEL, J. Postmodernistyczne przemiany w rodzinie. *Roczniki Pedagogiczne* [online]. 2018, vol. 10, no. 4, p. 9–22. [cit. 15. 3. 2025]. ISSN 2080-850X. Dostupné z: http://dx.doi.org/10.18290/rped.2018.10.4-2.
6. CARROLL, Nikola a YEADON-LEE, Tray. I'm Mum and Dad in One, Basically: Doing and Displaying, Good Lone Motherhood. Online. *Sociology*. 2022, roč. 2022, č. 56, s. 504-521. Dostupné z: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/00380385211037606 [cit. 2025-03-15].
7. CERQUEIROVÁ, Andrea. *Mají poruchy učení i chování. Děti v ČR pomáhá zklidnit bojové umění capoeira*. Online. In: Denik.cz. 2023. ISSN edsmed.CZ. [cit. 2025-03-12].
8. COLOROSO, Barbara. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. V Praze: Ikar, 2008. ISBN 978-80-249-1027-7.
9. CORNEAU, Guy. *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Spektrum (Portál). Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0075-8.
10. DEHGHANI, Mostafa a BERNARDS, Julia. The effectiveness of structural family therapy in repairing behavioral problems and improving family functioning in single-parent families in Iran. In: *Journal of Marital and Family Therapy*. Iran: American Association for Marriage and Family Therapy, 2022, s. 1040-1058. ISSN 0194-472X. Dostupné z: https://doi.org/10.1111/jmft.12597.
11. Diagnostická kritéria DSM-5-TR. Hogrefe-Testcentrum. ISBN 978-8086471-65-5.
12. DUDKOVÁ, Nikola. *Analýza potřebnosti zaměřená na oblast bydlení pro neúplné rodiny, které jsou klienty sociální služby sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi*

Darmoděj z.ú.. Online. Bakalárska práca. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology. 2022. Dostupné z: https://theses.cz/id/x3myd4/.

13. EAST, Leah; HUTCHINSON, Marie; POWER, Tamara a JACKSON, Debra. A qualitative study of men's recollections of growing up with father absence: Childhood father figures and family resilience. Online. *Contemporary Nurse*. 2017, roč. 53, č. 4, s. 436-444. ISSN 10376178. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/10376178.2017.1386073. [cit. 2025-03-16].
14. GOETZ, Michal MUDr. ADHD. Online. In: *ADDP*. 2019. Dostupné z: https://www.addp.cz/dusevni-poruchy/adhd/. [cit. 2024-10-06].
15. HOSÁK, Ladislav; HRDLIČKA, Michal a LIBIGER, Jan a kol. *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. 2015. ISBN 9788024629988.
16. HUBLOVÁ, Pavlína. Problémy v chování – porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), opoziční vzdorovité chování. Online. In: Metodický portál RVP.CZ. 2020. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/clanek/22408/PROBLEMY-V-CHOVANI-PORUCHA-POZORNOSTI-S-HYPERAKTIVITOU-ADHD-OPOZICNI-VZDOROVITE-CHOVANI.html. [cit. 2025-03-15].
17. *Charita*. Online. C2025. Dostupné z: https://www.charita.cz/. [cit. 2025-03-16].
18. *Childhood household composition and future economic outcomes: Are children of single parent families experiencing growing disadvantages as adults in Sweden?* Independent thesis Advanced level. Stockholm: Stockholm University, 2023. Dostupné z: https://su.divaportal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1778992&dswid=-3146 . [cit. 2025-03-06].
19. Chrastina, J. (2019). Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu. Univerzita Palackého v Olomouci.
20. IZTAYEVA, Aimzhan. Single fathers and work–family conflict in white and blue collar jobs. Online. *Community, Work*. 2024, roč. 27, č. 4, s. 417-432. ISSN 13668803. Dostupné z: https://doi.org/10.1080/13668803.2022.2144136. [cit. 2025-03-16].
21. JANOŠOVÁ, Pavlína; VORLÍČEK, Radek a POSPÍŠILOVÁ, Anna. Dlouhodobé oběti školní šikany. Online. *Československá Psychologie*. 2024, roč. 68, č. 2, s. 208-221. ISSN 0009062X. Dostupné z: https://doi.org/10.51561/cspsych.68.2.208. [cit. 2025-03-14].
22. KABÁTOVÁ, Michaela. Dětí bez táty či mámy je čím dál víc, hrozí jim chudoba. Online. *Lidové noviny*. 2015, č. 289, s. 1-1. ISSN 08625921. [cit. 2024-10-06].

23. KALMAN, M. & BAĎURA, P. 2023. Online svět patří (k) mladé generaci! HBSC studie v ČR. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
24. Komunikace s agresivním pacientem. Online. In: *Inovace VOV*. 2020. Dostupné z: https://www.vovcr.cz/odz/zdrav/128/page22.html. [cit. 2025-03-14].
25. KRAHULCOVÁ, Kristýna. *Využití dramaterapie na detoxikačním oddělení*. Online, disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. Dostupné z: https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=9630278098. [cit. 2025-03-14].
26. KRUMLOVÁ, Vendula. *Minimalizace výchovných a vzdělávacích problémů dětí z neúplných rodin*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2016.
27. KUBĚNA, Radim. *Rizika vzniku závislostí u dětí z neúplných rodin*. Online, bakalářská práce, vedoucí Mgr. Kristýna Krahulcová, PhD. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. Dostupné z: https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upol-repo&key=78072810244. [cit. 2025-03-14].
28. KUCHAŘOVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ & Lucie VIDOVIĆOVÁ, 2015. Zpráva o rodině 2017. Praha: VÚPSV, v. v. i.
29. LAJDA, J. Malá reflexe – srovnání hodnotového systému západu a východu po druhé světové válce. In: Rodina v 21. století: sborník příspěvků. Praha: Ideál, 2015, s. 92–95. ISBN 978-80-86995-29-8.
30. *Linka bezpečí*. Online. C1994-2025. Dostupné z: https://www.linkabezpeci.cz/. [cit. 2025-03-16].
31. MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5309-6.
32. *Metodické doporučení ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a postihu záškoláctví a omlouvání žáků z vyučování.* 2024, s. 12, Dostupné z: https://msmt.gov.cz/file/62011/ [cit. 2025-03-14].
33. *Metodické doporučení ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.* 2010, s. 11. Dostupné z: https://msmt.gov.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny
34. MIOVSKÝ, Michal, 2018, Diagnostika a terapie ADHD: dospělí pacienti a klienti v adiktologii, 1. vydání, Praha: Grada, ISBN 978-80-271-0387-4.

35. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Online. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/. [cit. 2025-04-08].
36. *Modrá linka*. Online. 2025. Dostupné z: www.modralinka.cz. [cit. 2025-03-16].
37. NAVRÁTIL, Stanislav. *Problémové chování dětí a mládeže Jak mu předcházet, jak ho eliminovat*. 2011. ISBN 9788024771809.
38. NÁRODNÍ MONITOROVACÍ STŘEDISKO PRO DROGY A ZÁVISLOSTI, 2024. Aktuální přehled situace v oblasti závislostí mezi dětmi a dospívajícími v České republice 2023. Praha: Úřad vlády České republiky.
39. ONDREJKOVIČ, P. Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine – kontinuita a zmena. Sociológia – Slovak Sociological Review [online]. 2006, č. 1, s. 5–30. [cit. 15. 3. 2025]. ISSN 1336-8613. Dostupné z: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=148595.
40. PALONCYOVÁ, Jana, Sylva HÖHNE, Naděžda Kateřina TŮMOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ, a Lucie VIDOVIĆOVÁ, 2023. *Zpráva o rodině 2023*. Praha: VÚPSV, v. v. i. ISBN 978-80-7416-380-7.
41. PETRIŠKOVÁ, Alena. *Lež a lhaní*. Online. In: Šance dětem. 2012, 2023. Dostupné z: https://sancedetem.cz/lez-lhani. [cit. 2025-03-14].
42. PIŠIKOVÁ, Michaela. Proč děti utíkají z domova? Online. In: *Linka bezpečí*. C1994-2025. Dostupné z: https://www.linkabezpeci.cz/-/proc-deti-utikaji-z-domova. [cit. 2025-03-15].
43. POKRÝVALOVÁ, Pavla. *Neúplná rodina jako možný faktor vzniku rizikového chování u dospívajících dětí*. Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2024.
44. Preventivní programy zdravotních pojišťoven. Online. In: *Česká asociace pro psychoterapii*. C2025. Dostupné z: https://czap.cz/spoluprace-zp. [cit. 2025-03-16].
45. Problémové chování. Online. In: *Zapojme všechny*. 2020. Dostupné z: https://zapojmevsechny.cz/clanek/problemove-chovani. [cit. 2025-03-15].
46. PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-717-8029-4.)
47. *Přibývá fyzické agrese dětí, varuje školní psycholožka*. Online. In: Seznam Zprávy. 2025. Dostupné z: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-pribyva-fyzicke-agrese-deti-varuje-skolni-psycholozka-269561. [cit. 2025-03-14].
48. *Rodičovská linka*. Online. C1994-2025. Dostupné z: https://www.rodicovskalinka.cz/. [cit. 2025-03-16].

49. *Rodiny a domácnosti*. Online. In: Český statistický úřad. 2001. Dostupné z: https://csu.gov.cz/produkty/1413-04-2004-2__rodiny_a_domacnosti. [cit. 2024-07-29].
50. SHIPE, S. L.; AYER, L. a GUASTAFERRO, K. American Single Father Homes: A Growing Public Health Priority. Online. *American journal of public health*. 2022, roč. 112, č. 1, s. 21-23. ISSN 15410048. Dostupné z: https://doi.org/10.2105/AJPH.2021.306591. [cit. 2025-03-16].
51. Sociální služby. Online. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2019. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1. [cit. 2025-03-16].
52. Socioeconomic characteristics, family structure and trajectories of children's psychosocial problems in a period of social transition. Online. *PLOS*. 2020, roč. 2020, s. 1. Dostupné z: https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0234074. [cit. 2025-03-06].
53. SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Psyché. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.
54. *Státní podpora pro matky samoživitelky: Na které dávky máte nárok*. Online. In: Algotech – nadační fond. Dostupné z: https://www.algonadace.cz/p-statni-podpora-pro-matky-samozivitelky-na-ktere-davky-mate-narok. [cit. 2025-03-16].
55. STYCH, M. The definition of family in international and eu law. MEST Journal [online].2021, vol. 9, no. 1, p. 192–198. [cit. 15. 3. 2025]. ISSN 2334-7058. Dostupné z: https://mest.meste.org/MEST_1_2021/17_22.pdf.
56. SUKHAREVA, A.S. a SAMOYLOVA, V.A. Parenting in single-parent families: comparative analysis of maternal and paternal families. Online. *Векторы благополучия: экономика и социум*. 2024, roč. 52, č. 4, s. 1-14. ISSN 26584956. Dostupné z: https://doi.org/10.18799/26584956/2024/4/1880. [cit. 2025-03-15].
57. ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vydání druhé. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
58. THUMHOVÁ, Anna. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020.
59. The effectiveness of structural family therapy in repairing behavioral problems and improving family functioning in single-parent families in Iran. Online. *JMFT*. 2022, roč. 2022, č. 48, s. 1040-1058. Dostupné z: https://research.ebsco.com/c/hlrac6/viewer/pdf/rot3puzjer. [cit. 2025-03-06].

60. The Role and Function of Single Parents in Special Needs Children to Combat Loneliness. Online. *Psikiatri Surabaya*. 2024, roč. 13, č. SI1, s. 119-124. Dostupné z: https://research.ebsco.com/c/hlrac6/viewer/pdf/2m32dc2oob?auth-callid=c556a13e-6e91-4095-ab15-8b5ac875fe0c. [cit. 2025-03-06].
61. *Vyživovací povinnost vůči dítěti*. Online. In: Gov.cz. 2020. Dostupné z: https://portal.gov.cz/rozcestniky/vyzivovaci-povinnost-vuci-diteti-RZC-7. [cit. 2025-04-14].
62. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: 2002. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109/zneni-20250219 [cit. 2025-03-16].

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Informovaný souhlas

Příloha č. 2 Struktura rozhovoru s rodičem

Příloha č.3 Struktura rozhovoru s dítětem

Příloha č. 4 Seznam použitých kódů v rozhovorech

PŘÍLOHA Č. 1 – INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a dalších informací pro diplomovou práci

Název práce: Neúplná rodina jako faktor vzniku poruch chování

Držitelka souhlasu: Bc. Vendula Sajdlová, Felberova 25, Svitavy

Studovaný obor: Speciální pedagogika Poradenství, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Email: vendula.sajdlova01@upol.cz

Vedoucí práce: Mgr. Kristýna Pryč Krahulcová, Ph.D.

Předmět a provedení:

Výzkum je zaměřen na vliv neúplné rodiny na vznik poruchy chování. Hlavním cílem je zjistit, jaké projevy poruch chování se objevují u dětí po odchodu jednoho z rodičů. Vedlejší výzkumná otázka si klade za cíl zjistit, s jakými komplikacemi se potýkají rodiče po odchodu jednoho z partnerů. Dále co pomáhá dětem s adaptací na novou rodinnou situaci a jaké možnosti podpory využívají rodiče po odchodu partnera.

Výzkum bude veden formou dvou rozhovorů. Průběh rozhovoru bude nahráván a ze zvukového záznamu bude zhotoven doslovný přepis, který bude analyzován a interpretován. Zvukový záznam bude sloužit pouze pro potřebu doslovného přepisu a nebude zveřejněn. Doslovný přepis bude anonymizován tak, aby byla zaručena anonymita a ochrana všech osob zmíněných v rozhovoru. Nebudou zmíněna jména osob. Zvukový záznam a doslovný přepis rozhovoru bude uschován v počítači autorky. V textu práce nebude tento informovaný souhlas uveden, v příloze bude připojen vzor dokumentu. Doslovné citace anonymizovaného doslovného přepisu mohou být použity v závěrečné diplomové práci.

Pro získání maxima možných informací autorka bude mimo rozhovorů sepisovat případovou studii o rodině. Informace k případové studii získá autorka ve spisu vedeném ve středisku výchovné péče a nahlédne do systému Foster, kam etopedi zapisují konzultace. Případové studie budou anonymizovány tak, aby byla zaručena anonymita všech osob. Případové studie budou zveřejněny v diplomové práci.

Prohlášení:

- Dobrovolně souhlasím s poskytnutím rozhovoru a dalších souvisejících informací.
- Souhlasím s tím, že budou probíhat dva rozhovory. Jeden se rodičem, druhý s dcerou/synem.
- Dobrovolně souhlasím s tím, aby autorka nahlédla do spisu vedeného ve středisku výchovné péče a čerpala informace ze systému Foster.
- Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.
- Rozumím tomu, že mohu zrušit účast na výzkumu.

V …… dne …….

Jméno a příjmení rodiče:

Podpis rodiče:

Jméno a příjmení dítěte:

Podpis dítěte:

PŘÍLOHA Č. 2 – STRUKTURA ROZHOVORU S RODIČEM

Z jakého důvodu navštěvujete se synem/dcerou středisko výchovné péče?

Kdy se objevily výchovné problémy syna/dcery?

Jak dlouho již docházíte do střediska výchovné péče?

Vyhledal/a jste i jinou podpůrnou službu?

Co bylo příčinou rozpadu rodiny (rozvod, rozchod, úmrtí atd.)?

Podílí se druhý rodič na výchově?

Vyhovuje Vám toto uspořádání péče o dítě?

Jak dlouho jste na péči o dítě sám/sama?

Kolik bylo v té době synovi/dceři let?

Jak dítě prožívalo danou situaci?

Pozoroval/a jste nějaké změny v chování dítěte po odchodu partnera?

Měl/a syn/dcera problémy v chování již před rozpadem vztahu? Popište je prosím.

Změnily se školní výsledky syna/dcery po rozpadu rodiny?

Byla jste někdy v kontaktu se školou z důvodu problémového chování syna/dcery?

Na koho se Váš syn/dcera obracel/a, když nastaly nějaké těžkosti?

Má Váš syn/dcera někoho blízkého, kdo mu z části nahrazuje chybějícího rodiče?

S odstupem času, jakým způsobem ovlivnilo syna/dceru, že vyrůstá bez druhého rodiče?

Změnil se Váš vztah se synem/dcerou po odchodu partnera? Jak?

Jak syn/dcera reagují na to, když mají splnit nějakou povinnost?

Kvůli čemu máte doma se synem/dcerou rozepře?

Jak jste vy prožíval/a odchod partnera?

Co pro Vás bylo nejtěžší po odchodu partnera?

V jakých ohledech se změnil váš život?

Kde jste hledal/a pomoc?

Jak dlouho Vám trvalo pomoc najít?

Co nebo kdo Vám pomáhá výchovu dítěte zvládnout?

Kdybyste měla poradit osobě, která také přišla o partnera a je ve stejné situaci jako vy dříve. Co byste jemu/jí poradila?

PŘÍLOHA Č.3 – STRUKTURA ROZHOVORU S DÍTĚTEM

Kolik je ti let a do které třídy chodíš?

Proč jsi začal/a docházet do střediska výchovné péče?

Kdy jsi začal/a chodit do střediska výchovné péče?

Navštěvuješ ještě nějaké jiné zařízení?

Popiš mi, u kterého rodiče bydlíš a jak často se stýkáš s druhým rodičem.

Od kolika let vyrůstáš jen s otcem/matkou?

Co si pamatuješ z toho období, kdy odešla otec/matka?

Jak ses cítil po odchodu jednoho z rodičů?

Změnilo se tvé chování po odchodu jednoho rodiče?

Změnilo se chování matky/otce po tom co odešel tvůj druhý rodič?

Změnil se tvůj vztah s otcem/matkou po odchodu rodiče? Jak?

Co nebo kdo ti pomohl se s odchodem rodiče vyrovnat?

Na koho ses obracel/a, když se ti v životě dělo něco nepříjemného?

Zhoršovalo něco nebo někdo situaci po odchodu otce/matky?

Jak se ti dařilo ve škole, když odešel otec/matka?

Jak se ti daří ve škole teď?

Máš pocit, že spolužáci a kamarádi narážejí na to, že vyrůstáš pouze s jedním rodičem? Jak?

Vidíš nějaké rozdíly u kamarádů, kteří žijí s oběma rodiči?

Přeješ si, aby rodiče byli pořád spolu?

a/ jestliže ano – V čem by to bylo lepší?

b/ jestliže ne – V čem je to teď lepší?

Kvůli čemu se doma s otcem/matkou nejčastěji hádáte?

Představ si, že je tvůj kamarád ve stejné situaci jako ty dříve. Odešel mu jeden z rodičů. Co bys tomu kamarádovi poradil?

PŘÍLOHA Č. 4 – SEZNAM POUŽITÝCH KÓDŮ V ROZHOVORECH

Dítě

Problémové chování

- nerespektování autorit
- verbální agrese
- fyzická agrese
- úzkost
- zneužívání návykových látek
- touha po pozornosti
- nízká frustrační tolerance
- nadužívání elektroniky
- nevhodná parta
- impulsivita
- infantilní chování

Problémové chování před odchodem partnera

Problémové chování při střídavé péči

Konflikty s rodičem

Konflikty s vrstevníky

Prepuberta

Puberta

Zklidnění situace

Zhoršení prospěchu

Aktuální situace ve škole

Samostatnost

Odolnost

Sebevědomí

Rodina

Rozvod nebo rozchod

Bydlení s matkou

Bydlení s otcem

Žádný styk s druhým rodičem

Občasný styk s druhým rodičem

Obnovení vztahu s chybějícím rodičem

Dobrovolné ukončení kontaktu s rodičem

Spokojenost s nastavenou péčí

Ideální situace

Odchod rodiče

Chybějící rodič

Reakce po delším časovém období

Nároky na rodiče

Nedostatek aktivit

Nedostatek společného času

Finanční problémy

Bezmoc rodiče

Péče o děti

Nový partner

Nový partner nepřijal dítě

Náhradní mužský vzor

Náhradní ženský vzor

Žádný náhradní vzor

Pocit osamění

Pocit naštvání

Další pocity

Úleva

Bližší vztah než před rozpadem rodiny

Stejný vztah jako před rozpadem rodiny

Vztah se nijak nezměnil

Ideální situace

Předchozí zkušenost s odchodem partnera

Pomoc

Odborná pomoc

Spolupráce bezprostředně po zhoršení

Spolupráce později

Zlepšení po SVP

Laická pomoc

Aktivity

Zaměření na děti

Neuzavírat se do sebe

Přijmutí situace

Co pomáhá?